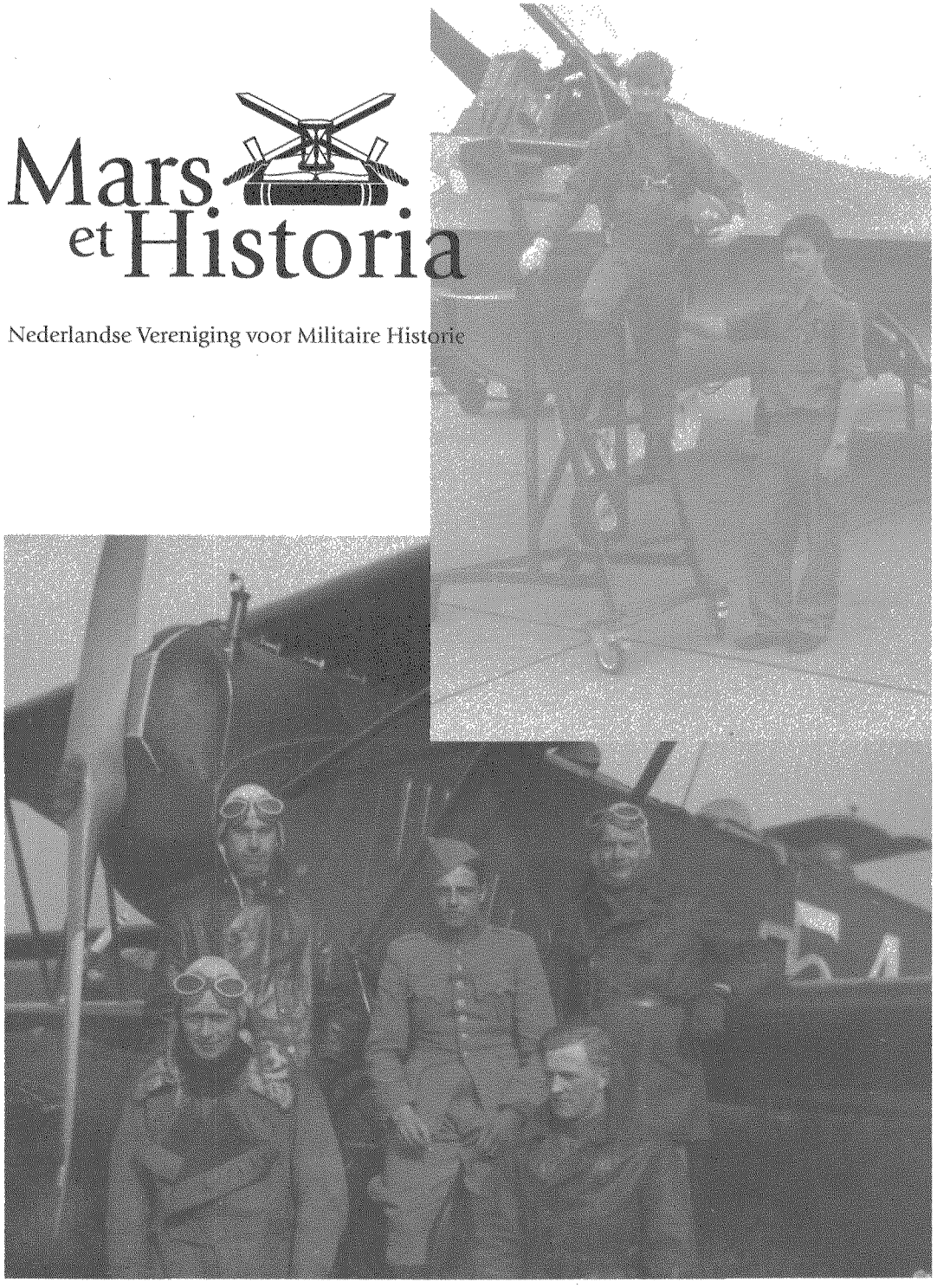
Mars et Historia

Nederlandse Vereniging voor Militaire Historie



35e Jaargang nummer 4 - oktober/december 2001

MARS et HISTORIA

De "NEDERLANDSE VERENIGING VOOR MILITAIRE HISTORIE", opgericht op 20 augustus 1966 en erkend bij K.B. no. 50 van 14 juni 1968, is er voor allen, die zich verdiepen in de studie van geschiedenis, ceremonieel, tradities, uniformen, emblemen, wapens en onderscheidingen van militaire en semi-militaire organisaties, meer in het bijzonder die van Nederland en de (voormalige) overzeese Rijksdelen.

BESCHERMHEER:
Z.K.H. Prins Bernhard der Nederlanden.

ERELEDEN:
M. Bolma, drs B.G.J. Elias, F.J. van Lier, H. Muller.

BESTUUR:

Voorzitter:	drs J. Nuis Graaf Willem de Oudelaan 187 1412 AS Naarden 035-6946037.
Vice-voorzitter:	drs R. de Winter Koolwitjehof 29 3124 BH Schiedam 010-4709516 (thuis) 070-3188632 (kantoor)
Secretaris:	J.W.H. Sonnemans Europalaan 11 5504 GD Veldhoven 040-2553711.
Penningmeester:	mr W.J. Zaagman Stadhouderslaan 7 3832 AB Leusden 033-4940485.
Eindredacteur:	T.L.D. Postma, Kalfjeslaan 123 2623 AD Delft 015-2612663.
Leden:	drs J.P.C.M. van Hoof, mw. M.F. Groen, drs A.J. van der Peet, W.L. Plink, A.G. Westendorp.
Adviseur:	F.J. van Lier.

Foto's omslag:
Sectie Luchtmachthistorie

Colofon

LIDMAATSCHAP:
Kosten: *f* 55,-/jaar (buitenland: *f* 70,-/jaar) te storten op rek.nr. 65.82.12.125 van de ING-bank te Waddinxveen of op giro 2940790 t.n.v. de Nederlandse Vereniging voor Militaire Historie.

LEDENADMINISTRATIE:
mr W.J. Zaagman
Stadhouderslaan 7
3832 AB Leusden
033-4940485

REDACTIE:
Voorzitter: T.L.D. Postma.
Leden: drs M. van der Hoeven, H. Muller.

REDACTIEADRES:
Kalfjeslaan 123, 2623 AD Delft
015-2612663
E-mail: tpostma@casema.net

ADVERTENTIES:
Voorbeeld tarief:
kwart pagina per jaar (vaste tekst): *f* 250,- ; invoegen bedrukt A4 per keer: *f* 215,-.
Inlichtingen bij penningmeester.

DRUK:
"Pro Patria", Zwijndrecht.

ISSN - 0928-5156

ARCHIEF OUDE NUMMERS:
Marechausseemuseum
Weeshuiswal 9, 4116 BR Buren
0344-571256

Inhoud

Theo Postma
Omslagartikel: Vliegkleding 2

Theo Postma
Op bezoek bij ... Jan van Zijverden 6

J. Nuis
Militariade 7

Gerard Casius
"There is something rotten in the State of Holland" 10

Theo Postma
Boekspreking: Check the horizon 27

Ikol b.d. E.H. Brongers
Beschuldiger afgestraft 28

Hans Onderwater
Grasduinen in grootvaders spullen 32

Theo Postma
Boekspreking: 1000 dagen Bij het Hof van St. James 35

K. Mallan
De ondergang van USS Indianapolis 35

Dirk J. Tang
Boekbespreking: Was getekend, Willem Staring (1847-1916) 42

F. Snapper
De weigering van de Nederlandse Brigade Zware Cavalerie... 43

C.A. Heshusius en Tristan Broos
Boekbespreking: Klewang, catalogus van het legermuseum 47

W.J.M. Simons en K.E. Heil
Verslag van een tolk uit de Tweede Wereldoorlog 49

Theo Postma
"Muziek, oorlog en vrede" 54

Theo Postma
Zevende lustrum Mars et Historia 54

mr. C.J.M. Kramers
Zeemiliciens en de Landmacht 56

Theo Postma
De Citadel, 's-Hertogenbosch 59

Wil Zaagman jr.
Wijzigingen op de ledenlijst 60

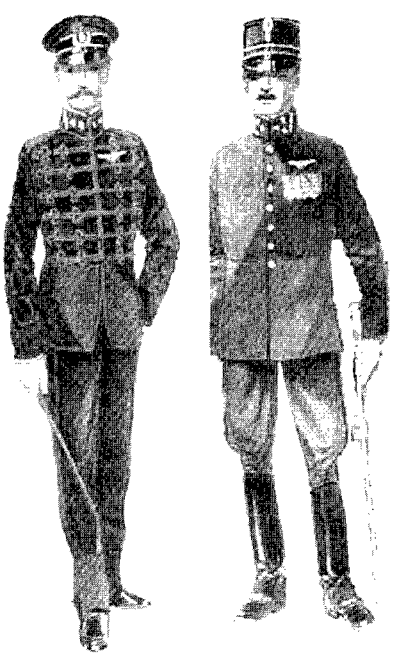
OMSLAGARTIKEL

Theo Postma

VLIEGKLEDING



Na artikelen over mariniers- en marechaussee-uniformen is het nu de beurt aan uniformen in de lucht: vliegkleding.
Er bestaat geen Nederlandse literatuur die alleen gewijd is aan het onderwerp vliegkleding. Hier en daar staat er iets over vermeld in geschiedenisoverzichten van de Militaire Luchtvaart. De bronnen zijn dus voornamelijk: oude foto's en de bewaard gebleven vliegkleding zelf. Aan de hand van foto's van de Sectie Luchtmachthistorie en met het materiaal wat ik in diverse boekwerken vond, heb ik me een beeld kunnen vormen. Het begint met het onderschrift bij een foto uit een artikel in het lustrumnummer van Mars (1996) over het ontstaan van de militaire vliegopleiding.
Na het behalen van zijn "F.A.I.- brevet" (Fédération Aéronautique Internationale) kreeg de militaire vlieger een toelage om zijn vlieguitrusting te kopen. Deze bestond uit een leren jas, een leren "valhoed", dikke leren handschoenen en later ook nog bont gevoerde vlieglaarzen.



Dikke, warme kleding was geen overbodige luxe, want de militaire luchtvarenden vlogen tot aan de Tweede Wereldoorlog doorgaans in open, onverwarmde cockpits.

Onder de overkleding werd in eerste instantie het eigen uniform (van infanterie, cavalerie, etc.) gedragen. Later kreeg de Luchtvaartafdeling (LVA) een eigen "grijs" uniform.
Het dragen van het grijs uniform heeft ongeveer tot in de Tweede Wereldoorlog geduurd. Tijdens de Tweede Wereldoorlog werd het "verdachte" grijs al snel vervangen door het R.A.F.-blauw.

De geschiedenis van het blauwe RAF-uniform gaat terug tot de Eerste Wereldoorlog.
Blauw was niet de kleur van de lucht maar van een

voorraad stof die door de Britse regering was opgekocht. Deze stof was oorspronkelijk voor linieregimenten van het Russische Tsaristische leger bedoeld, en was na de revolutie van 1917 in grote hoeveelheid over. De RAF, opgericht in april 1918, maakte dankbaar gebruik van deze overtollige voorraad. Ze verkreeg daarmee immers een stof die in kleur duidelijk afweek van die van de Land- en Zeestrijdkrachten. Tijdens de Tweede Wereldoorlog werd het RAF-uniform ook gedragen door Nederlandse luchtvarenden in dienst van de RAF. Na de oorlog stond het RAF-uniform model voor het Nederlandse Luchtmachtuniform. Tot 1953 werden op dit blauwe uniform nog landmachtrangonderscheidingstekens, in de vorm van sterren en balken, gebruikt. Vanaf het moment dat de luchtmacht, als derde zelfstandige krijgsmachtdeel "Koninklijk" werd, gebruikte men de (Daarna werden) (RAF)strepen op de mouw (gebruikt). Enige jaren geleden werden deze verplaatst naar de schouder tegelijk met de introductie van de donkerblauwe streep om de onderarm van het uniformjasje.



De vorm van de valhoeden is verschillend; af en toe is een vliegkapje te zien. Vlak voor de oorlog is zelfs een stalen helm van het "model Landmacht". In een artikel van "Phoenix" over de 1e Jachtvlieg Afdeling, op De Kooy geplaatst, heeft res. 2e luitenant H.J. van Overvest zo'n helm op zijn schoot.



1e JaVA op De Kooy

10 mei 1940



In de zeventiger jaren, op de Neptunes van de Marineluchtvaartdienst, gebruikte ik nog een vliegkapje om mijn zuurstofmasker, nog voorzien van GVU-label (gereed voor uitgifte) aan te bevestigen. [De volgende types maritieme-patrouillevliegtuigen kregen een drukcabine.]
Ik heb een oranje vliegoveral aan. Ik herinner me nog hoe, op de Atlantic, mijn Amerikaanse (exchange-pilot) vliegtuigcommandant mij altijd uitmaakte voor "lollypop" waarop ik hem, in zijn groene overal, met "tree" aansprak.



Vliegoverals kom ik pas na de oorlog voor het eerst tegen, net zoals aparte gevechtskleding voor de Landmacht. De kleur daarvan was groen of grijs voor de Luchtmacht en oranje voor de MLD. Door de oranje kleur zou de luchtvarende in het water beter zichtbaar zijn. Later heeft ook de MLD gekozen voor groen.





Het gebruik van linnen of leren vliegkapjes wordt, i.v.m. de bevestiging van koptelefoon en zuurstofmasker, tijdens de Tweede Wereldoorlog algemeen. In straaljagers en helikopters worden de kapjes al vrij snel vervangen door vliegerhelmen.

Het straaljagertijdperk bracht ook het gebruik van drukpakken met zich mee. Door G-krachten trekt het bloed uit de hersenen weg en de vlieger kan daardoor bewusteloos raken. Met luchtdruk wordt door een drukpak tegendruk op het onderlichaam opgebouwd zodat de hersenen van bloed blijven voorzien. Een apart exemplaar wil ik u niet onthouden en dat is het "zoompak" dat in gebruik was op de F-104 "Starfighter" (, F104).

In de tweede helft van de jaren zestig werden met de "Starfighter" de zogenaamde "zoomvluchten" uitgevoerd: de "Starfighter" bereikte met behulp van naverbranders 2x de snelheid van het geluid en met een parabolisch vluchtprofiel (ballistische baan) een hoogte van max. 85000 tot 90000 voet (30 km) buiten de aantrekkingskracht van de aarde. Deze vluchten waren enerzijds

bedoeld als training voor toekomstige supervliegtuigen en anderzijds om zeer hoog vliegende bommenwerpers en verkenningsvliegtuigen te onderscheppen.
Overigens heeft een echte onderschepping van een op grote hoogte vliegend Russisch vliegtuig door een Starfighter in "zoom climb' nooit plaatsgevonden.



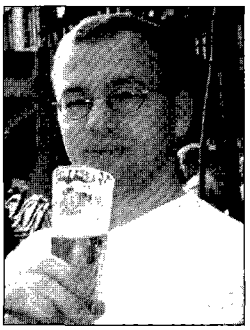
Om deze vluchten te kunnen maken, werden de vliegers in speciale, op maat gemaakte, drukpakken gestoken die wanneer er iets mis ging met de druk in de cockpit, automatisch de gewenste druk overnamen en de vliegers in staat stelden hun werk te blijven doen. Deze pakken, die alleen met behulp van anderen aangetrokken konden worden, bestonden uit een ventilatiepak dat boven het ondergoed werd gedragen. Daaroverheen kwam het eigenlijke drukpak, de overall, dat bijzonder nauw sloot. Het drukpak ging automatisch werken zodra de druk in de cockpit wegviel. De apparatuur hiervoor zat ingebouwd in het "pack', een kistje waarop de vlieger zat en dat samen met hem meeging wanneer hij met zijn schietstoel het vliegtuig zou moeten verlaten. Een zeer belangrijk onderdeel van het drukpak was de astronautenhelm, die hermetisch kon worden afgesloten. In de buitenste helm, die niet draaibaar was, zat een draaibare binnenhelm, die de vlieger in staat stelde zijn hoofd naar links en naar rechts te draaien.
Nederland lag met deze vluchten op zeer grote hoogte ver voor op de andere Europese landen, want behalve door de Royal Air Force werden deze vluchten door geen enkele andere luchtmacht uitgevoerd.

Bronnen

Literatuur- en fotoarchief van de Sectie Luchtmachthistorie en eigen collectie.
Armamentaria 2000. (Met tekeningen van Smits sr.).
Phoenix (personeelsblad De Kooy).
Mars et Historia lustrumnummer 1996, Het ontstaan van de militaire vliegopleiding. De eerste generatie Officieren-Vlieger (door R. de Winter)
W.H. Lutgert. 322 Squadron- Sporen van zijn verleden, Lijnen in zijn geschiedenis, Den Haag 1993.

Theo Postma

OP BEZOEK BIJ ...



Jan van Zijverden

Het inrichten van "onze" lustrumtentoonstelling in het Mariniersmuseum door Jan van Zijverden was voor hem [...] aanleiding om [...] lid van Mars et Historia te worden. Na een vorig bezoek aan een van onze oudere leden, Frits Snapper, leek het mij aardig weer een jong en nieuw lid te bezoeken en tevens een bruggetje te slaan naar het lustrum.
Ik zocht hem op in zijn kantoor in het Mariniersmuseum. Op zijn bureau prijken foto's van zijn anderhalf jaar oude dochtertje.
Jan is in 1967 in de buurt van Gouda geboren, maar groeide op in Medemblik en bezocht het Atheneum in Hoorn. Hij kreeg geschiedenis met de paplepel ingegoten; zijn moeder studeerde geschiedenis en zijn opa bestudeerde en verzamelde oude bijbels. In het derde jaar van zijn studie geschiedenis te Leiden werd zijn interesse voor het vak pas echt gewekt. Dat was bij de vakgroep Zeegeschiedenis van Jaap Bruijn. Jan liep dan ook stage bij het Zuiderzeemuseum in Enkhuizen en studeerde in 1991 af in de richting Zeegeschiedenis. Om zijn studie beter te kunnen uitdragen, volgde hij de lerarenopleiding aan de Vrije Universiteit in Amsterdam. Na een half jaartje daadwerkelijk lesgeven, trok het werk in een museum hem toch meer aan. Jan werd, als bibliotheekmedewerker, aangenomen bij het Scheepvaartmuseum in Amsterdam. Behalve medewerking aan het onderzoek naar de inrichting van het VOC-schip Amsterdam en het beantwoorden van vragen, werd het inrichten van tentoonstellingen Jan's voornaamste taak. Eerst als assistent, maar later richtte hij -als hoofd van de afdeling Presentatie- zelfstandig exposities in zoals een expositie over de firma Vinke & co, de jubileum-expositie "Photographs & Memories", de clipper-expositie "Zeilend over Wereldzeeën" en "Het mysterie van een Oostzeevaarder". Toen de verwachte gelden voor vernieuwing van het Scheepvaartmuseum uitbleven, startte Jan de nieuwe eeuw als conservator bij het Mariniersmuseum.
Jan probeert zijn didactische achtergrond waar te maken bij de presentatie van geschiedenis aan de museumbezoeker. Tevens probeert hij de bezoeker te verrassen zodat diens aandacht gevangen blijft. Hoe hij daarin is geslaagd, kunt u met eigen ogen in het Mariniersmuseum aanschouwen, zoals een aantal Mars-leden reeds bij de voorbezichtiging hebben gedaan.
Zijn liefhebberijen betreffen overigens niet direct militair-historische onderwerpen. Maar als u iets wilt weten over de "geschiedenis van de Jazz" en de "Vaderlandse Geschiedenis in eerste helft van de vorige eeuw", kunt u bij Jan van Zijverden terecht!

J. Nuis

MILITARIADE

Tentoonstellingen (in 2001, tenzij anders vermeld. I.v.m. openingstijden zijn de telefoonnrs vermeld)
Airborne Museum, Oosterbeek, 026-3337710, www.airbornemuseum.com
Genie tijdens de Slag om Arnhem. T/m 4-11. *Old soldiers never* die. Portretfoto's van Britse veteranen. T/m 4-11
Legermuseum, Delft, 015-2150500, www.legermuseum.nl
Muziek, Oorlog en Vrede. T/m 1-4-2002. *Ridder Roderik, een middeleeuws avontuur.* Actieve tentoonstelling voor kinderen van 8 t/m 11 jaar. T/m 2005
Mariniersmuseum der Koninklijke Marine, Rotterdam, 010-4129600
Zorg dat je erbij komt! Tentoonstelling t.g.v. 7e lustrum Mars et Historia. T/m 10-3-2002
Maritiem Museum, Rotterdam, 010-4132680, www.maritiemmuseum.nl
Watersport in stijl. Koninklijke Roei- en Zeilvereniging De Maas 1851-2001. T/m 11-11.
Rotterdam en de Rijn. T/m 23-2-2002
Militaire Luchtvaart Museum, Soesterberg, 0346-353815,
www.militaireluchtvaartmuseum.nl
Met het vizier op scherp. Fotowerk van Willem Helfferich. Tot maart 2002.
Museum der Koninklijke Marechaussee, Buren, 0344-571256
Onderscheidingen-Wereldwijd. Tot 1-11.
Nederlands Vestingmuseum, Naarden, 035-6945459; www.vestingmuseum.nl
Aan Tafel! Militair serviesgoed. 15-12 t/m 15-4-2002
Verzetsmuseum, Amsterdam, 020-6202535
De oorlog voorbij .... Terugkeer en opvang na de Tweede Wereldoorlog. T/m 6-1-2002.

Overige activiteiten musea
Legermuseum, Delft, 015-2150500
Kinderwerkshops voor kinderen vanaf 6 jaar (tel. reserveren) 22 en 26-10, 7 en 28-11, 27-12. Acties voor *"War Child"* 13 t/m 28-10. *Concert KMK* 27-10, 14--15 u. *Dia-lezing "Blanke wapens", rondleiding* (tel. reserv.) 3-11, 14 u. *Spreekuur conservatoren* 10-11, 12--17 u. *Concert i.k.v. "Muziek, Oorlog en Vrede"* (tel. reserv.) 15-11, 20.30 u. *Sinterklaas op bezoek.* 1-12. *Concert i.k.v. "Muziek, Oorlog en Vrede"* Muziek uit WO I (tel. reserv.) 6-12, 20.30 u. *Demonstraties tingieter* 28-12, 11-16.30 u. *Fantasia 2000.* Film tijdens herfst- en kerstvakantie. *KMK: artiesten in uniform.* Film. 29-10 t/m 21-12.
Mariniersmuseum der Koninklijke Marine, Rotterdam, 010-4129600
Marine- en mariniers - *Films uit de oude doos* elke 1e zondag van de maand, doorlopend vanaf 12 u.
Museum Bronbeek, Arnhem, 026-3840840
18 nov. om 13.30 en om 15.00 uur voor kinderen van 8 t/m 12 jaar met hun ouders: *"Avonturen op Bronbeek"*. Schrijver Peter Vervloed zingt liedjes en leest voor uit zijn jeugdboek *"Door merg en been"*. Kosten *f* 7,50 inclusief koffie/thee/limonade.
24 nov. *"Krissendag"*. Tussen 11.30 en 17.00 uur kunnen krissen e.a. soortgelijke wapens ter bespreking aan deskundigen worden voogelegd. Vooraf reserveren. Kosten *f* 10,-.

Symposium In tekening gebracht - Scheepsbouw in de 18e eeuw
Ter gelegenheid van het verschijnen van *In tekening gebracht. De achttiende-eeuwse scheepsbouwers en hun ontwerpmethoden* (Bijdragen tot de Nederlandse Marinegeschiedenis, deel 12) organiseert het Instituut voor Maritieme Historie op 7 december a.s. van 10.00 tot 15.30 uur in het Rijksmuseum te Amsterdam een symposium *In tekening gebracht - Scheepsbouw in de 18e eeuw.* Kosten *f* 30,-- (inclusief lunch, borrel en toegang tot de vaste museumexpositie). Nadere informatie bij dr. A.P. van Vliet, directeur Instituut voor Maritieme Historie, tel. 070-3162853.

Cursus Militairen in West- en Oost-Indië
Tijdens de door het Algemeen Rijksarchief georganiseerde cursus *Militairen in West- en Oost-Indië* verneemt u uitgebreid in welke archieven u doeltreffend gegevens kunt vinden over Nederlandse militairen in de koloniën. U ontvangt tevens de onderzoeksgids *Soldaten overzee.* Maandag 29 oktober, 14.00 - 16.30 uur. Kosten *f* 40,--. Informatie en aanmelding 070-3315506. ARA verzorgt ook andere themacursussen en -bijeenkomsten.

Documentatiegroep '40-'45
Leden van Mars et Historia zijn van harte welkom op de beurzen van de Documentatiegroep '40-'45 in 't Trefpunt, Roelenengweg 25, Voorthuizen: 3 november a.s. (Documentatiebeurs), 1 december a.s. Militaria- en Documentatiebeurs) en 2 februari a.s. (extra Militariabeurs). Als u zich bij de ingang meldt als lid van onze vereniging, het liefst met het lidmaatschapskaartje M&H, dan betaalt u het entreegeld, zoals dat geldt voor de leden van de Documentatiegroep '40-'45 (in 2001 *f* 2,50). Ook is het voor onze leden mogelijk, uiterlijk een week voor de beursdatum, een tafel te huren (in 2001 *f* 7,-- per strekkende meter, maximaal 3 strekkende meter). Schriftelijk reserveren bij de heer J. Fioole, Eiland 163, 4143 EW Leerdam. Overige informatie: 0345-613077.

Wilt u een lidmaatschapskaartje M&H?
Leden van onze vereniging hebben toegang tot de Militaria- en Documentatiebeurzen van de Documentatiegroep '40-'45, waarbij zij zich bij de ingang als lid van onze vereniging dienen te melden. Het bestuur heeft daarom besloten om aan daarin geïnteresseerde leden een (klein, handig formaat) lidmaatschapskaart te verstrekken. Indien u over een dergelijk kaartje wilt beschikken, wordt u verzocht dit te melden aan de penningmeester.

Oproep
Nieuws voor "Militariade", zoals gegevens over tentoonstellingen, s.v.p. vóór 1-2-2002 schriftelijk naar J. Nuis, Graaf Willem de Oudelaan 187, 1412 AS Naarden. Bij voorbaat dank!

Boekaankondigingen

LANGDURIGE, EERLIJKE EN TROUWE DIENST
BIJ DE NEDERLANDSE KRIJGSMACHT
Door Hans van der Neut

Op dit boek werd de redactie door Jan Jansen uit Hellevoetsluis attent gemaakt. Omdat het onderwerp bij veel Marsleden in de belangstelling staat wordt het boek in deze rubriek aangekondigd.

Centraal in de publicatie staat de meest uitgereikte militaire onderscheiding, de medaille voor langdurige eerlijke en trouwe dienst of zoals deze nu wordt aangeduid, de onderofficiersmedaille van zowel de landmacht, KNIL als marine.
Uitgebreid wordt ingegaan op de ontwikkeling, de productie, de determinatie en de catalogisering van de in 1825 ingestelde onderscheiding.
Ook wordt aandacht besteed aan de ontwikkeling van het beloningsstelsel van de verschillende krijgsmachtonderdelen en wordt ingegaan op miniatuur- en buitenmodel- medailles.
Tenslotte zijn een groot aantal bij de toekenning van de medaille behorende brevetten afgebeeld.
Het boek heeft een oplage van 150 genummerde exemplaren, het heeft 258 bladzijden en 174 afbeelden waarvan 30 paginaís in kleur.
De harde omslag is voorzien van een fraaie donkerblauw boekbinderslinnen en meet 29,5 x 21 cm.
De prijs van het boek is *f* 85,- Voor verzending wordt *f* 6,70 in rekening gebracht.
Het is te bestellen door overmaking van *f* 91,70 op postgironummer t.n.v. J.R. v.d. Neut te Hoorn, via telefoonnr: 02290 230420 of E-mail: hansvanderneut@hotmail.com

DE ONDEROFFICIER IN HET NEDERLANDSE LEGER 1568-2001-10-10

Door dr Willem Bevaart

Dit boek, dat uitstekend aansluit bij het eerdergenoemde, is op vrijdag 31 augustus aan dezelfde Bevelhebber uitgereikt. Het is de nieuwste publicatie van de Sectie Militaire Geschiedenis van de Koninklijke Landmacht.

Het is het eerste boek dat een overzicht geeft van de essentiële rol die de onderofficieren van oudsher hebben gespeeld en nog steeds vervullen binnen het Nederlandse leger.
Dit rijk geÔllustreerde boek vertelt het verhaal van de beroepsonderofficier in het Nederlandse leger vanaf de zestiende eeuw. Hoe hij (en later ook: zij) werd geworven en opgeleid, wat zijn taken waren in vredes- en oorlogstijd, hoe hij binnen de krijgsmacht en in de samenleving werd gewaardeerd, waaruit zijn beloning bestond en wat zijn vooruitzichten waren.
Uitgegeven door Sdu uitgevers, Den Haag; 400 pagina's, rijk geïllustreerd; ISBN: 90-12-092868; prijs *f* 69,90 € 31,72.

VOOR DEN DIENST DER ARMÉE

Door Louis Ph. Sloos

Dit boek, waarop al eerder de aandacht is gevestigd, werd op donderdag 6 september tegelijk met de opening van de Lustrumtentoonstelling gepresenteerd. Zodoende kon de redactie niet aanwezig zijn bij de uitreiking van het eerste exemplaar aan de Bevelhebber der Landstrijdkrachten Luitenant-generaal A.P.P.M. van Baal.

LA REVUE NAPOLÉON

Aanbieding van 4 eerste nummers van 2000 voor 285 ff.
Inl.: Editions de la Revue Napoléon; 1079, route Annecy; 74 410 Saint-Jorioz; France

Gerard Casius

"THERE IS SOMETHING ROTTEN IN THE STATE OF HOLLAND". "DE NEDERLANDSCHE EER EN DE OVERVAL VAN WILLEMSTAD."

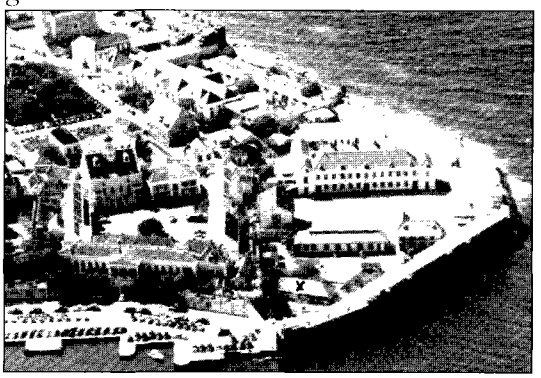
De titel van dit verhaal is niet door ons bedacht. Het was de kop van een artikel dat op 12 november 1930 verscheen in de krant Het Nieuws vande Dag voor Nederlandsch Indië, n.a.v. de rechtzaken die het gevolg waren van de overval van de Venezolaanse revolutionair Urbina op het Waterfort in Willemstad, de hoofdstad van Curaçao. Het gebeuren was inderdaad een schandalig voorbeeld van Nederland's onmacht of, beter gezegd, onwil om de feiten van de dag onder ogen te zien. Wij wilden voor een dubbeltje op de eerste rij zitten. Bij het lezen van dit artikel dat ruim 70 jaar geleden werd geschreven kan men de neiging niet onderdrukken een vergelijking te trekken met het meer recente debacle van Sebrenica. De overheid was te kort geschoten, zij had militairen met een te zwakke bewapening en zonder goede politieke rugdekking op pad gestuurd en toen de zaak volkomen was misgelopen, moesten er zondebokken worden gevonden. L'histoire se repète, zeiden de Fransen al.

8 juni 1929 - De Overval door Urbina.

Wat was er gebeurd? In de avond van zaterdag 8 juni 1929, rond 9 uur, reden twee vrachtauto's met 45 voornamelijk met machete's en messen bewapende Venezolaanse revolutionairen in volle vaart de poort binnen van het Waterfort, centraal in Willemstad gelegen aan de ingang van de haven. Dat was niet moeilijk, want de poort stond wagenwijd open. Er hoorde een bewapende schildwacht aan de poort te staan, maar die was even weg en zijn collega's in het wachtlokaal hadden wel schietwapens, maar deze waren niet geladen. De defensie van Curaçao was in die tijd opgedragen aan het Korps Politietroepen, dat tevens moest functioneren als burgerpolitie. Het was een taak van vlees noch vis die met veel te weinig personeel moest worden uitgevoerd en het resultaat was navenant.

Toen de Venezolanen binnenraasden zat vlak bij de poort de Surinaamse politie-troeper Anton Nelstein op een bankje. Wat er voor een klein-dorpse huis-, tuin- en keukenatmosfeer er bij de bewaking heerste blijkt wel uit het feit dat Nelstein de binnenrazende vrachtauto's een "poco, poco!" (rustig aan!) toeriep. Een andere in de buurt staande brigadier riep de chauffeur van een der trucks toe om beter uit te kijken omdat hij de motorfiets van de wachtcommandant omver had gereden. In eerste instantie greep niemand naar de wapenen, die overigens ongeladen waren. Eindelijk begon fuselier Nelstein toch wat onraad te ruiken en hij schreeuwde naar binnen om de wachtcommandant, sergeant-majoor Lieuwe Vaas, te waarschuwen dat er twee vrachtauto's zonder lichten en zonder te toeteren de poort binnen waren gereden. Maar het was al te laat, de overvallers sprongen van de trucks en sabelden SM Vaas direct neer. Hij stierf ter plaatse, Nelstein en zijn collega Narain kregen zware houwen met machete's aan hun hoofd. Andere overvallers renden de eetkamer van het fort binnen en vielen met kapmessen de nietsvermoedende militairen aan, die daar rustig een boterhammetje zaten te eten. Aan de hierbij opgelopen verwondingen overleden de brigadier Marcusse en sergeant van Zuilen. Met het sneuvelen

van SM Vaas kregen de Venezolanen direct de telefoon en de sleutels van het fortcomplex in handen. Uit de in de fortbogen (nu de winkels en restaurants) gelegen cellen werden nog 20 Venezolanen bevrijd en één anti-Urbina figuur, die later schijnt te zijn gefusilleerd.



X = Wachtgebouw Waterfort (ca. 1950)
Bron: F. Fischer

Poort wijd open.

Dat de poort van het Waterfort wijd open stond vond zijn oorzaak in de twee-slachtige functie van de Politietroepen. De politiepost was in het kader van bezuinigingen ovegebracht naar het Waterfort en daarom moest de militaire wachtpost als politiebureau open zijn voor het publiek. Er werden 's avonds regelmatig gearresteerde dronken vechtersbazen met een vrachtauto binnengebracht en niemand vermoedde dan ook dat er iets ongewoons aan de hand was. De verrassing was compleet. De in alle rust overvallen militairen, op dat moment 35 in getal, kregen geen enkele kans zich te verdedigen en de meesten kwamen snel tot de conclusie dat het beter was zich niet te verzetten. Een aantal wist het fort te ontvluchten, o.a. via een riool dat in de St. Annabaai, de haveningang, uitmondde. Een sergeantmajoor sprong zelfs van de fortmuur in de St. Annabaai en zwom naar Otrabanda letterlijk: "de overkant", waar hij woonde. Twee onderofficieren zagen nog kans een lichte mitrailleur mee te nemen en op de fortmuur aan de zeekant te plaatsen, maar de munitietrommels moesten nog gevuld worden en daar was geen tijd meer voor, zodat dit wapen geen enkel nut had.

De groep Venezolanen stond onder leiding van Rafael Urbina en zijn compagnon, Gustavo Machado. Zij waren er niet op uit om Curaçao te veroveren, doch hadden het gemunt op de wapenvoorraad die in het fort aanwezig was. Die wapens waren nodig om in Venezuela een opstand te beginnen tegen dictator Generaal Gomez. Urbina had al een lange carrière achter de rug als tegenstander van Gomez; Machado werd geïnspireerd door communistische ideeën. Op Curaçao en Aruba werkten meerdan 2000 Venezolaanse arbeiders in de olieindustrie. De omstandigheden waaronder zij waren gehuisvest en moesten werken waren verre van ideaal. Bovendien waren velen, om de woorden van de bekende historicus Dr. Hartog te gebruiken, "helaas niet altijd de nobelste vertegenwoordigers van de landen waar zij vandaan kwamen". Het gevolg was dat er binnen de kampen op "Rio Canario" en "Suffisant" waar de oliewerkers woonden eigenlijk een soort anarchie heerste waarop de nauwelijks 90 man Nederlandse politietroepen geen greep meer had en ook weinig moeite deed om er iets aan te doen.

Urbina kende Curaçao goed.

De losbandige arbeidersmassa was dus een goede recruteringsbron voor Urbina en Machado, die in de krottenwijken hun contactmensen hadden en er hun revolutieplannen konden voorbereiden zonder dat het koloniale gouvernement van iets wist. Zowel Urbina als Machado wisten op Curaçao goed de weg. Machado bezocht de Antillen af en toe z.g. als tenniskampioen en had in 1928 onder de oliewerkers op Rio Canario een geheime communistische cel opgericht onder de naam "Sociedad 28 de Octubre". Urbina was al sinds 1922 onder

diverse schuilnamen en met valse paspoorten verscheidene keren op Curaçao en Aruba geweest. In augustus 1928 was hij met een groep vluchtende revolutionairen uit Venezuela op Aruba aangekomen, gevangen genomen en vervolgens op 18 augustus met een sleepboot overgebracht naar Curaçao en op het Waterfort vastgezet. De gevangenschap op het fort verliep uiterst gemoedelijk; mits de Venezolanen maar geen moeilijkheden maakten mochten zij zich binnen het fort vrij bewegen. Urbina heeft er gebruik van gemaakt om zijn ogen goed de kost te geven en hij kon dus makkelijk vaststellen dat er met de bewaking, o.a. van het wapenmagazijn, niet erg serieus werd omgesprongen. Het was een geval van de kat op het spek binden en het zou Curaçao duur komen te staan. Urbina realiseerde zich dat hij hier op eenvoudige wijze wapens in handen kon krijgen om in Venezuela een nieuwe aanval te plegen op het regime van Gomez.



Urbina en Machado.

Bron: L. Lecluse

Het nieuws van Urbina's verblijf op het Waterfort zorgde voor de nodige opwinding bij zijn medestanders onder de oliearbeiders. Op Aruba was het al tot stakingen en ongeregeldheden gekomen onder arbeiders die Urbina vrij wilden krijgen. De Nederlandse gouverneur, Mr. Brantjes, was bang dat hij op Curaçao dezelfde moeilijkheden zou veroorzaken en inderdaad werd door Urbina's medestanders in Rio Canario een staking georganiseerd waaraan op 4 september 5000 oliewerkers gevolg gaven. De gouverneur kon natuurlijk Urbina op Curaçao moeilijk vrijlaten en vond het daarom makkelijker om hem en zijn makkers uit te wijzen. Volgens Urbina zelf heeft deze "uitwijzing" meer het karakter gehad van een verzoek om te vertrekken door de gouverneur, gevolgd door de nodige onderhandelingen, o.a. met de troepencommandant Kapitein Borren, over de voorwaarden waarop Urbina bereid was de Antillen te verlaten. Een weinig verheffend schouwspel, maar het resulteerde er uiteindelijk wel in dat Urbina met een Engels schip naar Colombia vertrok, waar hij 10 september aankwam, terwijl de staking op Curaçao werd opgeheven.

In februari 1929 was Urbina weer terug, ditmaal met een vals paspoort van Costa Rica, op naam van Pedro Bonilla, met het plan om onder de op Curaçao werkende Venezolanen een aanvalsgroep tegen Generaal Gomez te recruteren. Korte tijd later verliet hij het eiland weer, maar niet voor lang want op 1 juni, dus een week vóór de overval op het fort, arriveerde hij weer op Curaçao, ditmaal als passagier op het Italiaanse schip "Buenos Ayres" met een Mexikaans paspoort onder het alias Carlos Martinez. Het werd hem door de immigratiepolitie kennelijk niet moeilijk gemaakt om aan land te komen. Zonder door iemand te worden lastig gevallen kon hij in het Venezolanenkamp op Rio Canario zijn overvalsgroep organiseren en klaarmaken voor de grote aanslag op de wapenvoorraad in het Waterfort die we hierboven al hebben omschreven.

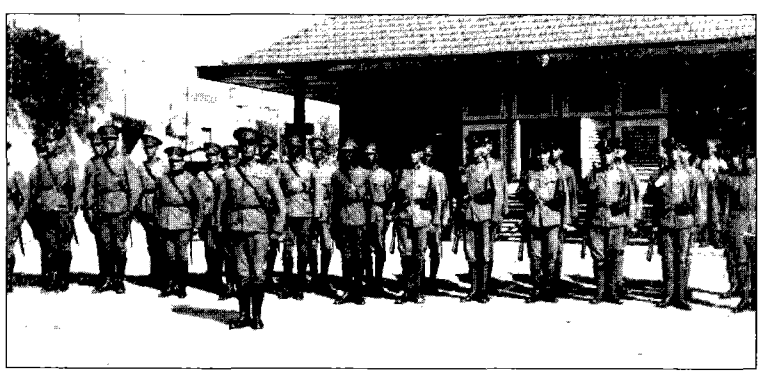
De Nederlandse defensie van Curaçao.

Het kennelijke gemak waarmee Urbina en Machado de Antillen konden binnenkomen en weer verlaten en hun aanval hier voorbe-

reiden was te wijten aan de verregaande verwaarlozing van de militaire verdedigingsmiddelen en politie. In de jaren tot 1928 vormde een detachement van een paar honderd man van het Kon. Ned. Indisch Leger (KNIL) op Curaçao de militaire verdediging, met af en toe een bezoek van een schip van de Kon. Marine. In 1919 was er een burgerpolitiekorps opgericht, dat echter slecht was bemand en uitgerust en niet opgewassen was tegen de voorgeschreven taak. De discipline was ver te zoeken, het personeel was onderbetaald, had vaak nauwelijks enige schoolopleiding en omkoping was niet onbekend. Het betekende dat onder deze omstandigheden de buitenlandse olie-arbeiders (voornamelijk afkomstig uit Venezuela en Santo Domingo) rustig hun gang konden gaan en zolang ze maar niet aan de bevoorrechte positie van Curaçao's elite kwamen, zal niemand zich veel zorgen hebben gemaakt over de erbarmelijke toestanden in de arbeiderskampen. Werd er dus door de politie weinig of niets aan gedaan om hierin orde te scheppen, de Shell daarentegen organiseerde wel een eigen bewakingsdienst en kern voor de verdediging, m.a.w. een soort eigen bewapende defensie, die tijdens de aanval van Urbina inderdaad ook in werking is getreden. Overigens had men hiervoor geen enkele sanctie van het gouvernement, Shell "deed" het gewoon.
De Curaçaose gouverneur realiseerde zich dat er aan de wilde toestanden van prostitutie, misdaad en drankmisbruik in de arbeiderskampen wel iets moest worden gedaan, maar tegelijkertijd werd er vanuit Nederland door de Minister van Koloniën op aangedrongen dat er moest worden bezuinigd. Daarom werd in 1927 een oud plan van stal gehaald om de (burger)politie- en de defensietaak te verenigen in een militair politiekorps. De Koloniale Raad, een soort adviesorgaan van de gouverneur, waarin naast door de Gouverneur benoemde ambtenaren voornamelijk de blanke notabelen en zakenlieden van de Antillen waren vertegenwoordigd, was tegen dit plan. Men vreesde het ontstaan van "militair geweld en tucht" bij de politie. Het argument was o.a. dat door wisselingen van het militaire personeel geen band met de lokale bevolking zou kunnen groeien en ook dat de militaire politie onder de gouverneur als opperbevelhebber zou vallen en niet onder de (burger) procureur-generaal. Was wellicht de wens de lokale politie makkelijk te kunnen beïnvloeden de vader van deze bezwaren ? Hoe het ook zij, in november 1927 werd verdere discussie onnodig gemaakt door een Koninklijk Besluit waarbij de politie- en defensietaak werd opgedragen aan het in Nederland bestaande Korps Politietroepen.

Militaire Politie komt aan.

In 1928 kwamen de eerste contingenten Politietroepen op Curaçao aan. De sterkte zou 150 man moeten gaan omvatten, maar er kwamen er slechts rond de 90. De meesten bleven op Curaçao; een klein groepje ging naar Aruba, maar Bonaire en de Bovenwinden werden gemakshalve maar vergeten.



Politie Hoofdwacht in Waterfort te Curaçao, 1 juli 1929, met links Politietroepers en rechts de Mariniers

Het merendeel van de militairen kwam uit Nederland, maar er gingen ook leden van het oude KNIL-garnizoen in over. Wegens de weinig aantrekkelijke voorwaarden van uitzending was de ambitie om naar de Antillen te gaan onder het personeel in Nederland minimaal. reden waaron er ook Antillianen en Surinamers gerecruteerd werden, die in Nederland (in Nieuwersluis) of op Curaçao een opleiding kregen. Als commandant van de Militaire Politie, zoals het korps op de Antillen werd genoemd, werd aangesteld de reeds genoemde Kapitein der Politietroepen Alexis F. Borren, die al in 1925 op Curaçao was gekomen om reorganisatie van de politie en defensie te bestuderen. Alhoewel Kapitein Borren in zijn rapporten een positieve indruk weergaf van de omstandigheden waaronder de Militaire Politie-troepers (MPT'ers) op Curaçao dienden, werd de praktijk door de lagere rangen heel anders ervaren. Met name de verwaarloosde legeringsruimten en het slechte voedsel op het Waterfort zorgden ervoor dat de Chinees in Willemstad er al direkt veel klanten bijkreeg. De legering van soldaten en korporaals in Waterfort was verdeeld over twee verdiepingen waarvan de bovenverdiepingen een lawaaiige houten vloer had die zo lekte dat er niet met voldoende water kon worden schoongeschrobt omdat de mannen op de begane grond dan een modderstroom over hun bedden kregen. Veelvuldige ruzies waren het gevolg. Voor iemand die nachtdienst had gedraaid was het vrijwel onmogelijk om wat slaaprust te krijgen. De officieren en onderofficieren kregen woonhuizen op Mundo Nobo en waren natuurlijk zodoende veel beter af, hetgeen de solidariteit en het onderling contact tussen de rangen niet bevorderde. Wellicht was dit alles de reden dat het met de discipline en gevechtsgereedheid van de MPT spoedig slecht was gesteld. De dienst kreeg al gauw het karakter van een soort kleine-stads politie die niet veel inspanning vereiste, althans als men de wantoestanden in de oliewerkerghettos maar negeerde, hetgeen vaak het geval was omdat dat toch als onbegonnen werk werd gezien. Ondertussen werden de politie-militairen bezig gehouden met zaken als het timmeren van kasten voor de Openbare Leeszaal en het drukken van begrotingsdocumentatie bij de Curaçaosche Courant, zoals Dr. Hartog vermeldt. Urbina heeft de defensie van Curaçao kennelijk naar juiste waarde ingeschat.
In januari 1929 trad een nieuwe gouverneur aan, Ir. Leonard Fruytier. Hij schrok van de toestand bij de politie en defensie, met name door de onrust die in Venezuela heerste, en vroeg direct versterking aan van de Politietroepen van 90 man tot het steeds beloofde aantal van 150, alsmede de stationering van een marineschip. Den Haag vroeg per brief (toen uiteraard per zeepost en dat duurde 3-4 weken minimaal !) om nadere inlichtingen en adviseerde eerst eens contact op te nemen met de Nederlandse gezant in Carácas. Met andere woorden: er gebeurde niets! Urbina gaat zijn gang.

Terug naar de gebeurtenissen in het Waterfort. De overval was goed georganiseerd. De twee vrachtauto's die de eigenlijke overval uitvoerden kwamen uit de richting Pietermaai en tegelijkertijd trokken grote groepen Venezolaanse medestanders van Urbina van Rio Canario op naar Willemstad en bezetten daar de omgeving van de Breedestraat in Punda en Scharloo. De Kon.Emma-pontjesbrug stond open, zodat het Otrabanda voorlopig niet bereikbaar voor hen was. Ook waren er groepen Venezolanen aanwezig, klaar om in te grijpen, bij de ingangen van Emmastad, de woonwijk van de (blanke) leiding van het Shellbedrijf, en de werven en aanlegplaatsen van schepen. Op Punda en Scharloo groeide de sterkte van de Urbina-aanhangers aan tot zo'n 500-600 man, die na wat schietpartijen waarbij enkele gewonden vielen onder burgers, de omgeving van het

fortcomplex goed wisten af te grendelen. De directe overvalsgroep van Urbina omvatte zo'n 150 man, meest Venezolanen, maar ook 30 man afkomstig uit de Dominikaanse Republiek, twee Amerikanen, een Roemeen en "enkele Curaçaose negers". Een groepje van de overvallers in het Waterfort drong het wapenmagazijn binnen en verzmelde daar alle grijpbare wapens en munitie. Dat was vrij veel, want het in 1928 vertrokken KNIL-garnizoen had de bewapening grotendeels op Curaçao achtergelaten. De totale buit bedroeg 197 geweren, vier lichte mitrailleurs, 38 pistolen, 75 klewangs, 7000 patronen en 150 kardoezen, terwijl ook de sluitstukken van de saluutbatterij op de Fortmuur werden meegenomen.

Ondertussen had Gouverneur Fruytier, die in het naastgelegen Gouvernementshuis in Fort Amsterdam woonde, de Troepencommandant Borren opgebeld in zijn huis op Mundo Nobo en deze kwam daarop zo snel mogelijk per auto naar het fort. Zoals gezegd stond de Emma-pontjesbrug open, doch Borren liet deze sluiten zodat hij met zijn auto verder kon. Hij werd bij aankomst in het fort direct door de Venezolanen gevangen genomen en dezen waren hem dankbaar dat ze via de brug nu ook naar Otrabanda konden en het radiostation en de op het Brionplein gelegen politiepost in handen kregen. Curieus is nog dat vele Curaçaoenaars die aan de Otrabanda kant woonden en naar huis wilden, eerst door de Venezolanen werden tegengehouden, maar na overleg met Urbina in het fort kwam er toestemming ze door te laten, mits men met de handen omhoog de schipbrug overliep. Dit moet een wel heel merkwaardig tafereel zijn geweest. Overigens werden alleen lokale personen doorgelaten; Nederlanders en geuniformeerde lieden mochten de brug niet over.
Gouverneur Fruytier bracht zijn gezin in veiligheid in Fort Amsterdam en ging toen naar zijn kantoor, maar kon telefonisch het Waterfort niet bereiken. Hij kon echter vanuit zijn ramen dekking zoekende en schietende militairen zien en wist dus dat de situatie ernstig was. Kapitein Borren werd naar Urbina gebracht en kreeg te horen dat het alleen om de wapens te doen was en dat als men de Venezolaanse overvallers met de wapenbuit rustig zou laten vertrekken, er verder niets zou gebeuren.

Blanco cheque van de Shell.
Met dit bericht liet men Borren contact maken met de Gouverneur. Werd hier niet in toegestemd, dan zouden de Venezolanen de Shell-raffinaderij in brand steken. Op het raffinaderijterrein waren intussen ook ongeregeldheden uitgebroken en de Shell-directie, die niet wist wat er op het Waterfort eigenlijk aan de hand was, nam maatregelen om met de eigen bewaking en defensiemiddelen de raffinaderij te beschermen. Omdat Shell er natuurlijk alle belang bij had om zo snel mogelijk van Urbina af te komen. stuurde men een afgezant naar de stad met een blanco cheque om aan Urbina te presenteren, maar onderweg werd de auto teruggestuurd door een Venezolaanse wegafzetting, zodat dit buitenkansje Urbina is ontgaan.

Kapitein Borren adviseerde de Gouverneur dat militair verzet verder geen nut zou hebben. Fruytier had er uiteraard ook wel oren naar om zo snel mogelijk van Urbina af te komen en begreep uit Borren's advies dat hem dit met militair ingrijpen niet zou gelukken. Urbina, die kennelijk goed was voorbereid, had laten weten dat hij met het binnenliggende s.s. Maracaibo wilde vertrekken. Fruytier belde dus "Mongi" Maduro op, de agent van de Amerikaanse Red "D" Line (de scheepvaartrederij die later de Grace Line werd en eigenaresse van de Maracaibo) en regelde het vertrek. Ondertussen was de Curaçaosche procureur-generaal Mr. van Dijk gewaarschuwd en deze spoedde

zich naar Punda. Onderweg kwam hij een aantal politietroepers tegen die op de fiets (kon het Hollandser?) op weg waren geweest om om tien uur 's avonds de wacht op het Waterfort over te nemen, maar door burgers waren gewaarschuwd dat er vreemde zaken gaande waren. Dat klopte, en bovendien had men ontdekt dat de schipbrug en het Brionplein nu in handen waren van de Venezolanen. Van Dijk stuurde een militair terug naar Mundo Nobo om de rest van de Politietroepen te alarmeren. Na overleg met de directie van de Shell en de scheepvaartmaatschappij KNSM besloot hij om een aanval op het Waterfort te organiseren.

Vrijwilligerskorps beraamt een aanval.
Na een aantal vruchteloze pogingen lukte het de procureur-generaal om de Gouverneur aan de telefoon te krijgen, die hem echter opdracht gaf de militairen naar huis te sturen en verder niets te ondernemen. Fruytier had inmiddels ingestemd met Urbina's eisen en bevel gegeven alle gewapend verzet te staken. Dit maakte een eind aan de plannen om een aanval op het fort in te zetten, zoals bijvoorbeeld ook een groepje voormalige leden van het Vrijwilligerskorps van plan was. Deze groep van ongeveer 50 man bevond zich op Scharloo en had afgesproken met collega's van de Shell dat per boot 50 geweren van de Isla, het Shell-terrein, naar Berg Ararat aan de zuidkant van het Schottega zouden worden overgebracht, om van daaruit een aanval te doen en te pogen het Waterfort te omsingelen, zodat Urbina niet weg zou kunnen komen. De gebaande wegen ontwijkend klommen de mannen naar de top de heuvel van Ararat, maar boven gekomen kregen ze van hun collega's van de Shell te horen dat op order van de Gouverneur er geen bewapening mocht worden uitgegeven. Dit was grote teleurstelling, maar of het plan zou zijn gelukt is de vraag, want 600 Venezolanen laten zich ook niet zo maar wegjagen en bovendien was Ararat als uitvalbasis ook nog ongeveer een kilometer van het Waterfort verwijderd. Wellicht heeft de beslissing van de gouverneur hier dan ook een bloedbad voorkomen.

Ondertussen liep Gouverneur Fruytier met militair commandant Borren onder bewaking van een Venezolaan naar het Gouvernementsplein, kennelijk om aan de bevolking te laten zien dat alles rustig verliep. De discipline onder de Venezolanen was hierbij voorbeeldig; men zag bijvoorbeeld dat Urbina een van zijn kornuiten in de militaire cantine een whiskyfles uit de handen sloeg. Er werd niet geschoten of geplunderd, hetgeen, gezien de reputatie van de Venezolanen, de Gouverneur en Borren wel zeer verrast zal hebben. Met 154 man van Urbina's overvalgroep ging men aan boord van de Maracaibo; ook een klein aantal politietroepers moest mee. Er is even nog een plan overwogen het schip buitengaats op de kust te zetten, maar dit werd verboden door Fruytier omdat men hiermee de Venezolanen toch niet kwijt was en, in tegendeel, dit ze zou aanzetten tot geweld. Mede omdat er ook veel aanhangers van Urbina aan de wal achterbleven was er geen enkele kans dat de zwakke en reeds verslagen militaire macht van de Politietroepen de overhand zouden kunnen krijgen.

De Gouverneur gegijzeld.
Kort na middernacht liep de Maracaibo de Annabaai uit; hierbij moesten drie gewapende Venezolanen eerst wel de brugmachinist dwingen de brug open te draaien. Aan boord bevonden zich, behalve een aantal gevangen genomen politiemilitairen, als gijzelaars de Gouverneur Fruytier en militair commandant Borren. Urbina had beloofd om, eenmaal op zee, beiden met een boot terug te sturen, maar hij kwam deze belofte niet na. Hij dwong ze om toch mee te gaan, kennelijk om te voorkomen dat er na het uitvaren

van de wal op het schip zou worden geschoten. Op zee werden de politiemannen nog gedwongen om het gebruik van de mitrailleurs aan Urbina's mannen uit te leggen. Bij aankomst bij Coro aan de kust van Venezuela gingen de Venezolanen met de sloepen naar de wal, waarbij enkele der Nederlandse politiemannen de boot moesten roeien waar Urbina inzat. Op de terugweg dreef deze sloep af en de roeiers werden later door de Venezolaanse kustwacht opgepikt. Volgens Kapitein Borren, die Spaans verstond, was Urbina van plan hem en de Gouverneur dood te schieten, maar Machado zou hierbij tussenbeide zijn gekomen gekomen. Getuigen voor deze versie van de gebeurtenissen waren er niet en aangezien de aanslag van de Venezolanen volkomen geslaagd was, kan men zich afvragen of hier Borren's angst wellicht de vader van de gedachte is geweest.

Na het vertrek van de Maracaibo heerste er op de volgende zondagmorgen in gouvernementskringen veel verwarring en het duurde uren vóór de hiervoor aangewezen personen hun zenuwen de baas werden en het heft in handen namen. Een luitenant van de militaire politie organiseerde die ochtend de politietroepen en liet ze zich bewapenen, waarbij bleek dat er nog ruim voldoende wapens overgebleven waren. Er waren vele Urbina-revolutionairen achtergebleven en deze reden in trucks kris kras door de stad. Eindelijk vertrok er een militaire patrouille naar Rio Canario en bij de Shell werden in allerijl enkele vrachtauto's met staalplaten omgebouwd tot pantserauto's. Ook werden bij door de Shell op twee tankboten sterke schijnwerpers geplaatst om hiermee voor de kust te patrouilleren.

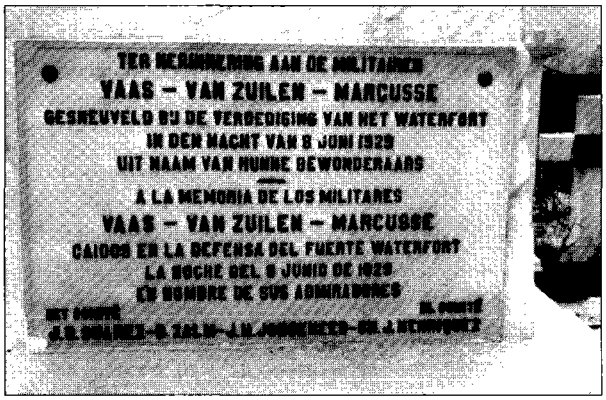
De Maracaibo komt terug.

Aangekomen bij de Venezolaanse kust bij Coro, gingen de revolutionairen aan wal. Nederlandse politietroepers moesten Urbina naar de kust roeien. Op de terugweg dreven zij af en konden het schip niet meer bereiken. Direct na het uitvaren werd verwittigde de Maracaibo per radio de Venezolaanse overheid van het gebeuren, met het verzoek de afgedreven sloep op te pikken hetgeen vrij vlot door een Venezolaans kustwachtschip werd gedaan. Of deze snelle waarschuwing de reden is dat Urbina en Machado's aanval op niets uitliep weten we niet zeker, maar lijkt voor de hand liggend.

Om vier uur op zondagmiddag voer de Maracaibo de St.Annabaai weer binnen, gadegeslagen door een grote menigte die weinig emotie vertoonde en er grotendeels het zwijgen toe deed. Een veelzeggender veroordeling van deze schandalige gebeurtenis kan men zich nauwelijks indenken. Er waren vele fouten gemaakt. De militair commandant, Kapitein Borren, werd verweten dat hij zonder veel nadenken het Waterfort was binnengereden, waar hij natuurlijk direct in handen van de Venezolanen viel, in plaats van dat hij de op Mundo Nobo en Otrabanda beschikbare militairen optrommelde om de verdediging te organiseren. Bij nader inzien kan men zeggen dat militair ingrijpen weinig zin zou hebben gehad, maar Borren kon op dat moment niet weten dat Urbina het slechts op de wapenvoorraad had gemunt en wellicht niet een verovering van Willemstad of een aanslag op de Shell-raffinaderij beraamde. Hoe men echter ook over het handelen van de Gouverneur en militair commandant wil oordelen, de fundamentele fout was natuurlijk in Den Haag begaan, n.l. de verregaande verwaarlozing van de defensie van Curaçao. Was die in orde geweest, dan had Urbina nooit zijn overval kunnen wagen.

Als het kalf verdronken is ....

Op de zondagmiddag na de overval werd de omgekomen Sgt.Majoor Vaas reeds begraven op het kerkhof aan de Rodeweg, wegens



Monument

de nog onzekere toestand zonder militaire eer. De Gouverneur en Kapitein Borren waren op tijd terug om de begrafenissen bij te wonen van de twee andere politiemilitairen, Brigadier van Zuilen die zondagavond aan schotwonden overleed, en Sgt. Marcusse, die dinsdag daarna aan sabelverwondingen overleed. Uiteraard was men ook in Nederland hevig geschrokken door de gebeurtenissen op Curaçao. Mede op aandringen van de Gouverneur werden zo snel mogelijk militaire versterkingen naar Curaçao gedirigeerd. In de eerste plaats vertrok er uit Suriname reeds op 9 juni (dus de dag na de overval, een wel heel vlotte reactie van de gouverneur van Suriname) een detachement van 40 man van de daar gelegerde troepen van het Kon. Ned. Indisch Leger (KNIL). Deze werden onder commando van de commandant van de landmacht in Suriname, Kapitein B.A.W. Schlimmer, overgebracht op een gecharterde bauxietboot, die in vier dagen de overtocht naar Curaçao maakte. Kennelijk waren de radioverbindingen met Curaçao slecht, want men wist aan boord bij aankomst niet zeker hoe de toestand daar was. De gezagvoerder van het schip weigerde aanvankelijk dan ook om binnen te varen. Commandant Schlimmer kon zijn teleurstelling nauwelijks bedwingen toen hij bij aankomst bemerkte dat Urbina reeds verdwenen was en dat hem zo de kans ontnomen was om eens in de oude vertrouwde stijl van Atjeh opruiming te gaan houden.

Niettemin kwamen deze KNIL-troepen heel goed van pas. Zij losten de Politietroepen en de burger-vrijwilligers af die al vier-vijf dagen onafgebroken in touw geweest waren bij de bewakings- en patrouilledienst en eindelijk beschikte men nu over voldoende mankracht om de Venezolanen-kampen uit te kammen, Urbina-aanhangers en illegale wapens op te sporen. Velen werden gearresteerd en enkelen later ook berecht. Ook uit Nederland werden versterkingen gestuurd. Een net de opleiding voltooid hebbende klas van ongeveer 50 man van de Koloniale Reserve van het KNIL uit Nijmegen vertrok op 17 juni 1929 met spoed op het motortankschip "Rotterdam" van de Petroleum Industrie Maatschappij naar Curaçao. Een twintigtal van hen ging op Hr.Ms. Hertog Hendrik door naar Aruba.

Drinkwater *f* 2,50 per gallon.

Dat, bijvoorbeeld, de KNIL'ers die naar Aruba gingen ook geenszins in een gespreid bedje terechtkwamen blijkt wel uit het relaas van soldaat Lecluse: "We werden met sloepen van de Hertog Hendrik naar ondiep water geroeid en moesten toen met onze koffers op de nek door het water naar de wal waden. Alle twintig van ons werden met veldbedden in een klein Arubaans huis gepropt. Het eten was verschrikkelijk. Twee van onze mensen waren koks, maar er waren alleen aardappelen en uien, die tesamen werden gekookt in één pot en vlees in een andere pot. Ontbijt en avondeten waren nog erger, een klefferige deegrol als brood want er was geen gist, met een klein blikje waterige worstjes en de volgende dag een blikje sardines die 3-4 jaar oud waren. Ik at alleen de korsten van het brood, de rest

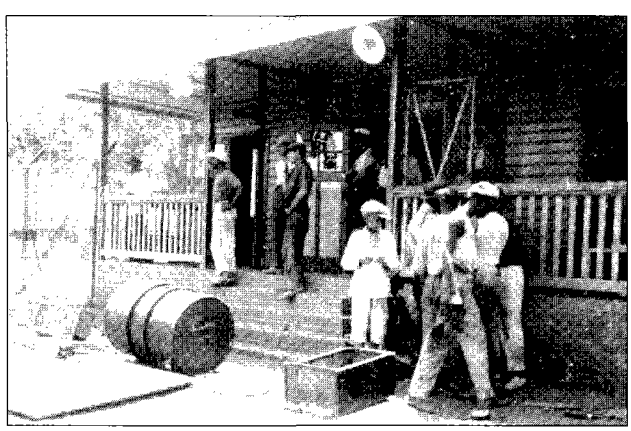
gooide ik naar de hagedissen. Tweemaal daags maakte de kok een grote pot met thee met ingeblikte melk en suiker, waarvan we dan een mokvol konden krijgen. Water was zeer schaars, elk kreeg één gallon per dag. Als we meer wilden konden we dat kopen voor *f* 2,50 per gallon". Dat vertaalt zich in tegenwoordige guldens ongeveer in 15-18 gulden per liter !

Marineversterkingen.

De Kon. Marine stuurde de torpedobootjager Hr.Ms. Kortenaer, die klaar werd gemaakt om naar Ned.Indië te vertrekken maar op 10 juni met spoed naar de West vertrok. De Kortenaer was in feite nog maar kort terug van een verblijf in de West, waar het op haar eerste reis van november 1928 t/m maart 1929 als stationsschip had gefungeerd. Bij het uitvaren werd op zee bij Hoek van Holland van de loodsboot Frans Naerebout een detachement van 41 mariniers aan boord genomen. Op 21 juni arriveerde de Kortenaer 's nachts voor Willemstad en ook deze keer was de communicatie kennelijk onbetrouwbaar, want men wist aan boord niet wat men op Curaçao verwachten kon. Daarom was de gehele bemanning van het schip volledig gevechtsgereed en de torpedojager bleef tot daglicht voor de kust kruisen, voor het geval dat Willemstad toch niet veilig was. De Kortenaer leverde tijdens de tien dagen durende overtocht een topprestatie waarbij op volle snelheid werd gevaren, vaak met meer dan 25 knopen. De mariniers werden op Curaçao achtergelaten en werden ook ingekwartierd in de verwaarloosde lokalen van het Waterfort. Men kan zich voorstellen dat de kennismaking van de gedisciplineerde mariniers met de ontredderde politietroepers en de betrekkelijke rotzooi die in het fort heerste niet erg positief was.

Rio Canario en Suffisant uitgemest.

Voor de mariniers was er direct veel werk aan de winkel.In de eerste plaats moesten de politietroepen, de uit Suriname gekomen KNIL-troepen en de vrijwilligers - waarover hieronder meer - die nu al enkele weken nauwelijks uit de kleren waren geweest, worden afgelost. De arbeiderskampen op Suffisant en Rio Canario werden doorzocht, bordelen en illegale kroegen gesloten en regelmatige patrouilles zorgden voor de nodige rust. Het arbeiderskamp op Rio Canario werd geheel ontruimd en op dit terrein werd door de Shell een barak ter beschikking gesteld om als huisvesting te dienen voor de mariniers, die nu permanent op Curaçao bleven gestationeerd. Rio Canario was nauwelijks een verbetering vergeleken met het Waterfort. De barak had een laag dak van ijzeren golfplaat en het was er daarom binnen bijzonder heet. De leefomstandigheden waren werkelijk rudimentair, vertier was er voor de manschappen nauwelijks wegens de grote afstand rond het Schottegat naar de stad. Uiteindelijk is er op het eveneens ontruimde Suffisant een permanent kampement voor de mariniers gekomen dat nog steeds bestaat.



Hoofdwacht te Rio Canario, 8 juni 1929, 5 uur na Urbina-aanval.
Bron: Instituut voor Maritieme Historie - Marinestaf Koninklijke Marine

Medio juli 1929 ging de Kortenaer terug naar Nederland, nadat de marine-aanwezigheid was uitgebreid met het oude pantserschip Hr.Ms. Hertog Hendrik. Dit had ook de nodige voeten in aarde gehad, want door veroudering en bezuinigingen was het niet eenvoudig geweest dit schip volledig uitgerust en bemand te krijgen. De Hendrik was net van een oefenreis teruggekeerd en de gedeeltelijk uit allerlei lokaties bij elkaar geschraapte bemanning moest binnen enkele dagen geheel onverwachts weer naar de West vertrekken. Ook op de Hertog Hendrik voer een detachement mariniers mee naar Curaçao. In de periode 1930-32 werden nog meer schepen van de Kon. Marine naar de West gestuurd, meestal echter op doorreis naar Oost-Indië, zodat ze niet lang bleven. Hierbij waren o.a. Hr.Ms. Van Galen (januari-februari 1930) en Hr.Ms. Van Nes (oktober 1931-augustus 1932). De Marine kon eigenlijk geen schepen voor de West missen, reden waarom het voor Oost-Indië bestemde kustwachtschip de Arend, een z.g. opium-jager van de Gouvernements-marine, van bewapening werd voorzien en als oorlogsschip naar Curaçao werd gestuurd, waar het van februari 1930 tot juli 1931 verbleef. Tenslotte, en we lopen nu ver op de geschiedenis vooruit, werd besloten om een speciaal oorlogsschip voor dienst in de West te bouwen. Dit werd de kanonneerboot Hr.Ms. Johan Maurits van Nassau, die in juli 1933 op Curaçao arriveerde.

Het Vrijwilligers Korps Curaçao.

Een ander belangrijk militair korps dat als gevolg van de Urbina-overval werd opgericht is nog steeds aanwezig op Curaçao. Dit is het Vrijwilligers Korps Curaçao (VKC), dat, nadat het in een eerder bestaan in 1919 was opgeheven, naar aanleiding van de Urbina-overval op 23 juni 1929 werd heropgericht. De instigator hiervan was de man die al in de Eerste Wereldoorlog commandant van het Korps was geweest, de heer C.N. Winkel, beter bekend als Shon Kay.

Op de ochtend van 9 juni, nadat Urbina met een deel van zijn kornuiten de haven was uitgevaren, kwamen groepen Curaçaoenaars zich melden op het Waterfort. De meesten waren oud-leden van het "eerste" VKC en hierbij was ook Shon Kay Winkel. Hij bood zijn diensten aan aan de fungerend commandant van de Politietroepen, Lt. Berger. Uit de samengekomen vrijwilligers werden enkele politie-hulpgroepen gevormd, die samen met de Politietroepen diverse militaire posten bezetten om te voorkomen dat de nog steeds in en bij Willemstad rondtrekkende achtergebleven Urbina-aanhangers meer onheil konden aannrichten. Totdat op 21 juni de Hr.Ms. Kortenaer te Curaçao binnenliep met de groep mariniers aan boord, bleven de vrijwilligers hun diensten verrichten. Direct daarna riep Shon Kay een aantal prominente Curaçaoënaars op om naar zijn landhuis Villa Maria te komen en staande de vergadering gaven 143 man zich op om deel te nemen en werd het VKC weer opgericht. Op 18 december - dus zes maanden later, haast had het gouvernement nooit ! - werd het VKC bij Gouvernementsbesluit officieel goedgekeurd en in de defensieorganisatie opgenomen.

Uiteraard had het VKC militaire instructeurs nodig, maar aanvankelijk was er van de zijde van de Politietroepen meer tegenwerking dan hulp voor het VKC, wellicht het gevolg van de tegenwerking die het Curaçaose establishment, waaruit het VKC grotendeels voortkwam, had getoond bij de komst van de Politietroepen in 1927. Maar, zoals al beschreven, er kwamen met de Kortenaer ook mariniers naar Curaçao en met dezen als instructeurs werd de opleiding krachtig ter hand genomen. Men kan zich niet aan de indruk onttrekken dat in deze van gouvernementszijde nauwelijks doortastend werd opgetreden. Hoe anders kon

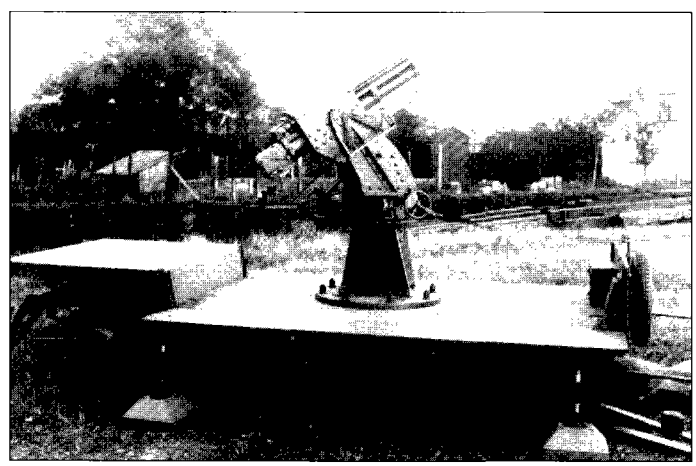
de leiding van de Politietroepen tegenwerking geven aan het VKC dat toch door datzelfde gouvernement was goedgekeurd ? Pas toen er een nieuwe commandant kwam voor het Korps Politietroepen op Curaçao, de majoor E.L. Venema, werd het VKC ook door de politietroepers volledig gesteund. Dit had ook te maken met de komst in februari 1930 van de nieuwe Gouverneur, B.W.T. van Slobbe, die beroepsofficier was en juist om zijn militaire achtergrond voor het gouverneursschap was aangewezen. We zullen hier de belevenissen van het VKC verder niet volgen. Het Korps heeft een roemruchte geschiedenis die tot op heden voortduurt.

Luchtafweergeschut.

Ondertussen waren er eind 1929 weer verontrustende berichten binnengekomen over een mogelijke nieuwe overval van Urbina. Zijn landing en poging tot omverwerping van het regime van Generaal Gomez in juni 1929 waren op niets uitgelopen en in januari 1930 deden geruchten de ronde dat hij in Venezuela piloten zou opleiden om dan met oude Duitse vliegtuigen een luchtaanval op de Esso-olieraffinaderij op Aruba te doen. Het motief voor zo'n aanval was wellicht dat hij wilde proberen het regime-Gomez te compromitteren door middel van een aanval op dit grote Amerikaanse bedrijf en daarbij de regering van de Verenigde Staten ervan te overtuigen dat Gomez in Venezuela zijn langste tijd gehad had.

Met grote haast werd in den Haag besloten om twee (!) antiluchtdoelkanonnen naar de West te sturen, meer kon er kennelijk niet af. Het waren oude beestjes, omgebouwde vuurmonden van 7 cm, die met 300 stuks munitie aan boord werden geladen van de hierboven al genoemde torpedojager Van Galen die 18 januari 1930 naar Curaçao vertrok. Als "kernbemanning" gingen mee de 1e Luitenant H.J. Kruls, die later grote bekendheid zou krijgen als Luitenant-Generaal, Chef van het Militair Gezag bij de bevrijding van Nederland in 1944-45, en de Sergeant 1e Klas Bär. Zij kregen te horen dat ze op de Antillen zelf maar het nodige personeel moesten zien te vinden en opleiden tot luchtdoelartillerist. Hoe je met slechts 300 stuks munitie ook nog moest oefenen vermeldt de historie niet.

Het was de bedoeling om de twee kanonnen op Aruba te plaatsen, want dat was het kennelijke doelwit van Urbina, maar toen de Van Galen op 3 februari Curaçao binnenliep, bleek de als Oudst Aanwezend Zeeofficier fungerende commandant van het nog steeds aanwezige pantserschip Hertog Hendrik niets te weten van een regeling om het groepje luchtdoel naar Aruba over te brengen. Integendeel, hij was nogal geïrriteerd dat deze onaangekondigde versterking zijn reeds meermalen uitgestelde terugkeer naar Nederland dreigde te vertragen en hij



7cm luchtdoelgeschut op aanhangwagen, ca. 1935.

Bron: SMG KL

deelde Lt. Kruls mee dat hij maar moest zien of hij een of andere schoener kon charteren om de zaak naar Aruba te krijgen. Kennelijk was het niet mogelijk om de Van Galen daarheen te dirigeren (dit schip vertrok 21 februari 1930 alweer uit Curaçao naar Ned.Indië). De Waarnemend Gouverneur van Curaçao, Herman Schotborgh, was een praktisch man en besloot, mogelijk niet zonder een vleugje eigenbelang, dat de luchtdoelkanonnen ook nut hadden om de Shell raffinaderij op Curaçao te verdedigen - deze waren bovendien ook nog Nederlands en geen Amerikaans eigendom, zoals het Esso (Lago) bedrijf.

Aldus geschiedde en met medewerking van de CPIM (Curaçaosche Petroleum Industrie Mij.= Shell) werden bij Seru Warawara, achter het militaire kampement op Rio Canario, vaste opstellingen voor de twee 7 cm. luchtdoelkanonnen gebouwd. Uit mannen van het Korps Mariniers werden twee stuksbemanningen gerecruteerd en opgeleid, waarmee tevens een redelijke paraatheidsregeling mogelijk werd. Rond 20 februari was de opleiding in volle gang en de toen net geïnstalleerde nieuwe Gouverneur Van Slobbe kwam de batterij direkt bekijken. Deze Gouverneur was, zoals reeds vermeld, oudberoepsmilitair en tot voor kort direkteur van de Hogere Krijgsschool. Hij was naar de Antillen gestuurd met de opdracht om na het Urbina-debacle de militaire situatie te verbeteren. Hij had dan ook geen bezwaar tegen het plaatsen op Curaçao in plaats van Aruba en was blij te zien dat de kanonnen ook op de haveningang van de St. Annabaai vuur konden afgeven.

Paniek door het schieten van de Luchtdoelartillerie.

De stuksbemanningen oefenden in het richten op vliegtuigen en bedienen van de optische afstandsmeters door gebruik te maken van de door de snelle passaatwind voortgedreven wolkjes. Al spoedig ontstond echter de behoefte om eens op een écht vliegtuig richtoefeningen te kunnen doen. Via de firma Maduro & Sons werd een verzoek tot Pan American Airways (Panam) gericht of deze niet eens een halfuurtje voor de batterij kon vliegen. Twee maal werd aldus geoefend, maar toen kwam er een rekening van Pan American die het budget verre overtrof. Het Gouvernement gaf niet thuis toen Lt. Kruls over deze onverwachte moeilijkheid kwam praten en liet weten dat hij zelf maar moest uitzoeken hoe dit werd betaald. De zaak werd door Maduro geregeld; hoé is niet bekend, doch wellicht heeft men Panam weten te overtuigen van het algemeen belang van de militaire oefeningen en is de rekening geschrapt.
De eerste echte schietoefeningen met scherpe munitie gaven ook de nodige opwinding. De gebruikte munitie had de gewoonte nog wel eens voortijdig te ontploffen, reden waarom zorgvuldig werd bekeken in welke richting van de opstelling de minste bewoners gevaar zouden lopen. Met aanplakbiljetten werd de bevolking in de vuursector verzocht enkele uren hun huizen te verlaten, maar hieraan was geen gevolg gegeven, wellicht doordat men geen idee had wat ze te wachten stond. Toen de eerste schoten echter vielen rende iedereen voor zijn leven!

Begin april 1930 gaf Lt. Kruls het commando van de batterij luchtafweer over aan Lt. Jansen van het Korps Mariniers en voeren hij en de Sergeant Bär met de "Van Rensselaer" van de KNSM thuis. Tot een luchtaanval van Urbina is het nooit gekomen en al gauw verwaterde de aandacht om met de luchtdoelkanonnen te oefenen. Wat er met dit geschut is gebeurd is ons niet bekend, maar in 1940 was het in ieder geval niet meer op Curaçao aanwezig. Het is niet onwaarschijnlijk dat het, gezien ook de grote schaarste aan dit materieel, na enige tijd teruggebracht is naar Nederland.

Pleidooien voor een patrouillevliegtuig.

In de uitgebreide discussies die na de overval van Urbina in de pers verschenen werd uiteraard grote aandacht besteed aan mogelijke maatregelen om een herhaling te voorkomen. In augustus 1929 schreef het luchtvaartmaandblad "Het Vliegveld" dat als er op Curaçao een groep militaire vliegtuigen gestationeerd was geweest, hiervan een preventieve werking zou zijn uitgegaan op Urbina. In hetzelfde tijdschrift werd in October 1929 een pleidooi gehouden voor het plaatsen van een groep vliegtuigen van de Marine Luchtvaart Dienst op Curaçao. "Patrouilleren met enkele vliegtuigen over een uitgestrekt zeegebied, opsporen, aanhouden en onderzoeken van verdachte vaartuigen, en vooral: het in enkele uren grondig afzoeken van ontoegankelijke lange kustlijnen ..... kan op geen enkele wijze handiger, sneller en grondiger gedaan worden dan met niet te groote zeevliegtuigen.... En komt het op gewapend optreden aan, dan kan vanuit de lucht met het bedoelde kleine zeevliegtuig precies hetzelfde uitgericht worden (mitrailleurs, lichte bommen, draadloze berichtgeving)..... En wanneer het veelbesproken patrouillevaartuig, stationsschip, of hoe men het noemen wil, voor West-Indië er zal komen, lijkt het mij haast ondenkbaar dat dit niet tevens zal worden ingericht als moederschip voor een tweetal watervliegtuigen, terwijl voorts enkele reservemachines te Willemstad en/of Paramaribo zouden dienen te worden gestationeerd", aldus oudmarinevlieger en KLM-employee M.C. Moes in Het Vliegveld. Het voor de West bestemde stationsschip kwam er inderdaad, zoals boven beschreven, maar het had géén watervliegtuigen aan boord.



Eerste-luitenant der artillerie mr. H.J. Kruls, ca 1930.

Bron: SMG KL

Overigens was de Venezolaanse dictator Generaal Vicente Gomez als eerste op het idee gekomen om een vliegtuig in te zetten tegen Urbina. Alhoewel de generaal altijd tegen gebruik van vliegtuigen was geweest, omdat hij er een uitmuntend middel in zag voor revolutionairen om veel moeilijkheden mee te veroorzaken, was hij er als de kippen bij om een - overigens onbewapend - Potez-29 vliegtuig te charteren van de Franse maatschappij Aeropostale toen Urbina op 9 juni 1929 met het schip Maracaibo bij de Venezolaanse kust aankwam. Aeropostal probeerde al enige tijd zonder veel succes een concessie voor luchtdiensten in Venezuela van Gomez los te peuteren, maar door nu verkenningsvluchten te maken voor Gomez kwam zij in een goed blaadje te staan en verkreeg zij de gewenste vergunningen voor post- en vrachtvervoer.

Urbina bleef pogingen doen om in Venezuela een revolutie op gang te brengen. In 1931 voerde hij opnieuw een landing uit op de Venezolaanse kust bij Coro (nauwelijks 100 km van Curaçao), hetgeen de Firma S.E.L. Maduro aanleiding gaf om nogmaals een pleidooi te houden voor de aanschaf van een vliegtuig voor patrouillewerk. Maduro was KLM-agent op de Antillen en schreef op 13 januari 1932 een brief aan de KLM-directie waarin aangeraden werd om het idee van een patrouillevliegtuig te gebruiken als argument om de Nederlandse regering zover te krijgen dat subsidie zou worden gegeven om een KLM-vliegtuig op Curaçao te statio-

neren. Dit kon dan, naast passagiers- en postvluchten ook dit militaire werk doen, waarbij ook als voordeel werd aangevoerd de mogelijkheid om door de lucht snel politie en militairen tussen de eilanden te vervoeren "bij eventuele ongeregeldheden van de oliearbeiders".

Maduro met de KLM voor de defensie.
In deze brief aan de KLM betoogde de Firma Maduro dat een na het Urbina-debacle van 1929 gemaakt plan om naast een groter marineschip - "een flottieljeleider of jager" - nog twee torpedoboten te stationeren, inmiddels door bezuinigingen al weer om zeep was geholpen. Aangezien de afstand Aruba-Bonaire 110 mijl bedraagt en de snelheid van een flotilleleider 15 mijl per uur, zo betoogde Maduro, kon het acht uur duren voor het (enige) marineschip ter plaatse was, "tijd genoeg voor een of andere in het nauw gedreven revolutionair om zijn slag te slaan." Een patrouillerend vliegtuig kon echter via radio op tijd het oorlogsschip waarschuwen. Alarmerend als Maduro's brief ook mocht klinken, het hoofdmotief was natuurlijk een KLM-vliegtuig voor commercieel gebruik te krijgen, aangezien Pan American Airways per 1 juli 1931 zijn lijndienst op Curaçao had opgeheven en men dus weer geheel zonder luchtverbinding zat. Een luchtdienst zou echter verlies opleveren en het Ministerie van Koloniën had subsidie steeds afgewezen.

Pas in 1933 kwam er een practisch bruikbaar vliegtuig op de Antillen. Dit was de Loening C2H Amfibie van Viana's Caribbean Flying Service op Aruba die als eerste lijndiensten begon tussen Aruba en Curaçao, tot december 1934 toen de KLM het met de 3-motorige Fokker "Snip" overnam. Het heeft tot de Tweede Wereldoorlog geduurd vóór de defensie van de Antillen gedegen werd aangepakt, voor zover dit toen nog mogelijk was. Er was inderdaad "something rotten in the State of Holland" in de jaren 20-30, toen Nederland wel de koloniale wereldmogendheid wilde uithangen, maar er uit kortzichtige zuinigheid voor de Antillen nauwelijks een cent overhad.

Barbertje moet hangen.
Tenslotte willen we in het kort nog vermelden hoe het zoeken naar de schuldigen van de beschamende Urbina-affaire verliep. De klap die aan het prestige van het Nederlandse gouvernement was toegebracht was natuurlijk enorm en bij het uitzoeken van de oorzaken van dit debacle werd niet vergeten om "schuldigen" aan te wijzen. Gouverneur Fruytier en militair commandant Borren waren uiteraard de voor de hand liggende candidaten.
Ir. Fruytier was 30 januari 1929 in functie getreden, dus nauwelijks vijf maanden vóór Urbina's overval. Hij was voordien in Nederland werkzaam als ambtenaar bij de Arbeidsinspectie en was lid geweest van de Tweede Kamer. Hij was géén militair en wist ook heel weinig van de Antillen, maar zag direct in dat het met de defensie van de eilanden zeer slecht was gesteld en drong bij het Ministerie van Koloniën diverse keren aan op versterking. O.a. vroeg hij om een marineschip en aanvulling van de politietroepen tot de feitelijk al geautoriseerde sterkte van 150 man. Er waren er in 1929 slechts 90! Hierbij attendeerde hij met name op de revolutionaire onrust in Venezuela en de aanwezigheid van ruim 2000 Venezolanen op Curaçao. We hebben dit hierboven al aangehaald en vermeld dat het (negatieve) antwoord uit Den Haag per zee-


Gouverneur L.A. Fruytier.

post kwam, kenmerkend voor de belangstelling die men er daar voor toonde.
Toch kreeg Gouverneur Fruytier een flink deel van de schuld. De verslagen die hij en de troepencommandant Borren van de gebeurtenissen opmaakten werden in Nederland niet openbaar gemaakt. Fruytier stelde op 1 juli 1929 zijn functie ter beschikking indien de Regering in Nederland zijn beleid niet kon steunen. Hij werd niet direct geschorst doch kreeg wel een spreekverbod opgelegd. Het was duidelijk dat de Nederlandse regering liever wilde verhullen hoe zij zelf in gebreke was gebleven om de Ned. Antillen van een behoorlijke verdediging te voorzien. Het feit dat de gouverneur herhaaldelijk had aangedrongen op het stationeren van een marineschip in de Antillen en dat de regering deze verzoeken met stilzwijgen beantwoordde, zou toch moeten bewijzen dat de schuld niet in de eerste plaats bij de Gouverneur lag. Maar in de Tweede Kamer wees Minister van Koloniën De Graaff, de verantwoordelijke man voor de defensie van de koloniën, kritiek van de hand met het argument dat "een oorlogsscheepje toch wel onder de voet zou zijn gelopen". Een nogal vreemde inschatting van de gevechtskracht van een groep met kapmessen bewapende Venezolaanse revolutionairen. De Kon. Marine was, begrijpelijkerwijze, "not amused" over deze opmerking.
Gouverneur Fruytier bleef van mening dat hij, onder de gegeven omstandigheden zoals die op 8 juni op Curaçao waren, had gedaan wat hij kon en dat instemmen met Urbina's eisen de enige mogelijkheid was geweest. Verzet had alleen maar nutteloos verlies aan mensenlevens en wellicht vernietiging van de olieraffinaderij opgeleverd. Hij kon ten tijde van de overval niet weten dat Urbina's mededeling dat op het Shell-terrein alle belangrijke installaties met explosieven ondermijnd waren, in feite onwaar was. Een feit was ook dat veel van de betrokkenen op Curaçao van oordeel waren dat de Gouverneur door zijn capitulatie een ramp op Curaçao had voorkomen. Minister van Koloniën De Graaff gaf dit in een privégesprek ook toe aan Fruytier, maar het kostte de Gouverneur toch wel zijn functie. "In 's Lands belang" werd van vervolging afgezien en Ir. Fruytier ging terug naar zijn oude baan bij de Arbeidsinspectie.

Borren krijgt de zwarte piet.
Militair Commandant A.F. Borren kwam er slechter van af. Hem werd, niet geheel ten onrechte, verweten dat hij zonder veel na te denken zo maar met zijn auto het Waterfort was binnengereden en direct werd ingerekend door Urbina. Hij had beter buiten kunnen blijven en de op Otrabanda aanwezige militairen organiseren voor een aanval op Urbina. Zijn besluit om direct naar het fort te gaan was moedig, maar wel ondoordacht.
Na zijn terugkeer naar Nederland werd Kapitein Borren in oktober 1930 voor het Hoog Militair Gerechtshof ten laste gelegd dat hij in gebreke was gebleven het Waterfort afdoende te beveiligen en dat het dus zijn schuld was dat Urbina zich er meester van kon maken. Tijdens deze rechtszaak kwam de vuile was toch wel naar buiten. Toen duidelijk werd dat men het Waterfort nauwelijks een echt fort in de militaire zin kon noemen, werd de tenlastelegging veranderd door de term "fort" te vervangen door "militaire goederen", m.a.w. Borren werd verantwoordelijk gehouden voor het ontvreemden van de wapenvoorraad.


Kapitein A.F. Borren. (foto Marechassee Museum)

De rechter kon echter niet heen om het feit dat er door Borren en de Gouverneur her-

haaldelijk was gewezen op de zwakke defensie van Curaçao en dat de reactie van de instanties in Nederland hierop niet veel meer had ingehouden dan te zeggen dat de sterkte voor de dienst als politiemacht groot genoeg was. De rechter vond dat de samenvoeging van defensie en politie als mislukt moest worden beschouwd en Borren zou "deze proefneming niet al te duur mogen bekopen", aldus de rechter. Alsof Borren deze mislukte bezuinigingsaktie persoonlijk had bedacht en goedgekeurd. Hij kreeg één dag gevangenisstraf opgelegd en heeft die ook uitgezeten in Breda.
Er werd een aktie op touw gezet om voor Borren gratie te krijgen, waarvoor ruim 1200 personen, inclusief 300 Curaçaoënaars, hun handtekening hadden gezet. De kop van dit artikel is ontleend aan een Open Brief die werd geschreven aan Minister van Koloniën De Graaff n.a.v. het proces-Borren. Hierin kreeg de voorganger van Fruytier, Gouverneur Brantjes, de grootste schuld van de toestand op Curaçao en het artikel eindigt met de stelling "Na den overval van Willemstad moest een slachtoffer worden gevonden, op wien den blaam, die Uw Regeeringsbeleid, zoomede dat van Uwen ambtsopvolger Koningsberger, treft, kon worden afgewenteld. Dat slachtoffer is gevonden: de gewezen commandant der troepen op Curaçao....." De protesten had geen direct resultaat, maar Borren kon zijn militaire loopbaan toch nog redelijk geslaagd afsluiten, wellicht mede als gevolg van de actie tot rehabilitatie.

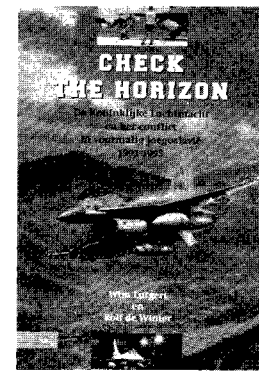
Nauwelijks iets geleerd.

Had Nederland van de Urbina-affaire wat geleerd ? Men moet concluderen: niet veel. Nauwelijks negen jaar later was er de (veel grotere) dreiging van de Tweede Wereldoorlog en opnieuw moest een Gouverneur (Wouters) eindeloos en grotendeels tevergeefs soubatten in Nederland om versterking van de defensie. Dit liep er op uit dat in mei 1940, toen Nederland werd overvallen door Duitsland, de Engelsen en Fransen direct marineschepen en troepen naar Aruba en Curaçao overbrachten om de olieraffinaderijen veilig te stellen en te voorkomen dat de Duitsers er vat op konden krijgen.Het mag ons niet verbazen dat Nederland aanvankelijk weer geheel tegen deze militair noodzakelijke maatregelen was. Het kon onze souvereiniteit over de Antillen wel eens in gevaar brengen.....!

(Met hartelijke dank aan het Museum van de Kon. Marechaussee in Buren (Ned.) voor het beschikbaar stellen van documentatie en foto's)

Bronnen:
Dr. J. Hartog, Geschiedenis van de Ned.Antillen (Curaçao Deel II),
Drs. J.P.E.G. Smeets, Het Korps Politietroepen, 1919-1940.
Dr. J. Hartog, De overval op het Waterfort (Curaçao) in 1929, in Mars et Historia, jan-maart 1995.
Urbina knipseldossier in het Museum van de Kon. Marechaussee te Buren.
Algemeen Rijksarchief.
W.R.Menkman, Urbina, in de West Indische Gids, 1939.
Diverse artikelen in The Antillean Navigator.
Onze Vloot, 1929-1930.
Het Vliegveld, 1929.
Alle Hens, juni 1979

BOEKBESPREKING
door Theo Postma



CHECK THE HORIZON

De Koninklijke Luchtmacht en het conflict in voormalig Joegoslavië 1991-1995
(prijs: *f* 69,90 - € 29,92; ISBN: 90-12-08769-4)

Wim Lutgert en Rolf de Winter

De beschrijving van de geschiedenis van de eerste grote operatie met gevechtsvliegtuigen van de jonge, zelfstandige Koninklijke Luchtmacht (de Klu is pas ná WOII opgericht) is een lijvig boekwerk van 634 pagina's geworden. Met vele prachtige (kleuren)foto's en kaarten en een verzorgde, duidelijke typografie hebben Sdu uitgevers er ook een **mooi** boek van gemaakt, zoals destijds "Vlucht door de tijd", het Klu-jubileumboek bij het 75-jarig bestaan van de Militaire Luchtvaart.
Maar nu de inhoud!
Na een inleidend hoofdstuk, waarin verteld wordt hoe na de "Koude Oorlog" de Klu (naast KM en KL) een taak zoekt in de veranderde wereld, wordt in het volgende hoofdstuk de zeer ingewikkelde geschiedenis van Joegoslavië uitgebreid behandeld.
In de volgende hoofdstukken wordt de aanloop en uitvoering van de operatie *DENY FLIGHT* [het afdwingen van een (militair) vliegverbod in voormalig Joegoslavië] op een gedetailleerde manier uit de doeken gedaan. Terwijl de VN met UNPROFOR door middel van licht bewapende landstrijdkrachten aan *"peace-keeping"* deed, wilde de NAVO met haar luchtstrijdkrachten vooral *"peace-enforcing"* toepassen. Dat dit vaak botste moge duidelijk zijn, temeer daar voor iedere luchtactie zowel toestemming van de VN als van de NAVO nodig was.
Ook de activiteiten van de Klu op de grond, zoals de deelname aan internationale waarnemersmissies en het optreden van de motortransportgroep, worden niet vergeten.
Tot slot wordt *DELIBERATE FORCE* beschreven, de harde operatie van augustus-september 1995 waartoe besloten werd na het vreselijke bombardement op de markt van Sarajevo. Het leidde uiteindelijk tot "vrede".
De beide auteurs nemen ieder enkele hoofdstukken voor hun rekening. Ze beschrijven minutieus, van dag tot dag, alle gebeurtenissen. Door vele ingelaste ooggetuigeverslagen blijft het boek goed leesbaar maar was door zijn lengte door mij niet "in een adem" uit te lezen. Daarom vormen het hoofdstuk "Lessons learned", de Engelstalige "Summary" en een aantal bijlagen, met calendarium, grafieken en tabellen een uitstekende samenvatting.
Hekele onderwerpen zoals de tegenstelling tussen VN en NAVO en de val van Srebrenica worden nuchter beschreven; de sympathie voor de Luchtmacht en geloof in het luchtwapen klinken door het hele boek heen. Maar met die positieve houding heb ik, als oud-officier van de Marineluchtvaartdienst, geen enkele moeite.
Het boek is een welkome aanvulling op mijn bescheiden verzameling luchtvaartboeken en mag bij een serieuze luchtvaart-geïnteresseerde zeker niet ontbreken.

Ikol b.d. E.H. Brongers

BESCHULDIGER AFGESTRAFT

De reserve luitenant-kolonel D. van der Zee was in 1940 commandant van het zogenaamde "Vak Numansdorp". Hij was tevens commandant van het 34e Regiment Infanterie, waaraan echter een bataljon en een compagnie waren onttrokken. Vak Numansdorp maakte deel uit van het Zuidfront van de Vesting Holland en strekte zich uit langs het Haringvliet vanaf het Spui tot en met de plaats Numansdorp.

Op zijn inkwartieringsadres bij notaris Boer in Klaaswaal werd de overste in de morgen van dinsdag 7 mei 1940 getroffen door aanvallen van zware rheumatische pijnen. De regimentsarts, de officier van gezondheid 1e klas Dr. A.A. van der Kroon, schreef absolute bedrust voor. Ook om te eten mocht hij niet opstaan. Mevrouw Boer was zo vriendelijk hem de maaltijden op bed te brengen. De familie had tevoren de echtgenote van overste Van der Zee al uitgenodigd om gedurende de Pinksterdagen te komen logeren. Toen de arts op de volgende dag minstens een week bedrust voorschreef, besloot mevrouw Boer haar telefonisch nu reeds uit te nodigen. Daaraan wilde mevrouw Van der Zee graag gehoor geven; zij arriveerde aan het eind van de middag van de 9e mei in Klaaswaal.

Op de volgende dag vielen de Duitsers ons land binnen. Luitenant-kolonel Van der Zee was nauwelijks in staat om te lopen en moest zijn commando noodgedwongen overdragen aan zijn plaatsvervanger, de reserve majoor H.G.A. Götz.

Tijdens de oorlog werd het Vak Numansdorp niet frontaal aangevallen. Wel stond men diverse malen troepen af voor onder meer acties tegen Duitse parachutisten en luchtlandingstroepen op het Eiland van Dordrecht en bij de Barendrechtse brug. Ook moesten verscheidene luchtaanvallen worden ondergaan. Zo werden bij een bombardement op Numansdorp 2 burgers gedood en 8 gewond, terwijl 10 huizen werden vernield.

Mogelijk door frustraties over de afloop van de mei-oorlog, deden spoedig na de capitulatie allerlei boosaardige geruchten de ronde. Zo zouden Van der Zee en ook andere officieren hun plicht hebben verzaakt. Het verhaal drong tot in Den Haag door. Het had tot gevolg dat aan burgemeester De Zeeuw van Numansdorp en Klaaswaal werd gevraagd, om via de Commissaris van de Koningin in Zuid-Holland (H.A.van Karnebeek) verslag uit te brengen. De burgemeester voldeed hieraan met een op 13 juni 1940 gedateerde brief, met het nummer "42" en als onderwerp: "Houding van officieren tijdens de oorlogsdagen". Ten aanzien van de overste merkte hij daarin het volgende op [1]):

"res.Luit.Kol. D.van der Zee (die in het burgerlijk leven Directeur is van een bijkantoor der Incassobank te 's-Gravenhage), was ingekwartierd bij Notaris Boer te Klaaswaal. Ten tijde der oorlogsdagen klaagde hij over rheumatische pijnen en hield hij bij genoemden notaris zijn kamer, terwijl ook zijn echtgenoote bij hem was. Ondanks dat de Off. v. Gez. 1e Kl. Dr. v.d. Kroon hem genezen verklaard had, weigerde hij des Zondagsmorgens te 5 uur te voldoen aan het verzoek, zich bij de troepen te Numansdorp te voegen. Op herhaald aandringen van den Notaris vertrok hij des middags 12 uur van dien dag naar Numansdorp, waar hij zichzelf inkwartierde op een kweekerijbedrijf en met zijn vrouw aldaar verbleef tot des Maandagsmiddags 6 uur. Daarna vertrok hij den Staf achterna in de richting Zuid-Beijerland. Later is vernomen dat de Kolonel en Overste Van der Zee

waren "teruggetrokken" tot Hellevoetsluis in een hotel" [2]).
Dit is niet het enige dat de burgemeester meende te moeten rapporteren. Ook merkte hij op dat van de bezetting van Klaaswaal elf officieren hun post hadden verlaten en er slechts vijf waren gebleven. Voorts beschuldigde hij de officieren, dat er geen ernstige en krachtige pogingen waren ondernomen om de door de vijand beheerste brug bij Barendrecht te heroveren. Er werd aan toegevoegd dat daar maar weinig Duitse soldaten waren, die vreesden elk ogenblik te worden vernietigd [3]).



Chauffeurs van de Staf Zuidfront.

De genoemde Commissaris van de Koningin stuurde de brief door aan de Chef van de Landmachtstaf, generaal-majoor H.F.M. Baron van Voorst tot Voorst [4]). Er volgde een uitgebreid onderzoek, mede om te bezien of er naar de krijgsraad moest worden verwezen. Om onnaspeurlijke reden heeft dit onderzoek wel zeer lang geduurd.
Vanzelfsprekend kreeg luitenant-kolonel Van der Zee de gelegenheid om zich te verdedigen. In een brief van 11 december 1941 (!) wijst hij de beschuldiging van de hand dat hij de rheumatisch aanvallen eerst tijdens de oorlogsdagen had gekregen. Zijn herhaald aandringen om dienst te doen, waren door de arts afgewezen. Voorts schrijft hij:
"Zondagmorgen, 1e Pinksterdag, ik meen te ongeveer half zes, kwam de sergeant-commandant der Regimentspatrouille aan mijn kwartier, die mij noodzakelijk moest spreken. Ik heb hem toen aan mijn bed ontvangen en hij deelde mij namens den waarnemend Regimentscommandant, res.Majoor H.G.A. Götz, mede, dat ik wegens van hoogerhand bevolen frontverandering van het Reg., mijn kwartier moest verlaten en in Numansdorp in kwartier moest komen.. Dr. v.d. Kroon zou echter tevoren bij mij komen, teneinde het vervoer te regelen. Ik heb toen Dr. v.d. Kroon wederom verzocht in verband met de oorlogsomstandigheden mijn dienst te hervatten. Hij gaf hierop te kennen, dat hij het al reeds verkeerd vond dat ik vervoerd moest worden, maar dat ik in mijn nieuwe kwartier weder onmiddellijk te bed moest gaan. Voor mijn vrouw had ik intusschen van de familie Boer de toezegging gekregen, dat zij aldaar mocht blijven. Toen de auto, waarmede ik onder toezicht van Dr. v.d. Kroon naar Numansdorp gebracht zou worden reeds vóór stond, verzocht mijn vrouw ondanks het oorlogsgevaar toch mee te mogen gaan, teneinde mij verder te verzorgen. Zij is toen met mij medegegaan (...) Dat ik geweigerd zou hebben aan een des Zondagsmorgens te 5 uur gedaan verzoek mij bij de troepen te Numansdorp te voegen is een besliste onwaarheid; ook heeft Dr. v.d. Kroon mij niet als genezen verklaard en eveneens is het onjuist, dat ik eerst op herhaald verzoek of aandringen van notaris Boer naar Numansdorp vertrokken ben.
In mijn kwartier te Numansdorp ben ik weer zo spoedig mogelijk na aankomst te bed gegaan en heb de volgende morgen (2e Pinksterdag) den dokter wederom verzocht mijn dienst te mogen hervatten. Hij zou hierop nader terugkomen, doch gaf mij voorloopig toestemming 's middags een uurtje op te staan. Des namiddags van den 2en Pinksterdag te circa 5 uur kwam een officier mij berichten dat Numansdorp zou worden verlaten en de Staf van het Reg. was verplaatst naar Zuid-Beijerland, waarheen ook de Staf van de Groep Spui reeds den vorigen dag was vertrokken. Ik besloot toen met een particuliere auto naar Zuid-Beijerland te gaan (...) aangezien ik niet langer onwerkzaam kon blijven (...) ik meldde mij bij den Kolonel De Brauw, die mij opdracht gaf door te rijden naar Brielle, aangezien mijn Reg.staf daarheen zou worden verplaatst. De kolonel De Brauw is echter niet met mij meegereden, terwijl ik in Helle-

voetsluis in het geheel niet ben geweest (...) œk begrijp echter niet, dat een waarschijnlijke autoriteit, blijkbaar zonder behoorlijke informatie, dergelijke onwaarheden, waarmede hij de eer en goede naam aantast van een Nederlandsch hoofdofficier, in een vermoedelijk officieel rapport durft te vermelden".



Staf Zuidfront rond ZKH Prins Bernhard, begin 1940

De getuigenis van de Officier van Gezondheid, Dr. A.A. van der Kroon, was in deze zaak natuurlijk uiterst belangrijk. Zijn verklaring is gedateerd op 15 december 1941. Deze is interessant genoeg om geheel te citeren:

"Inderdaad is de Overste Van der Zee vóór de oorlogsdagen ziek geworden met heftige rheumatische pijnen. Absolute bedrust werd voorgeschreven, de datum van het ziek worden viel eenige dagen vóór den 10en Mei.

Direct na het uitbreken van den oorlog heeft Overste v.d.Zee mij geroepen en mij met nadruk verzocht hem te laten opstaan. Bij herhaling van dit verzoek heb ik gezegd (ik haal uit het geheugen zoo goed mogelijk aan): "Overste wat wenscht U, ben ik thans Uw dokter en draag ik verantwoordelijkheid als dokter of ben ik Uw kapitein. Het is volkomen nonsens om met een dergelijke aanval van pijn waar nauwelijks de hevigheid van af is, naar buiten te gaan, om op misschien het meest essentieele moment in elkaar te zakken van pijn, terwijl U niet in staat bent behoorlijk Uw taak te volbrengen."

Inderdaad had het Reg. andere kwartieren betrokken en heb ik zorggedragen voor het vervoer van Overste v.d. Zee. Te Numansdorp heb ik, mij bewust van mijn verantwoordelijkheid, wederom direct bedrust voorgeschreven.

Den volgenden morgen te Numansdorp, toen de oorlogshandelingen ons direct gingen bereiken, heb ik den Overste op laten staan, om wat te oefenen. Toen daarna de Overste mij met aandrang voorlegde dat hij niet langer werkeloos kon blijven, heb ik hem gezegd (ongeveer): "Overste, inderdaad is de situatie thans zoo, dat U het er maar op moet wagen. U bent ziek en U hebt recht op het ziekbed, maar wilt U gaan dan zal ik U niet tegenhouden." Scherp herinner ik mij dat na 5 à 10 minuten de Overste reeds vertrokken was om zich te melden.

Moge ik aan deze puntsgewijze behandeling toevoegen, dat de discussie met den Overste hierop neerkwam. Allereerst is een zieke commandant niets waard, bovendien is het waarschijnlijk dat U in de meest belangrijke phase voor 34 R.I. bijna zoo goed als zeker uitvalt, indien U zich thans niet ontziet. Tenslotte is Majoor Götz geheel in Uw Commando ingewerkt en is het zoowel militair als medisch een dwaasheid (wij dachten dat de oorlog langer zou duren) om niet even geheel te herstellen en 100 % te zijn als het er ook voor 34 R.I. op gaat aankomen.

De Overste heeft geen moment vrees getoond of getracht zich achter den dokter te verschuilen, integendeel.

Deze leugens stemmen mij bitter en met vertrouwen leg ik de volle waarheid en niets dan de waarheid in Uwe handen. Daar ik de burgemeester van Numansdorp zelf hoogacht voor een leugen, is ter zijner ontlasting vermoedelijk aan te voeren dat hij op onvoorzichtige wijze is ingegaan op praatjes en vermoedens; anders is de zaak voor mij onbegrijpelijk."

Het onderzoek werd nu spoedig afgesloten. De chef van het toenmalige "Hoofdregelingsbureau", generaal-majoor N.T. Carstens, schreef daarna op 22 januari 1942 een in vrij scherpe bewoordingen gestelde brief aan de burgemeester van Numansdorp en Klaas-

waal [5]). Hij had het karakter van een afstraffing. De volgende citaten zijn eraan ontleend:

"De in Uw schrijven vermelde feiten zijn het voorwerp geweest van een ernstig onderzoek, waarbij is gebleken dat door U (...) op grond van beweringen van anderen en zonder eigen kennis van zaken, ten deele geheel ten onrechte een blaam is geworpen op verschillende officieren der Kon.Landmacht (...) Ik heb Luit.-Kol.Van der Zee gelegenheid gegeven zich omtrent de in deze regels vervatte ernstige beschuldigingen te verantwoorden en deze verantwoording, zoowel als Uw beschuldiging, daarop onderworpen aan het in dezen beslissende oordeel van Dr. van der Kroon. De ter zake ontvangen antwoorden gelieve U als bijlagen A en B van dezen brief aan te treffen.

Zooals uit de verklaring van Dr. van der Kroon blijkt, blijft van de beschuldiging niets over. Dr. van der Kroon schroomt zelfs niet deze als een "leugen" te kwalificeeren.

Even onjuist is de in Uw verslag vervatte bewering: "Van de bezetting van Klaaswaal hebben eveneens 13 Offn. hun post verlaten en zijn er 5 gebleven". Hoewel deze algemeene bewering een onderzoek naar de gedragingen van bepaalde Offn. niet toelaat, staat toch wel vast dat hiermede bedoeld is de verplaatsing van den cp.van C.-34 R.I. uit Klaaswaal naar Numansdorp, nacht 11/12 mei, die op bevel is geschied en waarbij dus van het verlaten van een post geen sprake was.

Wat betreft Uw rechtstreeksche of zijdelingsche oordeelvellingen over het krijgsbeleid wil ik mij bepalen tot den zin: "Ernstige en krachtige pogingen vanuit deze streek om de Barendrechtsche brug vrij te maken, bleven evenwel uit" (...) Bedoelde zin wekt bij den niet met de feiten bekenden lezer een volkomen onjuisten indruk. Uit de Groep Kil zijn twee aanvallen op de Barendrechtsche brug ondernomen, n.l. in den morgen van 10 Mei en kort na den middag van 11 Mei, bij welke aanvallen aan Nederlandsche zijde resp. 1 gesneuvelde en 13 gewonden en 4 gesneuvelden en 12 gewonden vielen te betreuren. Laatstbedoelde aanval werd gesteund door een Bt.Art., wier vuur de aan de N.zijde van de brug gelegen fabriek - waarin de vijand zich had genesteld - in vlammen deed opgaan. Dat bedoelde pogingen - door oorzaken die hier niet ter zake doen - niet slaagden, doet niets af aan de onjuistheid van Uw mededeling.

Het vorenstaande moge Uw Edelachtbare doen inzien, dat door U, op grond van ongecontroleerde beweringen van derden, ten onrechte een blaam is geworpen op deelen van de Nederlandsche landmacht en op Offn. daarvan. Het daarbij begane onrecht is moeilijk weder goed te maken, daar Uw brief uiteraard onder de oogen van velen is gekomen en beschuldigingen als daarin vervat, zich maar al te snel verbreiden.

Ik meen echter te mogen aannemen dat U er naar vermogen toe zult medewerken, dat de in mijn schrijven vervatte rechtzettingen ter oore komen van degenen die U - mondeling of schriftelijk - met Uw beschuldigingen in kennis hebt gesteld."

Noten

[1]) Alle genoemde brieven zijn niet geclassificeerd. De citaten zijn in de oorspronkelijke (oude) spelling weergegeven.

[2]) Met "de Kolonel" wordt hier bedoeld kolonel G.A.de Brauw, de commandant van de Groep Spui. Deze Groep omvatte o.m. het Vak Numansdorp en het ten westen van het Spui gelegen Vak Hellevoetsluis.

[3]) Uit de Duitse gegevens blijkt dat de omgeving van de brug verdedigd werd door het 2e Bataljon van het 2e Regiment Valschermjagers.

[4]) Brief Kabinet van den Commissaris der Koningin in de Provincie Zuid-Holland No.770 G, d.d.22 juni 1940.

[5]) Brief Hoofdregelingsbureau R.B. Landmacht, No.105 A, d.d. 22 januari 1942.

Foto's: Collectie Douwe Ley

Hans Onderwater

GRASDUINEN IN GROOTVADERS SPULLEN

Bij het doorzoeken van de grote zwarte "soldatenkist" van mijn grootvader Adrianus van Keppel, die al weer bijna 25 jaar geleden overleed, kwam ik een doosje tegen. In dat doosje zaten wat foto's uit zijn diensttijd, zijn zakboekje en wat andere souvenirs van de Eerste Wereldoorlog. Opa was soldaat geweest aan de Nederlands-Belgische grens en had zijn diensttijd voornamelijk doorgebracht in het gebied ten zuiden van Sint Willibrord. Hij diende bij een peloton dat voorzien was van mitrailleurs op en kleine kar met een trekhond. "De Belgen noemden het hondekanonnekes", vertelde opa mij eens. Met de Belgen hadden hij en zijn kameraden het een en ander te stellen, evenals met de smokkelaars, die het gebied rond Sint Willebrord op hun duimpje kenden en goud verdienden aan de niet zonder risico uitgevoerde smokkeltochten. Dat de Nederlandse soldaat daarbij van de nood een deugd maakte bleek uit wat grootvader eens tussen neus en lippen door zei: "We wisten wel wanneer ze kwamen, maar voor een pondje boter of wat extra petroleum keken we wel eens naar de verkeerde kant". En dan vertelde hij met een snaakse blik hoe hij en zijn kameraden houtjes trokken om te bepalen wie er de Belgische meisjes mocht fouilleren die ervan werden verdacht onder hun rokken flessen met paraffine te smokkelen. Een dodelijke blik van oma was dan zijn onmiddellijke straf.... "Janus, vertel dat kind geen onzin", zei ze dan. Het kind (ik dus) zat toen trouwens ook in dienst, in Duitsland nogal. Voor opa was dat een soort uitgestelde genoegdoening. "Hou ze in de gaten, jong", zei hij dan, vlak voordat hij me buiten oma's gezichtsveld een briefje van tien toeschoof. Je kon opa trouwens geen groter genoegen doen dan hem foto's te laten zien van mezelf, op post in Duitsland. Met onverholen jaloezie keek hij dan naar mijn Uzi, mijn AMX pantserwagen, mijn uitrusting en vooral mijn legering. "Het lijkt wel een pension", zei hij dan.

De foto's gaven een fraai beeld van de uniformen en de bewapening van onze wakkere grensbewakers. Ze boden ook wat inzicht in het passeren van de vrije tijd. Het waren foto's met Nederlandse soldaten, aan een tafel, met - zoals bij Jan Soldaat niet onbekend - een redelijk grote hoeveelheid flesjes bier. Beugelflesjes waren het. Ook was er een foto van opa aan de ene kant van het prikkeldraad en aan de andere zijde een Duitser. Het leek allemaal wat gemoedelijk en uit opa's verhalen begreep ik dat men sporadisch contact had met de Mof, zoals hij de Duitsers altijd placht te noemen. Zijn meest interessante belevenis was de ongewilde ontmoeting met een Duitse soldaat die op een dag door "de draad" was gekomen en zich blijmoedig had laten interneren. Mijn grootvader vertelde: "Hij was een schoolmeester uit Keulen een goeie jongen en hij vond de Krieg maar niks. We hebben hem een stuk brood met leverworst gegeven en een biertje en toen is hij opgehaald door de Marechaussee. Ik heb geen idee wat er verder van hem geworden is". Dan liet opa met enige trots zijn trofee uit zijn diensttijd zien. Het was een Duitse pet, zoals je die op foto's uit die tijd ziet, verfomfaaid en met een kokarde. "Die heb ik van hem gekregen; het was een goeie Mof, veel beter dan die van later", besloot grootvader, doelend op die tweede oorlog waarin hij als 50 jaar oude vader van twee dochters en aanstaande schoonvader van een marineman en een wachtmeester-betaalmeester van de Rode Huzaren (mijn vader) verzeild raakte.

De foto's tonen een wat ernstig kijkende man. Op de eerste foto zit hij met een ongemakkelijke blik op een keukenstoel. Hij zit daar in zijn uniform en met zijn onafscheidelijke pijp. De fotograaf heeft hem kennelijk opdracht gegeven toch vooral onbezorgd in de lens te kijken. Op opa's schoot ligt een krant. Achter hem zie je nog net een grote manschappentent staan, of is het misschien de hooiberg van de boerderij waar hij was ingekwartierd?



Opa heeft die foto kennelijk als kaart aan oma gestuurd, met wie hij nog maar kort was getrouwd. In zijn beste handschrift schrijft hij letterlijk aan "Mej. J. van Keppel":
Hoe gaat het met je. Hier heb je een kiekje van me, als je het tenminste wilt hebben, anders scheurt je het maar kapot. Nu lieve hoe vindt je dat ik er op zit. Nog vele groeten van je liefhebbende Adrianus van Keppel, Veldleger, IIe Divisie, 17e Regiment Infanterie, 1e Bataljon, 3e Compagnie."

Op de kaart zit geen postzegel. Er staat op die plaats geschreven: "Militair, Van Keppel". Hij is 16 april 1916 afgestempeld en door de censuur als ongevaarlijk geaccepteerd.

Op de tweede foto zitten en staan negen soldaten, vier dames, drie mannen en een jongen rond twee tafels. Op die tafels staat het bier. Opa is degene die "toevallig" net zijn glas vult. Is het huis op de achtergrond misschien de boerderij waar hij met zijn sectie was ingekwartierd? Ik weet het niet; de foto geeft te weinig details om dat nog te achterhalen.



De derde foto is interessant omdat hij vijf soldaten laat zien met hun honden. Deze honden trokken de kar met daarop de mitrailleur. Samen vormden zij "de hondenkannonnekes". Van opa weet ik dat zijn hond Castor heette. Opa hield van honden. "Iedereen vond het een vals kreng", vertelde hij eens met trots, "maar ik kon alles met hem doen". Als hij uitgespannen was nam ik hem met me mee langs de grens. Als hij een mof zag begon hij te grommen en als het een smokkelaar was dan ging hij doodstil zitten". Opa moest kennelijk niet alleen de neutraliteit, maar ook de economie verdedigen.



Opa werd geboren op 19 maart 1890 in Dordrecht, waar zijn vader Willem Johannes als parkwachter van het Park Merwesteijn aldaar woonde met zijn vrouw Marigje van Nugteren. Grootvader was timmerman. Hij werd nog als loteling geroepen om het vaderland te verdedigen. In zijn perkamenten zakboekje kun je dat lezen:
Den 30 mei 1911 ingedeeld als loteling van de lichting 1910 uit de gemeente Dordrecht.

Den 30 September 1911 met groot verlof.
Den 30 Juli 1912 terug.
Den 24 Augustus 1912 met groot verlof.
Den 1 April 1913 overgeplaatst naar het 17e Regiment Infanterie.
Den 1. Augustus 1917 bestemd voor den dienst bij de Landweer en overgegaan naar het 30e Bataljon Landweer-Infanterie.
Den 1 October 1919 met groot verlof.

Grootvader's stamboeknummer was eerst 607, daarna 1163 en tot slot 2771. Zijn wapen was het geweer M.95 met bajonet en schroevedraaier[1]*. Zijn "staat van goederen"*[2] *is minutieus ingevuld. Op 8 juni 1918 ontvangt hij een "schako", een paar schoenen, twee paar sokken, een onderbroek, twee hemden en een handdoek "tegen inlevering van voornoemde versleten goederen". Dat mocht ook wel, dunkt me, als je van 1 april 1913 tot 1 oktober 1919 bent "ingelijfd".*
Het zakboekje is trouwens een spiegel van de tijd. Op blz. 15 wordt uitgebreid ingegaan op de "Grondslagen van de ondergeschiktheid" en van de wil van de Koningin "dat de soldaten met zachtheid en menschlievendheid worden behandeld, dat hun nimmer onrecht worde gedaan, dat zij in hunne meerderen, in alle opzichten welwillende voorgangers, dat de straffen, welke sommigen hunner mochten verdienen, overeenkomstig de wet worden toegepast en dat de officieren hen leiden, besturen en beschermen met de zorg en belangstelling, welke zij verschuldigd zijn aan mannen, van wier dapperheid en gehoorzaamheid zij een gedeelte van hun roem te verwachten hebben".
Misschien was de belangrijkste pagina uit dit boekje voor opa wel de allerlaatste. Daar heeft zijn commandant met potlood geschreven dat de soldaat Adrianus van Keppel wat hem betrof kon worden gezien als een "braaf mensch en een volgzaam soldaat".....
Op 1 oktober 1930 krijgt grootvader zijn laatste bericht van het leger:

Bewijs van ontslag uit den dienst wegens diensteindiging uitgereikt Van Keppel, Adrinaus die den 30 Mei 1911 bij het 6e Regiment Infanterie werd ingelijfd als gewoon dienstplichtige der lichting 1910 uit de gemeente Dordrecht, provincie Z.H. onder nummer 261 en laatstelijk diende als soldaat. Stamboeknummer 2771/ 40 L.W.S.

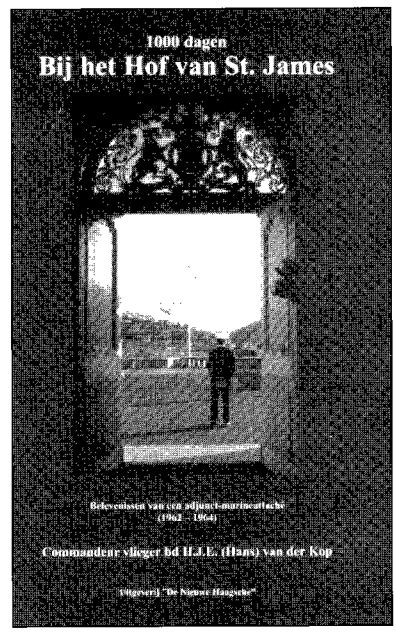
Breda, den 1 OCT 1930
De Commandeerende-Officer van 6e Regiment Infanterie,
De Luitenant-Kolonel, Regiments-Commandant.

Enkele maanden hierna bezocht ik voor het doen van een geheel ander onderzoek het gebouw van het Centraal Archievendepot te Rijswijk. Mijn research richtte zich in die periode vooral op de ontwikkeling van de "architectuur" van de kustverdediging in ons land tussen 1850 en 1940. In het Archievendepot bevinden zich medewerkers die ook "meedenkers" zijn. Ik verteld bij de koffie over de foto's en het zakboekje. Na enige tijd kwam een der medewerkers naar me toe en zei: "Lees dat eens door, dat is ongeveer in dezelfde periode geweest". Het was een rapport, opgesteld door Nederlandse officieren in 1918. Het rapport verbaasde mij; het was mij tot op dat moment niet bekend dat Nederlandse officieren in de neutraliteitsperiode contact hadden met de strijdende partijen. Met mijn grootvader's ontmoeting in 1917 in het achterhoofd besloot ik het stuk te laten kopiëren. Ik denk dat het deze lezers interesseren zal. (Red.: Het zal in een volgende Mars et Historia gepubliceerd worden.).

[1] Nog de "oude" spelling.
[2] Nu PSU (Persoonlijke Standaard Uitrusting)

BOEKBESPREKING

door Theo Postma



Bij de redactie is een recensie-exemplaar van het boek "1000 dagen Bij het Hof van St. James" binnengekomen. Hierin verhaalt H.J.E. van der Kop zijn belevenissen als adjunct-marineattaché, in welke functie hij ook militaire luchtvaartaangelegenheden behartigde bij Hr. Ms. Ambassade in Londen. Het boek geeft een aardig beeld van de diplomatieke wereld in het Verenigd Koninkrijk tijdens de jaren zestig. Al bladerend kwamen de herinneringen boven aan het eerder in Mars gepubliceerde verhaal. Maar de met vlotte pen geschreven anecdotes bleven mij boeien zodat ik het in een paar dagen heb uitgelezen.

"1000 dagen Bij het Hof van St. James"
216 pagina's, formaat 16 X 24 cm.
Paperback, genaaid gebrocheerd.
ISBN 90.72766.85.7. Prijs ƒ 32,- / € 14,52.

Het boek is te bestellen bij iedere boekhandel of rechtstreeks bij:
Uitgeverij "De Nieuwe Haagsche", Populierendreef 974 – 976, 2272 HW Voorburg

K. Mallan

DE ONDERGANG VAN USS INDIANAPOLIS

Bom Hirosjima vergde ook 883 Amerikaanse levens

Op 6 augustus 2000 was het 55 jaar geleden dat Hirosjima werd verwoest door een atoombom, die de ontoepasselijke codenaam "Little Boy" droeg. De bom die drie dagen daarna Nagasaki trof werd "Fat Man" genoemd. Het indrukwekkende effect van deze kernwapens, een uranium- en een plutoniumbom, bracht de capitulatie van Japan een enorm stuk dichterbij.
Maar 883 opvarenden van de Amerikaanse kruiser, die "Little Boy" van de Verenigde Staten naar de Stille Oceaan bracht, zouden dat niet meer meemaken.
Op 30 juli 1945, zeven dagen vóór de eerste kernexplosie, zou voor hen een ander schrikbeeld werkelijkheid worden.

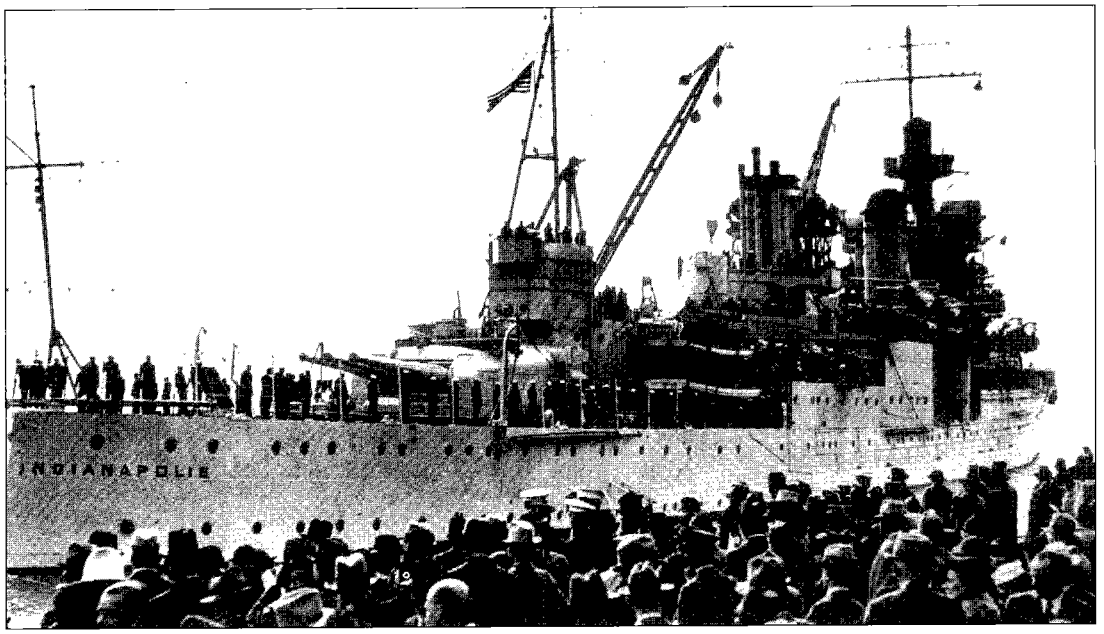
USS Indianapolis, het schip dat de atoombom voor Hirosjima naar de Stille Oceaan bracht, dateerde uit 1932. Het werd in maart 1930 bij New York Shipbuilding Corporation op stapel gezet, 7 november 1931 te water gelaten en een jaar later in dienst gesteld. De tewaterlating was een wat sobere gebeurtenis geweest. Bovendien kon het schip niet, zoals gebruikelijk was, met een fles champagne gedoopt worden. Dat was in het drooggelegde Amerika van de jaren 1920/1933 bij de wet verboden. Daarom werd de traditionele champagne vervangen door een fles zeewater ...
Volgens sceptici werd daardoor de doopplechtigheid, waarbij schip en bemanning behouden vaart wordt gewenst, danig ontkracht. Sterker, het zeewater en het breken met oude tradities zouden over het schip onheil afroepen.
De zware kruiser Indianapolis was tijdens de Tweede Wereld oorlog een "happy" schip, waaraan veel zee-officieren dierbare herinneringen bewaarden. Maar ze was niet wat men zou noemen een "safe vessel", ook niet in de termen van een oorlogsschip. In de loop van de tijd was er zoveel nieuw gewicht (radar en luchtafweer) boven de waterlijn toegevoegd, dat het schip minder stabiel was geworden. Admiraal Raymond A. Spruance, die de kruiser bezocht voor de Iwo Jima campagne, stelde vast dat haar metacenterhoogte minder dan een voet was. Daarop verraste hij zijn staf met de opmerking, dat het schip als het ooit een "clean torpedo hit" zou oplopen in korte tijd zou kapseizen en zinken. Nog geen vijf maanden later kreeg hij gelijk.

Geheime missie

De eerste atoomexplosie ter wereld vond plaats op 16 juli 1945 bij Alamogordo, een verlaten stuk woestijn in het zuidelijke deel van New Mexico. Het betrof een plutoniumbom. Tijdens de voorbereidingen voor de proefneming met deze bom werden de onderdelen van de reeds vervaardigde uraniumbom, onder volstrekte geheimhouding, overgebracht naar de Indianapolis, die in San Francisco voor vertrek gereed lag. Ook de commandant van de kruiser, Captain Charles Butler Mc Vay, diende zijn instructies als "top-secret" te beschouwen.
Daardoor wist bij het verlaten van San Francisco bijna niemand van de opvarenden, dat ze 's werelds eerste atoombom aan boord hadden. Eenmaal op zee werden ze geconfronteerd met stringente veiligheidsbepalingen, waardoor het vermoeden rees dat er wel iets bijzonders aan de hand moest zijn. Op 26 juli, 's morgens vroeg, naderde het schip de Marianen, een eilandengroep in de Stille Oceaan waarvan met name Saipan, Tinian en Guam van belang waren. De bom moest naar de USAF vliegbasis North Field op Tinian van waaraf zware B-29 bommenwerpers in die dagen onafgebroken Japan bestookten. Ook Enola Gay, de B-29 die de atoombom boven Hirosjima zou afwerpen, opereerde vanaf North Field.
In de loop van de middag arriveerde de Indianapolis te Tinian. Nadat de dodelijke lading was gelost moest het schip via het nabij gelegen Guam naar Leyte, in de Zuidelijke Filippijnen.
Te Guam ontvingen Captain McVay en zijn navigatie-officier bijzonderheden over de uitgestippelde route en een briefing over de vijandelijke onderzeeboot-situatie. Daarbij worden ze geïnformeerd over twee recentelijke "submarine contacts" binnen een straal van 100 mijl op de geprojecteerde route.
Over het feit, dat bij een van deze confrontaties de torpedobootjager Underhill door een Japanse onderzeeboot was getorpedeerd, hetgeen 111 opvarenden en de commandant het leven had gekost, werd evenwel met geen woord gerept.

Twee explosies

Op 28 juli, 09:00 uur, verliet de Indianapolis Guam. De pogingen van Mc Vay een escorte



voor zijn schip te krijgen waren op niets uitgelopen. "Naval headquarters" vond zo'n escorte niet nodig. In een gebied dat redelijk onder controle was werden oorlogsschepen verondersteld voor zichzelf te kunnen zorgen. Bovendien waren de beschikbare escorteschepen in de Marianen nodig voor het verlenen van konvooi en het redden van B-29 bemanningen, die waren "geditched". Zonder een geleide met verfijnde afluistertechnieken was Mc Vay voor het opsporen van een onderzeeboot dus afhankelijk van de radar en het blote oog. Toch beschouwde hij dat niet als een onaanvaardbaar risico.
Zijn ETA (estimated time of arrival) in Leyte was 31 juli, 11:00 uur. De havencommandant van Guam had dit bericht van aankomst verzonden naar zijn collega in Leyte. Op de hiërarchieke weg, die dergelijke berichten moesten volgen, was echter een vitale fout gemaakt. Op een der tussenstations, schout-bij-nacht Mc Cormick's vlaggenschip Idaho, kwam het telegram dermate verminkt binnen, dat het niet te ontcijferen was. Volgens de voorschriften wordt dan om een herhaling gevraagd, maar dat liet de communicatie-officier na en verder werd aan het bericht geen aandacht meer besteed. De geschatte tijd van aankomst bereikte dus nimmer Leyte, het geen tot gevolg had dat daar niemand iets wist van de Indianapolis, laat staan dat dit schip op een bepaald tijdstip moest aankomen.
Onkundig van dit alles was de stemming aan boord vooralsnog prima. De standaard vloot-instructies schreven voor dat een zigzagkoers alleen was vereist bij goed zicht. Op dat punt bepaalden Captain Mc Vay's routing-instructies bovendien, dat hij naar eigen inzicht kon handelen. Dienovereenkomstig besloot hij overdag te zigzaggen en 's nachts een rechte koers te varen. Om het slapen van zijn mensen in de tropische wateren wat draagelijker te maken had hij er voorts mee ingestemd wat frisse lucht binnen te laten. Ondertussen stonden alle ventilatiekanalen en de meeste waterdichte schotten open. Net als de deuren op het hoofd- en tweede dek en alle luiken naar de lager gelegen verblijven.
Dit alles ging goed tot zondagavond 29 juli, 23:05 uur. Op dat moment besloot de com-

mandant van de Japanse onderzeeboot I-58, luitenant-ter-zee eerste klas Mochitsura Hasjimoto, zijn schip naar periscoopdiepte te brengen. Eerder op de dag hadden een ruwe zee en slecht zicht zijn bovenwaterpatrouille belemmerd. Omdat hij toen toch niets kon doen en bovenal wilde vermijden dat vijandelijke radar zijn positie zou oppikken was hij onder water gegaan.
Nu zag hij door zijn periscoop, dat de maan scheen, de zee kalm en de bewolking dunner was geworden. Terstond liet hij zijn boot naar de oppervlakte brengen. Wat bij daarna door zijn nachtkijker zag konden zijn ogen bijna niet geloven.
Aan de oostelijke horizon, op precies 90 graden en een afstand van 10.000 meter, tekende zich tegen het maanschijnsel het silhouet af van een oorlogsbodem. Een zware kruiser van de Augusta-klasse, zoals later bekend werd, die gestaag een koers van 260 graden volgde. Onmiddellijk dook hij weer onder water. Zijn kortstondig verblijf aan de oppervlakte werd aan boord van de Indianapolis noch door de radar, noch door de uitkijk opgemerkt.
Na tien minuten, de tijd die nodig was om een gunstige lanceerpositie uit te stippelen, bracht hij de boot weer naar periscoopdiepte. Een blik over het wateroppervlak bevestigde zijn berekeningen. De kruiser zou in zuidelijke richting op slechts 1500 meter voor hem langsvaren. Alleen een klungel zou op zo'n afstand kunnen missen. Even later, om 23:32 uur, lanceerde hij zijn boegbuistorpedo's, waarvan er twee de Indianapolis troffen. De eerste sloeg onder de voorste geschuttoren in, de tweede ter hoogte van de commandobrug. Twee verschrikkelijke explosies, waardoor een groot aantal opvarenden op slag werd gedood, alle communicatie aan boord uitviel en het schip meteen slagzij over stuurboord maakte.

Drama

Op de Indianapolis werd al snel duidelijk dat het schip tot ondergang gedoemd was. Diverse wand- en bodemsecties waren geheel weggeslagen, waardoor het schip tonnen zeewater binnen kreeg. Alleen de machinekamer was nog in tact. Daardoor behield de kruiser nog enige tijd haar volle snelheid, hetgeen het strijken van sloepen onmogelijk maakte. Captain Mc Vay begreep dat het einde nabij was en liet een S.O.S. uitzenden. De telegrafist ontving op zijn noodsein echter geen antwoord. Daarop gaf McVay het bevel "schip verlaten". Tegen middernacht nog geen vijftien minuten na de torpedotreffers, rolde de Indianapolis op haar kant en verdween in de diepte. Van de totaal 1199 koppen tellende bemanning zagen er 800 nog kans op tijd het schip te verlaten. De meeste sloepen gingen evenwel met het schip ten onder en van de talloos aanwezige reddingsvlotten waren er slechts 18 over boord gezet. Gedurende de nacht kwamen al tientallen mannen om het leven, de meeste omdat ze gewond waren of geen zwemvest hadden. Bij het aanbreken van de dag begonnen enkele officieren de drenkelingen in groepen te verzamelen rond de reddingsvlotten. Captain Mc Vay,die de leiding over deze vlotten op zich had genomen, ging er vanuit dat ze daar iets veiliger hun redding konden afwachten. Op dat moment wist bij uiteraard niet, dat voorlopig niemand de Indianapolis zou missen en reddingsoperaties vooralsnog zouden uitblijven. De dag verstreek dan ook zonder uitzicht op redding. Welgeteld kwamen er drie vliegtuigen over, maar de schipbreukelingen bleven onopgemerkt. In de nacht van maandag op dinsdag, 31 juli, zagen en hoorden ze een vierde vliegtuig overkomen. Om aandacht te trekken vuurden de mannen in de reddingsvlotten alles af wat ze aan lichtkegels hadden. Niets wees er echter op, dat ze waren gezien. Het lichtspektakel werd echter vanuit de lucht wel degelijk gezien. De betreffende piloot, Captain Richard G. Le Francis, was die nacht met zijn Donglas

C-54 van Manila op weg naar Guam. Omstreeks 04:00 uur zag hij op ongeveer 430 mijl oost van Manila iets, wat hij aanzag voor lichtkegels, -spoor en zwaar kanonvuur. Het leek hem een marine-actie,waarbij twee schepen in gevecht waren met een derde! Na aankomst te Guam rapporteerde hij het voorval, maar zijn commandant wees hem de deur. Als het een marine-actie was, weet de "Navy" ervan, luidde de uitleg. Ook dat was routine; de luchtmacht bekommerde zich niet om zaken, die de marine aangingen. Door verregaande nonchalance bleef de situatie van de drenkelingen dus onveranderd. Op de tweede dag, dinsdag 31 juli, zagen ze geen enkel vliegtuig. De stemming werd er niet beter op. Ruim 550 km verwijderd van het dichtstbijzijnde eiland voelden ze zich eenzaam en verlaten. Vooral de honderden, die in het water lagen waren weinig benijdenswaardig. Het zwemvest behoedde ze wel voor een snelle verdrinkingsdood, maar de kou, de uitputting en de haaien lieten niet op zich wachten. Gedurende de derde dag werden er verscheidene vliegtuigen waargenomen. In een wanhopige poging hun aandacht te trekken liet Captain Mc Vay de laatste lichtkegels en vuurpijlen afschieten, wederom tevergeefs. Intussen bleven de zee, de uitputting en de haaien hun tol eisen en beseften de overlevenden, dat ze alleen nog maar door een wonder gered konden worden.

Op donderdag 2 augustus, toen meer dan de helft van de mannen al was omgekomen, gebeurde dat wonder. Het kwam op naam van de marinevlieger, Luitenant Wilbur C. Gwinn. Omstreeks 10:00 uur was hij met een Vantura voor een routinevlucht gestart van de basis Peleliu. Een vlucht, die zich puur toevallig uitstrekte tot het gebied van de schipbreuk. Juist op dat moment was bij bezig met de radio sleepantenne, die niet ver genoeg uithing. Toen hij naar beneden keek ontdekte hij tevens een olievlek op het water. Om dat nader te onderzoeken daalde hij naar een hoogte van 900 voet, ongeveer 275 meter. Terwijl hij het oliespoor volgde ontdekte hij in de wijde omgeving ervan tientallen mensen in het water. In allerijl verzond bij aan zijn commandant te Peleliu en aan de commandant van de Marianen het bericht "30 man in het water gezien, positie Il graden 30 Noord, 133 graden 30' Oost". Toen de telegrafist de berichten verzond waren er inmiddels 150 hoofden geteld. Gwinn dropte alle reddingsmiddelen die hij had, maar kon verder niets doen. Zijn opzienbarende berichten hadden evenwel het gewenste resultaat. Van Peleliu startte terstond een Catalina-vliegboot, die om 15:50 uur het toneel van de ramp bereikte. De commandant, Luitenant R. Adrian Marks, wierp vlotten en ander reddingsmateriaal af, maar zag dat een aantal mannen te zwak was om naar de vlotten te zwemmen. Daarop landde hij op zee - er stond een 12-voet hoge deining - en zag hij kans 56 mensen, die er slecht aan toe waren, aan boord te nemen. Vervolgens seinde hij om meer hulp. Aan de reddingsoperatie, die daarna op gang kwam, namen tal van vliegtuigen en vijf marineschepen deel. Op 3 augustus, rond het middaguur, werd de laatste groep overlevenden, onder wie Captain Mc Vay, door USS Ringness aan boord genomen. Om er zeker van te zijn dat er niet maar overlevenden waren werd het hele gebied nog tot 8 augustus door vliegtuigen en schepen uitgekamd. Tegen de avond werden de zoekacties gestaakt en kon de balans worden opgemaakt.

Zondebok

De ondergang van de Indianapolis had grote opschudding veroorzaakt, op de eerste plaats bij de hoogste marineleiding. Van de 1199 koppen tellende bemanning hadden er slechts 316 de ramp overleefd. Vervolgens was er nog het lot van de opvarenden, die kans hadden gezien het schip op tijd te

verlaten. Maar liefst 484 van hen waren de dagen daarna in het water omgekomen. Er viel dus het nodige uit te leggen, maar wat en vooral hoe? De hand in eigen boezem steken en toegeven dat de organisatie op tal van punten had gefaald zou in hogere marinekringen niet in dank worden afgenomen. Daarom moest het nieuws van de ramp zorgvuldig geformuleerd en op een geschikt moment bekend worden gemaakt. Het verlies van de Indianapolis werd uiteindelijk vrijgegeven op 15 augustus, een kort berichtje in de krant dat wegviel tegen het geweldige nieuws van die dag, de capitulatie van Japan. De pers was het echter niet ontgaan en kwam terstond met lastige vragen. Intussen wasten de verantwoordelijke luchtmacht- en marineinstanties de handen in onschuld en werd Captain C.B. Mc Vay de grote zondebok. Hij moest verschijnen voor een commissie van onderzoek, hetgeen resulteerde in een advies zijn zaak te verwijzen naar "the court-martial", het equivalent van de Nederlandse marine-krijgsraad. Nooit, althans in geen honderd jaar, had de United States Navy een commandant voor de rechter gebracht omdat hij zijn schip door een vijandelijke actie had verloren; maar minister Forrestal gelastte, tegen de adviezen en wensen van "high-ranking officers in, doorgang van het gerechtelijk onderzoek. Enerzijds om een einde te maken aan de luide protesten van mensen, waarvan familie- leden bij de ramp waren omgekomen, anderzijds om de pers tevreden te stellen. Het proces ging dus door en voor Captain Mc Vay was het leed nog niet geleden. Voor de zitting, die in december 1945 plaatsvond, werd zelfs de Japanse onderzeebootcommandant Hasjimoto als getuige naar Washington overgevlogen.
De aanklachten tegen de Captain waren:
(1) de veiligheid van het schip in gevaar gebracht door niet te zigzaggen en
(2) nalaten van maatregelen om op tijd het schip te verlaten.

Hij werd vrijgesproken voor de tweede aanklacht, maar schuldig bevonden voor de eerste. Ondanks de ontlastende verklaringen van Hasjimoto, die op de zitting met een schets liet zien dat het voor hem geen verschil had uitgemaakt. Ook als de kruiser had gezigzagd had hij haar kunnen torpederen. Niettegenstaande was de raad van oordeel, dat Captain Mc Vay had moeten zigzaggen. Hij had er rekening mee moeten houden dat zijn schip, bij voldoende maanlicht, op een afstand van vijf en een halve mijl zichtbaar zou zijn voor een vijandelijke onderzeeboot. Aan de gebeurtenissen die vóór en na de ondergang van het schip hadden plaatsgevonden werd verhoudingsgewijs weinig aandacht besteed. Daardoor bleven veel vragen onbeantwoord. Allereerst werd niet duidelijk waarom Captain Mc Vay in Guam onvolledig word geïnformeerd over de mogelijke gevaren op de voor hem uitgestippelde route. Ook bleef het raadselachtig, dat het bericht met de geraamde tijd van aankomst nimmer de plaats van bestemming, Leyte, bereikte. Rear Admiral Mc Cormick probeerde het achteraf wel te verklaren, maar zijn argumenten stoelden voornamelijk op vage veronderstellingen. Voorts bleef achtereenvolgens onduidelijk waarom het S.O.S. van de Indianapolis door geen enkel radiostation werd opgevangen, het rapport van de vlieger, die iets opmerkelijks had waargenomen, niet serieus werd genomen en geen sterveling de Indianapolis miste, terwijl haar geschatte tijd van aankomst al lang was overschreden. Stuk voor stuk nalatigheden die ertoe bijdroegen,dat honderden overlevenden dagen lang in zee lagen zonder dat iemand aan land doorhad dat er iets mis was. Maar er was nog meer misgegaan. Binnen twee uur, nadat hij de Indianapolis had getorpedeerd, verzond Hasjimoto een radiobericht naar Tokio met de mededeling dat hij een slagschip van de Idaho-klasse tot zinken had gebracht, positie 12 graden 31 Noord, 134 graden 16 Oost. Dit

bericht werd onderschept en gedecodeerd in Pearl Habor of Washington, maar omdat de Japanners al sinds jaar en dag overwinningen claimden die sterk overdreven waren kreeg het weinig aandacht. Het hoofdkwartier te Guam ontving het bericht 16 uur na de ondergang van de Indianapolis. Tegelijkertijd ontving de Zevende Vloot er een kopie van. Het personeel van de inlichtingendienst had bij het evalueren van de tekst moeten zien dat de positie, die de Japanse onderzeeboot had opgegeven, op de directe route naar Leyte lag. Sterker, vlakbij het punt dat de Indianapolis zou passeren. Als dat was opgemerkt hadden ze het gebied met vliegtuigen kunnen verkennen en zouden de reddingsoperaties op 30 juli in plaats van op 2 augustus begonnen zijn. De commandanten en de officieren die voor de genoemde fouten verantwoordelijk waren werden echter niet vervolgd. Ze kregen slechts een schriftelijke berisping. Op 23 februari 1946 maakte het Departement van Marine bekend dat Captain Mc Vay was veroordeeld "to lose 100 numbers in grade", hetgeen zo veel betekende dat er voor hem nauwelijks of geen uitzicht meer was op bevordering. Op aanbeveling van de rechtbank werd het vonnis kwijtgescholden, maar het kwaad was al geschied. Charles Butler Mc Vay was bij de marine geen onbekende. Zijn vader had een voortreffelijke marineloopbaan beëindigd als Admiral en C. in C. (opperbevelhebber) Asiatic Fleet en zijn grootvader was wegens grote verdiensten benoemd tot honoris causa van de "Naval Academy" jaarklas 1890. Ook voor Mc Vay III, een beminnelijke, populaire- en bekwame commandant, lag een veelbelovende carrière in het verschiet. De ramp met de Indianapolis en in het bijzonder het geruchtmakende proces, hadden daar abrupt een einde aan gemaakt. De vernederingen, die hij tijdens het proces had moeten ondergaan, bleven hem jaren volgen. Vooral de gedwongen confrontatie met Hasjimoto, de vertegenwoordiger van het land, dat alom dood en verderf had gezaaid en door iedere marineman nog steeds werd gehaat vanwege de verraderlijke aanval op Pearl Harbor.
Ontgoocheld en gebroken door alles wat de laatste twee decennia zijn levenspad had doorkruist maakte Charlas Butler Mc Vay III op 16 november 1968 een einde aan zijn leven.

Bronnen:

Jane's Fighting Ships, 1944/45, London 1948

Morison S.E., History of United States Naval Operations in World War II, deel 14, Victory in the Pacafic, Boston 1960

Clark R., het Manhattan-Project, Geschiedenis van de Tweede Wereldoorlog - deel 6, Standaard uitgeverij Antwerpen (N.V.Scriptoria)

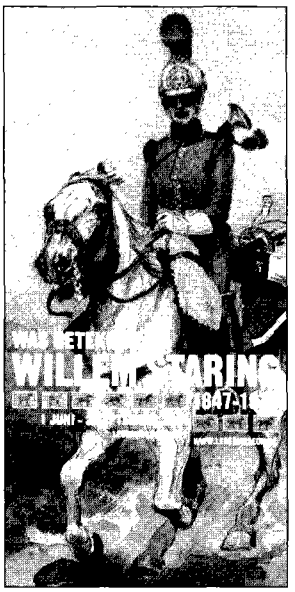
Discovery Channel, Indianapolis ship of doome, 30 mei 2000 23:00 uur

De auteur verleende medewerking aan meerdere publicaties over de periode 1940/45. Zelf schreef bij "Als de dag van gisteren..." (Unieboek - 1985) en artikelen voor vak- en dagbladen.

BOEKBESPREKING
door Dirk J. Tang

Alexander Polman, Louis Ph. Sloos, Louk Tilanus, Emmy van Vliet-de Haan, *Willem Constantijn Staring, 1847-1916, officier en tekenaar.* Uitgave van Het Legermuseum, met ISBN 90 6116 0146, 127 bladzijden, geïllustreerd, prijs *f* 40,77.

Ter gelegenheid van de tentoonstelling *Was getekend, Willem Staring (1847-1916)* die van 1 juni tot 2 september te bezichtigen is in het Legermuseum verscheen een begeleidende publicatie. Vijf artikelen beschrijven diverse aspecten van het leven van de kunstenaar-officier Willem Staring.



Een vast onderdeel van de officiersopleiding bij zowel het leger als de marine vormde in de negentiende eeuw, het tekenonderwijs. Deze educatieve aanpak had vooral een praktische reden en was niet primair gericht op de kunstzinnige vorming van het officierscorps. Officieren werd geleerd militaire situaties snel en schetsmatig op papier te verbeelden. Deze aangeleerde vaardigheid was met name van belang voor marineofficieren die zo een bijdrage konden leveren aan het in kaart brengen van de vele, deels onbekende, kustprofielen en eilanden in de wereld.
Het militaire tekenonderwijs heeft een aantal getalenteerde amateur-tekenaars en schilders voortgebracht. Willem Staring is één van de meer bekende officieren uit deze tijd.
De familie Staring was afkomstig uit de omgeving van Zutphen, een landstreek die in de tijd van de Republiek, niet buitengewoon welvarend was. De familie bracht diverse bestuurders voort, maar het bestaan in dit deel bleef karig vergeleken met het westelijke deel van het land. Een militaire carrière kon uitkomst brengen. Diverse Starings slaagden er in hun aspiraties waar te maken. Het is dan ook niet onlogisch dat Willem Staring een militaire carrière nastreefde en in navolging van zijn broer Maurits, in 1864 vertrok naar de KMA in Breda.
Op de KMA kreeg zijn, vanaf de kinderjaren, ontwikkelde talent voor tekenen een extra impuls. Dat Willem een grote voorliefde had voor het tekenen van militaire onderwerpen zal daar ongetwijfeld aan hebben meegeholpen. Zijn vaardigheid in het verbeelden van het militaire bedrijf werd in de loop van de jaren steeds groter. Een juiste weergave van de beweging en houding van paarden en vooral een exacte weergave van de uniformen vormden wellicht zijn belangrijkste prestaties. Een groot schilder, in artistieke zin, zou hij echter nooit worden. Zijn pogingen om buiten het militaire terrein te slagen mislukten. Dat is achteraf gezien misschien een gelukkige ontwikkeling geweest. Dankzij zijn voorliefde voor de uniformkunde, het paard en in het algemeen het militaire bedrijf beschikken we nu over een uitgebreid en precies beeld van dat militaire bedrijf in de negentiende eeuw.
In het werkelijk prachtig geïllustreerde boek komen al deze aspecten uit het leven van Willem Staring op een prettige manier aan de orde. Tentoonstellingscatalogi hebben veelal een beperkt doel. Er wordt tekst geleverd bij een aantal afbeeldingen die in de tentoonstelling te zien zijn. Dat is hier niet het geval. Het boek is een zelfstandig product waar tekst en beeld in een juiste mix het leven van deze amateur-kunstenaar belichten. Een absolute aanrader.

F. Snapper

DE WEIGERING VAN DE NEDERLANDSE BRIGADE ZWARE CAVALERIE OM OP BEVEL VAN LORD UXBRIDGE TIJDENS DE SLAG BIJ WATERLOO, OP 18 JUNI 1815, AAN TE VALLEN

Tijdens de slag bij Waterloo bestond de Nederlandse cavalerie uit een divisie van twee brigades lichte cavalerie en een brigade zware cavalerie. De divisie werd gecommandeerd door luitenant-generaal J.A. baron de Collaert; de brigade zware cavalerie (1237 sabels sterk) door generaal-majoor A.D. Trip.[1]

Toen de hertog van Wellington, die de Britse troepen in de Nederlanden commandeerde, op 15 mei 1815 het bevel kreeg over het Nederlandse leger was het zijn bedoeling om de Nederlandse cavalerie onder bevel van lord Uxbridge te stellen, die de Britse cavalerie commandeerde. Maar enkele dagen later kreeg Uxbridge van de hertog bericht dat: *The Prince of Orange has begged that the Cavalry of H.R.H.'s nation should remain under his immediate command. I hope you have no objection to this..... to which Uxbridge replied. Not the slightest. I am quite ready to act the way you please.* [2]

Maar in de ochtend van 18 juni kreeg de Nederlandse prins het bevel over het rechter centrum van de door Wellington georganiseerde verdedigingslinie. [3]

En Uxbridge's biograaf vervolgt dan: *However on the morning of the great battle, just as it was to begin, the Prince of Orange wished him after al, to take charge of the Belgian cavalry. Uxbridge said to the Duke, I will do my best with them, but it is unfortunate that I should not have had an opportunity of making myself acquainted with any of his officers of their regiments.* [4]

Hierbij moet worden opgemerkt dat de Nederlandse troepen die uit Belgische en Nederlandse onderdelen bestonden door de Britten soms met "Belgian" werden aangeduid.

Wat nu de acties van de Nederlandse brigade zware cavalerie betreft leest men in Collaert's journaal.

"18 junij"

Bataille de Waterloo bij welke de divisie Cavalerie zich gedistingeerd heeft en meer in het besonder de brigade Zware Cavalerie zich onderscheiden heeft door den luisterrijke aanval op de vijandelijke Curassiers welke het Centrum der Armeé tegen 3 uuren des middags geforceerd hadde, en reeds tot door onze positie op de hoogte voor Monte St. Jean was doorgedrongen.

Aan het hoofd van deze aanval bevonden zich den Luitenant Generaal Baron de Collaert, Generaal Majoor Trip en den Chef van Staf. [5]

.....vervolgt dan:

.....moment dat het eerste Regiment zich railleerde, ondernam den vijand eene tweede charge, die insgelijks door het 2de en ...de Regiment verijdeld wierd, en bij welke gelegenheid verscheidene Franse Curassiers in onze handen vielen..

Nadat de Brigade zig weer gerailleerd had, heeft dezelve grotendeels op die hoogte blijven post houden, of is dezelve door mij derwaarts gedirigeerd, waar het mij voorkwam dezelve van het meeste nut konde zijn.

Omstreeks half zes uuren kreeg ik order van Z.K.H. den Prince van Oranjen, om mij te stellen agter enige Engelsche en Nassausche Quarrés.

Deze positie heb ik blijven houden tot ongeveer zeven uuren, wanneer ik de order bekwam van wegens lord Uxbridge, commandeerende en chef de Cavalerie, welke gelaste dat alle Cavalerie zig in de Laagte moesten plaatsen, en lings van

de groote straat van Mont St. Jean na Nivelles, alwaar zig insgelijks een gedeelte der Engelsche Cavalerie bevond.
Na aldaar in positie gesteld geweest te zijn werd de Heer Lt. Generaal Collaerd door het springen van een houwitzer geblesseerd, en gaf mij het commando der Nederlandsche Cavalerie..... En ik heb.... (omstreeks halfagt uur) geen orders hoegenaamd meer bekomen". [6]
Dat de verbindingen toen nog zeer gebrekkig waren (deze werden door adjudanten en ordonnansen onderhouden; radio en telefonie waren onbekend) blijkt uit hetzelfde rapport van Trip, waarin hij meedeelt: *Ongeveer tegen half twee uuren bekwam ik order van Luitenant Generaal Collaert om van alle gelegenheid gebruik te maken wanneer ik met mijne Brigade met vrugt zoude kunnen chargeren.*
Reeds omstreeks 12 uur 's middags had lord Uxbridge deze order uitgegeven en kolonel Thornhill gelast dit aan de ondercommandanten bekend te maken. [7]
Nadat Trip het bevel over de divisie op zich had genomen werd kolonel J.B. de Bruyn de Bissique, commandant van het (Belgische) 2de regiment karabiniers, commandant van de Nederlandse brigade zware cavalerie. Toen deze *....de Franse cavalerie zag aankomen bracht hij de karabiniers vooruit, liet galop blazen en noodzaakte de aanvallers te wijken. Hij wilde den vijand met het tweede regiment vervolgen. Maar de prins van Oranje verlangde de wakkere manschappen niet op te offeren tegenover de talrijke vijandelijke infanterie, waarachter de vluchtenden bescherming zochten. Ijlings reed de prins den Kolonel de Bruyn tegemoet, weerhield hem met zijn sabel, schudde hem hartelijk de hand en riep luid: "Reprenez vos positions braves carabiniers, vous en avez assez fait aujourd'hui!"*
De Zuid-Nederlanders maakten links-om-keert en sloten zich onder de kreten "Vive le roi! Vive notre bon Prince" bij de andere aan. [8]
Maar op welk ogenblik heeft dan die brigade gewijgerd om het bevel van lord Uxbridge om aan te vallen geweigerd uit te voeren?
Om 13.30 was de eerste grote Franse aanval begonnen. Maar op het ogenblik dat de Fransen Wellington's centrum in grote moeilijkheden hadden gebracht chargeerde lord Uxbridge aan het hoofd van de beide Britse zware cavalerie brigades en joeg de Fransen, onder grote verliezen terug. Zelf leed hij ook zware verliezen en moest terugtrekken. Het zal ongeveer 15.30 zijn geweest dat het Uxbridge was gelukt uit de terugtrekkende cavaleristen één brigade zware cavalerie te formeren, die slechts de sterkte had van een regiment. Deze eenheid, die ook "House Hold Brigade" werd genoemd, stelde lord Uxbridge onder bevel van lord Somerset. [9]
Daarna, zo schrijft A. Rens, thans luitenant-kolonel der cavalerie b.d. in het "Regiment Huzaren Prins Alexander", *.....was de brigade van Trip de enige nog niet versleten zware brigade waarover Uxbridge kon beschikken. Alleen had niemand tegen Trip verteld dat hij onder bevel van Uxbridge stond. Op een gegeven ogenblik stond Uxbridge voor de brigade van Trip, opgewonden schreewend in een toen voor die tijd onbegrijpelijke taal. Daarna maakte hij rechtsomkeert en galopperde richting vijand, kennelijk in de veronderstelling dat de brigade Trip hem zou volgen. Maar niets was minder waar en dat nemen de Engelsen ons tot op de dag van heden nog kwalijk.* [10]
Heeft dit incident in de loop van de middag plaats gevonden? Het volgende dient in overweging te worden genomen.
De Britse kapitein, William Siborne heeft in de jaren veertig van de 19e eeuw hierover als volgt geschreven:
Trip's Dutch-Belgian cavalry was now at hand. Uxbridge, pleased with their fine appearance, and desirous of exiting in them acourageous enthusiasm, placed himself conspicuously in their front, and ordering the "charge", led them towards the enemy.
He had proceeded but a very short distance, when his aide-de-camp, captain Horace Seymour, galloped close to him, and made him aware that not a single men of them was follo-

wing him. Turning around his horse, he instantly rode up to Trip, and addressed himself to this officer with great warmth. Then appealing to the brigade in terms the most exhorting and encouraging, and inciting them by gestures the most animated and significant, he repeated the orders to charge, and again led the way in person. But this attempt was equally abortive; and Uxbridge exasperated and indignant, rode away from the brigade, leaving it to adopt any course its commander might think proper....[11]

Siborne's verhaal dat daarna die Nederlandse brigade op de vlucht sloeg behoort, zoals David Hamilton-Wiliams in "Waterloo" schrijft tot ".... A sad and sordid story of a man pursuing an obsession to the detriment of his health, wealth and, ultimately, his good name." [12] Hieraan dient te worden toegevoegd, hetgeen de zevende markies van Anglesey, zelf een expert op het gebied van de geschiedenis van de Britse cavalerie, schrijft in dat boek:

The Sinborne's sins, grievous as they were, are aknowledged, nevertheless, as in no way diminishing the value of the narratives contained in the letters.[13], die hem werden toegezonden.

Albert A. Nofi plaatst dit incident in de periode 18.00 - 19.00 uur.

Hij schrijft hierover: *The Dutch-Belgian Heavy Cavalry Brigade, which had done well earlier, now refused to charge.*[14]

Overigens had reeds in 1968 David Howard in zijn "A near run thing" geciteerd door Vels Heyn, als verklaring gegeven: *Toen een opgewonden Engelsman hun bevelen gaf in een taak die zij niet verstonden en daarna als een dolle afreed op een strijdmacht van duizenden Fransen zagen zij geen enkele plausibele reden om achter hem aan te gaan.* [15]

Reeds hebben wij gezien dat Trip heel goed wist dat Uxbridge zijn commandant was geworden en het argument dat de Belgen en Nederlanders Uxbridge niet verstonden is ook onjuist. Immers het Engelse "charge" heeft zoveel gemeen met het Franse chargé en het Nederlandse "chargeren" die bovendien de Belgische en Nederlandse karabibiniers ook nog in gebarentaal "toesprak", dat Uxbridge door deze militairen zal zijn begrepen. Ook wat het tijdstip betreft kan duidelijkheid worden verschaft doordat H.T. Siborne, de zoon van William Siborne van de vele honderden brieven, die zijn vader had verzameld van officieren, die de slag bij Waterloo hadden overleefd, er een 180-tal heeft uitgegeven, waaronder die van lord Greenock, assistent-Quarter-Master-General to the Cavalry, tijdens de slag bij Waterloo.

Deze schrijft: *A short time before the Enemy's last advance, lord Anglesey had made a very gallant but ineffectual charge against the French Cavalry at the head of lord Edward Somerset's Brigade, which he had wished to renew with the Belgian Cavalry; but abandoning this intention, after communicating personally with the Commanding Officer, in consequence of perceiving that the Belgians appeared to be too much dispirited by having just witnessed the failure of the Household Brigade, to afford any hope of a more favourable result, his lordship proceeded to that part of the field on which, by that time, Sir Hussey Vivian's brigade had been formed.* [16]

Ter verduidelijking moet worden vermeld dat lord Uxbridge, na de slag bij Waterloo, marquess of Anglesey werd, zodat hij in deze brieven, die later werden geschreven vaak lord Anglesey wordt genoemd.

Teruggekeerd tot de tijdstippen:

De schrijvers zijn het er over eens dat de laatste grote Franse aanval om 19.30 uur plaats vond, Somerset's brigade zal omstreeks 19.15 uur zijn teruggeslagen, waarna de ruiters van de Nederlandse brigade zware cavalerie weigerden tot de aanval over te gaan één van de redenen geweest zal zijn geweest dat zij juist van de prins van Oranje hadden gehoord dat zij die dag genoeg hadden gedaan.

Hierbij komt dan nog zoals lord Greenock uiteenzet, het terugslaan door de Fransen van Household Brigade.

Natuurlijk was Uxbridge woedend en wenste niets meer met de Nederlanders te maken te

hebben, waardoor Trip, na 19.30 uur van hem geen orders meer ontving. Trouwens Uxbridge, die toen voor het eerst zelf met een Nederlands commandant sprak, zal niet op de hoogte zijn geweest van de commandowisseling, die kort te voren had plaats gevonden. Denkende met generaal-major Trip te praten, sprak hij in werkelijkheid met kolonel de Bruyn.



Theoretisch bestaat de mogelijkheid dat als de Prins van Oranje de pogingen van lord Uxbridge om de Nederlandse zware cavalerie te laten aanvallen had gezien, hij ten gunste van de Britse generaal had ingegrepen. Immers de Britse generaal Alten gaf omstreeks 18.00 uur kolonel Ompteda bevel tot de aanval over te gaan. Maar Ompteda, die door de dik hangende kruitdamp Franse cavalerie meende te zien, wilde die order niet uitvoeren. Prins Willem, die behalve luitenant-generaal in Nederlandse Dienst, ook Brits generaal-majoor was, hoorde deze discussie en wees Ompteda erop dat de bevelen moesten worden opgevolgd. Dat deed de kolonel en sneuvelde.[17] Het is derhalve waarschijnlijk dat als de prins niet was gewond, en de moeilijkheden van lord Uxbridge met de Nederlandse cavalerie had gezien, hij de brigade had overtuigd de bevelen van lord Uxbridge op te volgen. Maar de prins werd omstreeks die tijd gewond van het slagveld weggedragen.

Bronnen/Noten

1. E de Bas, Prins Frederik der Nederlanden en zijn tijd (4 delen; Schiedam, 1887-1913) III, 2e stuk) 1334.
2. The Marquess of Anglesey, One-leg The life and letters of Henry William Paget, First Marquess of Anglesey (London, 1961) 123.
3. I.L. Uijterschout, beknopt overzicht van de belangrijkste gebeurtenissen uit de Nederlandsche krijgsgeschiedenis van 1568 tot heden (1935) (derde druk, Frita Knuf BV-Princo BV) 291.
4. zie noot 2
5. Algemeen Rijksarchief (ARA) (RANL, The Hague) toegangsnummer (Accessnumber) 2.13.14.01 inventarisnummer (inventorynumber) 24
6. Idem, inventarisnummer 8.
7. The Marquess of Anglesey, One-leg, 135; H.T. Siborne, Waterloo Letters (London/Paris/Melbourne, 1891) reprinted: (London, 1983)
8. De Bas, 729-730.
9. David Hamilton-Williams, Waterloo New Perspectives (London, 1999) 288-306, 311, 321.
10. A. Rens, Het Regiment Huzaren Prins Alexander (Amsterdam, 1994) 123-124.
11. W. Siborne, History of the War in France and Belgium in 1815 (1848) reprinted as: History of the Waterloo Campaign (London, 1990) 296-297.
12. David Hamilton-Williams, 22.
13. Idem, 9.
14. Albert A. Nofi, the Waterloo Campaign, (Erpe, België, 1998) 23.
15. N. Vels Heijn, Waterloo Glorie zonder helden (Amsterdam, 1990) 128.
16. H.T. Siborne, 14-15.
17. David Hamilton-Williams, 334.

BOEKBESPREKING
door C.A. Heshusius
en Tristan Broos

KLEWANG, CATALOGUS VAN HET LEGERMUSEUM. KNIL, LANDMACHT, ZEEMACHT, MARECHAUSSEE EN POLITIE

Jan Piet Puype, Rob de Sturler Boekwijt
Uitgave Legermuseum 2001 *f* 79,50 / € 36,10

Inderdaad een catalogus, maar dan een ongekend fraaie met honderden foto's van een zeer beroemd slagwapen. Want het gaat over "klewangs" en alle aanverwante slagwapens in de collectie van het Delftse Legermuseum. Het boek is meer geworden door velerlei historische en technische overzichten die eraan werden toegevoegd en die van dit alles een kostelijk als ook aantrekkelijk verhaal hebben gemaakt. Elk detail is beschreven en toegelicht. En verder wordt uitvoerig gebruik gemaakt van verwijzingen. De "klewang" is een vrij korte gevechtssabel waarin, door de constructie, een geweldige slag" is ingebouwd": waarbij talloze variaties mogelijk zijn.
Na inleidingen, dankwoorden en een kort overzicht, begint men bij het voormalig KNIL, waar in Atjeh (Noord-Sumatra) bij het Korps Marechaussee (opgericht in 1890) dit korps ontstond. Het was een elite-eenheid van super-infanterie, verder het midden innemend tussen het moderne begrip van "rangers" of "commando's" en geen verband houdend met het latere Nederlandse krijgsmachtsdeel de Koninklijke Marechaussee.
Het Atjeese korps van het KNIL werd gerealiseerd in een voor dat leger pijnlijke tijdperk van politiek opgelegde passiviteit. Deze nieuwe creatie bestond uit kleine geheel zelfstandige eenheidjes van circa 20 man in totaal, meestal - op de commandant na - geheel uit inheemse militairen bestaande. En opgeleid en bewapend als de Atjeese verzets-eenheden, die steeds onverwacht de Nederlandse patrouilles bevochten en hen daarbij (vaak overwinnend in het handgemeen) grote verliezen toebrengend in het gevecht met blanke wapens. Waarbij aan Atjeese zijde het slagwapen de "klewang" (of "gliwang") met succes werd gehanteerd. Geformeerde marechaussee-patrouilles ("brigades" genaamd), en tot het uiterste getraind met de "eigen" bewapening, zochten na 1890 de Atjeese tegenstanders in hun eigen terrein op en versloegen hen.
Het KNIL dat vanaf 1874 in Atjeh oorlog voerde was ook daar georganiseerd in van Java afkomstige bataljons, verdeeld in compagnieën en secties die niet selfsupporting waren, deels uit Europese manschappen bestonden en voor het nabij-gevecht waren uitgerust met het uiterst onhandige lange geweer met opgeplante bajonet.
De standaardbewapening van de KNIL-marechaussee bestond uit het Atjeese slagwapen (de klewang), in het begin nog de Atjeese dolk (de reuntjong) en een korte karabijn (later van het type M 95).
Kort na de eeuwwisseling (van de 19e naar de 20e) ontstond in het KNIL een algemene ombewapening die uiteindelijk bij de infanterie resulteerde in de invoering voor alle inheemse militairen van de karabijn M 95 en een klewang, in ruil voor hun geweer met

bajonet. De invoering van de klewang bij het KNIL achtten de auteurs terecht dermate belangrijk dat zij aan dit hoofdstuk het meest uitgebreide commentaar, uitleg en illustraties hebben gepubliceerd.

De klewang heette officieel in het KNIL de "marechaussee sabel"
De klewang is ook elders in de Nederlandse Krijgsmacht en bij de politie ingedeeld geweest. Na 1910 was dit bij de Koninklijke Landmacht en bij de Koninklijke Marine. En ook kreeg de klewang een plaats bij de Koninklijke Marechaussee in Nederland alsmede bij de politie in het moederland. Verder ook bij de politie in Indië. . Na de oorlog is de klewang in gebruik geweest bij de Rijkspolitie en nog steeds bij de adelborsten van het KIM en het Regiment van Heutsz op ceremoniële aangelegenheden.
Al deze invoeringen worden hoofdstuksgewijs in het boek behandeld, dit met foto's toegelicht.

Curieus is verder dat aan alle hoofdstukken een verkorte tekst is bijgevoegd in de Engelse taal. Waardoor een niet onbelangrijk neveneffect werd verkregen en de klewang als het ware werd geïnternationaliseerd. Hetgeen ik kan toejuichen.
Verrassend is wel een apart hoofdstuk gewijd aan de veel langere cavalerie-sabel van het KNIL in 1904, welke tot 1942 werd doorgedragen en die nauwe verwantschap heeft met de klewang.

Verrassend is verder de bespreking van alle modellen van klewangs die het Delftse Legermuseum in bezit heeft. De auteurs besteden er maar liefst 114 bladzijden aan, waarbij met veel foto's maar liefst 140 categorieën de revue passeren en waaruit tevens blijkt dat dit Museum ook op dat gebied uitmuntend is gesorteerd.

En verder zijn er niet minder dan vijftien bijlagen die elk weer een bepaald detail aan de klewang plus toebehoren bespreken: technische gegevens, zoals de wapennummering, merken, inscripties, kleuren van het leerwerk en de metalen onderdelen.

En die met dit boek iets scheppen dat waarlijk aanspraak kan maken op een absolute verhandeling van dit blanke slagwapen. Dat door Nederlanders werd "ontdekt" en verder op brede basis (met talloze varianten) op diverse plekken werd ingevoerd.
Volgt nog een uitgebreide bibliografie en technische registers: ook weer tweetalig.
De auteurs kunnen terecht trots op hun gedegen studie en publicatie terugzien,
Werkelijk een formidabele prestatie! Een recensie van zo'n boek kun je niet in een paar regeltjes afdoen.

VERSLAG VAN EEN TOLK UIT DE TWEEDE WERELDOORLOG

Door W.J.M. Simons (tolk).

Ingeleid door K.E. Heil (ook oud-tolk)



Een jonge Karel Heil

Het Korps Tolken van de Koninklijke Landmacht is opgericht op 17 oktober 1944 per K.B. dd.11 november 1944 en weer ontbonden op 1 mei 1948.
Het Korps Tolken was een heel bijzondere eenheid van de Nederlandse krijgsmacht. Een eenheid namelijk die eigenlijk geen eenheid was.
Het is Z.K.H. Prins Bernhard geweest die het initiatief nam tot de oprichting van het Korps Tolken.
Tolken waren hoog opgeleide jonge mannen in de leeftijd van 21 –23 jaar. Ze kregen de militaire status maar waren eigenlijk geen militair.
De benaming "tolk" geeft maar een fragment aan van hun taken, hoewel talenkennis natuurlijk wel centraal stond. Ze deden vaak dienst als chauffeur, ondervroegen krijgsgevangen, werkten bij de Field Security of het Counter Intelligence Corps, arresteerden Nazi's, hielpen concentratiekampen en krijgsgevangenkampen bevrijden, benoemden burgemeesters, bemiddelden tussen militairen en burgers, namen huizen in beslag, registreerden graven van in Duitsland omgekomen Nederlanders, hielpen bij inkwartiering, verrichtten politiediensten, vochten mee als infanterist of lid van een tankbemanning, je kunt het zo gek niet verzinnen of Nederlandse oorlogstolken hebben het gedaan
Zonder enige militaire opleiding als jonge burger verzeild tussen vreemde geharde soldaten. Sommige al de eerste nacht op wacht met een stengun in de hand (Knop rechts: 30 kogels, knop links 1 kogel) met als toevoeging: "You are a sergeant, aren't you! You should know, you can do it".

Het volgende verslag van de Nederlandse tolk W.J.M. Simons geeft een goed beeld wat er van een Nederlandse tolk c.q. verbindingsofficier werd verlangd. (Het is de letterlijke weergave van het door Simons in 1945 opgestelde verslag)
Het origineel van dit verslag is aanwezig bij het Centraal Archievendepot / Ministerie van Defensie. Archief: Korps Tolken AA 1, bundel 3428.

Onderwerp
Activiteit van Ned.Verbindingsofficier W.J.M..Simons en zijn groep tolken in het Amerikaansche leger.

Aan:
Den Opperbevelhebber van de Nederlandsche Strijdkrachten in Nederland. (Z.K.H. Prins Bernhard)

27 Maart:
Vertrek uit Nederland naar Düren, als hoofd van een groep tolken, bestaande uit 25 ser-

geanten. In Düren contact met het hoofdkwartier van het le Amerikaansche leger. Voorgesteld aan Capt. de Groot van het hoofdkwartier van het eerste Amerikaansche leger. In Düren werden de tolken verdeeld over de verschillende legercorpsen.

30 Maart:
Luitenant Simons met 8 (tolken) sergeanten werden ingedeeld bij het Hoofdkwartier van het vijfde corps (H.Q. V Corps), 8 anderen werden geattacheerd aan het III Corps (H.Q.III Corps) en 9 anderen werden geattacheerd H.Q.VII-Corps. Vertrek van Lt. Simons met 8 sergeanten naar Neuwied, waar zij zich moesten melden bij V-Corps Rear (Victor-Rear). Hier werden algemene instructies ontvangen en werden wij als tolken ingezet, o.a. bij de Krijgsraad. (Court-Martial).

2 April:
Een nieuwe splitsing vond plaats Lt. Simons met 3 sergeanten werden ingedeeld bij H.Q.V-Corps Forward (Victor Forward). 2 Sergeanten werden ingedeeld bij de 9e Armoured Div. en 2 sergeanten werden ingedeeld bij de 60e Inf. Div.

3 April:
Col. Phare (hoofd G 5 sections) gaf Lt. Simons opdracht zich aan het hoofd te stellen van een D.P.team (displaced persons-team), bestaande uit 6 Amerikanen en de Nederlandse sergeant Berkers, om kampen op te richten en te organiseren voor D.P.'s van alle geallieerde nationaliteiten. Andere medewerkers van G.5 waren major Roberts en major Percy. Verder een Belgische verbindingsofficier: Commandant Stessels en een Fransche verbindingsofficier: Capt. Merry. Het eerste kamp was Oberstwehren bij Kassel, waar we met de eerste troepen binnentrokken. De toestand te Kassel was kritiek. De stad was totaal verwoest. Er was geen water en geen licht. Er werd geplunderd, gestolen en brand gesticht en de D.P.'s huisden overal in de onmogelijkste plaatsen.
Lt. Simons en zijn team krijgen opdracht het grote kamp te Oberstwehren te organiseren. Hier worden 6.000 D.P.'s ondergebracht van ruim 10 verschillende nationaliteiten, o.a. waren er 1.200 Nederlanders.
Door het team werd aan allen onderdak bezorgd, voedsel gebracht en grote zorg besteed aan de gezondheidstoestand der bewoners en de zindelijkheid in de barakken.
Capt. Merry behandelde de gevangenis en de ziekenhuizen, waar we een ontzettende toestand aantroffen waarover verslag werd uitgebracht. Er was typhus, waarvan de bevoegde instanties verwittigd werden.
Nazi-elementen werden aangehouden en ondertussen werd uitgekeken naar een tweede grote plaats om de D.P.'s te centraliseren en een einde aan de chaos te maken.
De SS-kazerne te Wolfanger bij Kassel werd gevonden en aanstonds ingericht door en deel van het team. Capaciteit van de kazerne was ca. 5.000, waarbij vele Nederlanders waren.
Het M.G. krijgt opdracht al de kampen te laten ontruimen en hier mensen onder te brengen. Er werd voor voedsel gezorgd en water werd aangesleept (met kar en paard) etc.
In de Kassel-area werden rond 20.000 D.P.'s gevonden, waaronder meer dan 3.000 Nederlanders. Tenslotte bedroeg het aantal ondergebrachte D.P.'s meer dan 30.000.
Een ander kamp te Monchhof werd, na terugkomst van de gevluchte bewoners, opnieuw georganiseerd onder Fransche leiding, dokters aangesteld, medicamenten aangevraagd daar er hier vele gevallen van besmettelijke ziekten waren.

Op 9 April vertrek naar Munden, op 11 April naar Heiligenstadt en op 12 April naar Weissensee.
Onderweg werd aan voedsel gevonden 1.600 bussen vlees en 45.000 ton suiker.
In Mulhausen werd kampgelegenheid gemaakt voor 10.000 man.
Het voedsel vraagstuk voor twee kampen in Sommerda werd geregeld.

Naumburg:
Op 14 April vertrek naar Naumburg. Lt. Simons en zijn team werden uit Kassel teruggeroepen om het nieuwe kamp te Naumburg te organiseren.
Van Naumburg uit werden kampen georganiseerd te Merseburg voor 5.000 personen, te Weissenfeldt voor 6.000 personen en het grote kamp te Schkobau (van de Buna-Werke) gereorganiseerd.
Een Amerikaansche kolonel met team kwam te Naumburg en het T-Corps ging naar Merseburg.
Onder de puinen van een brouwerij vonden we hier 420 ton gezouten varkensvleesch.
Aantal gevonden D.P.'s 53.000.
We stonden nu voor Leipzig en we kregen opdracht de toestand te gaan verkennen. De situatie was zo verward, dat we voor onbepaalde tijd ter beschikking werden gesteld van Colonel Hill, militair gouverneur van Leipzig.

Leipzig:
Met de eerste troepen reden we Leipzig binnen. We vonden hier meer dan 160 kampen en kampjes, met een totale bevolking van meer dan 25.000 D.P.'s.
Na enkele dagen werd de toestand herleid tot 94 grote kampen van meer dan 4.000 personen, plus een zestal kleinere kampen. De toestand was onder controle en het voedselvraagstuk geregeld.
In het legerdepot vonden we duizenden tonnen vetwaren. Een bakkerij werd in bedrijf gesteld en we hadden brood.
We hadden het genoegen 500 man krijgsgevangenen te maken, waaronder een kolonel met zijn staf.
De Schönau-kazerne bij Leipzig werd ingericht als D.P. centrum van het Corps en stond weldra bekend als modelinrichting, waar zeer vele hoge officieren en verslaggevers een kijkje kwamen nemen.
De hulp van het Belgische Comitee voor gedeporteerden werd hier zeer op prijs gesteld. Ook de Franschen hadden overal hun gedelegeerden. De Nederlanders echter moesten het steeds zonder deze hulp doen en waren altijd op zichzelf aangewezen.
Hier vonden we ook de verminkte en verbrande overblijfselen van de levend verbranden van het concentratiekamp Thekla. Van overlevenden uit het kamp vernamen we, dat er ook Nederlanders bij deze slachtoffers waren.
Bij de plechtige begrafenis dezer slachtoffers, die in Leipzig op het Völkerenslag-Denkmal plaats vond, waren alle geallieerde legers met hun standaarden vertegenwoordigd. Lt. Simons trad hier op als vertegenwoordiger van het Nederlandse leger.
Voortdurend werden de kampen rond Leipzig bezocht en de organisatie ervan gecontroleerd. De vrouwelijke politieke gevangenen uit Leipzig werden overgebracht naar een beter verblijf in Nauenburg.
Intusschen was het aantal ondergebrachte D.P.'s gestegen tot meer dan 75.000.

Voor het werk, verricht te Leipzig, werden Commandant Stessels, Capt. Merry en Lt. Simons met zijn team voor het V-Corps voorgedragen voor de Bronzen Ster van Verdienste.

Grafenwöhrt:
Op 30 April vertrek naar Grafenwöhrt. Er werden kampen opgericht in Weiden voor 5.000, in Auerbad voor 5.000, in Kulmbach voor 3.000, in Coburg voor 2.000 en in Hof voor 5.000 personen.
Lt. Simons en zijn team bestuurden het kamp Hof. Er waren ook veel Nederlanders. Het kamp was spoedig een der besten, met electrisch licht, vier verschillende keukens, warm water douchen, enz. Er was zelfs een bandje, dat voor de gezellige avonden zorgde.
In deze streek hadden we het droevige voorrecht als eersten van het Eerste Amerikaanse leger het concentratiekamp Flossenburg te vinden.
De toestand was verschrikkelijk. De Duitsers waren bij aankomst nog bezig de lijken te verbranden van de slachtoffers, die veelal door honger omgekomen waren. Ook hier trof Lt. Simons verschillende Nederlanders aan. Door zijn toedoen werden zij toevertrouwd aan de Fransche en Belgische Roode Kruis teams, daar er geen Nederlandsche hulp kwam opdagen.

Pilsen:
Op 7 mei overschreden wij de Duitsch-Tsjechische grens en kwamen in Pilsen, Eger Paus, Bischahofs, Tiewits, enz. Het vrouwelijke concentratiekamp te Holleischen werd hulp verleend en de bewoners, meestal Franschen, na enkele dagen weggevoerd. De moraal en geest bij deze vrouwen waren buitengewoon.
Te Cham vonden we overlevenden van de gedeporteerden van Buchenwald, Flossenburg en Auswitz. Van de 16.000 waren er nog 5.000 in leven, waarvan 1.000 in hopenloze toestand, werkelijke levenden lijken.
Helaas konden we hier geen hulp verlenen, daar deze kampen buiten de korps-zone lagen. Het V-corps wordt bij het 3e leger ingedeeld en ook hier staat Lt. Simons, evenals in het Eerste Leger alleen, zonder enige steun van verbindingsofficieren van het Nederlandsche leger.

8 Mei, Einde van de oorlog.
De West-Europeesche gedeporteerden worden nu in groter getale teruggezonden.
Op 12 Mei zocht Lt. Simons contact met de Zweedsche Consul te Praag in het door de Russen bezette gebied, om de Nederlanders uit dat gebied te repatrieeren. Onder hen bevonden zich 1.500 Joden uit het concentratiekamp Theresienstadt. Met behulp van de Tsjechische spoorwegen konden dagelijks 1.000 West-Europeesche D.P.'s uit het Russische gedeelte worden gehaald en te Pilsen in een kamp ondergebracht. Voor de zieke Nederlandsche Joden hebben wij een speciale ambulance trein naar het kamp te Dobrany laten lopen, van waaruit ze door de Amerikanen per vliegtuig naar Eindhoven zijn vervoerd.
Er werden 8.000 D.P.'s en 9.000 krijgsgevangenen over Würzburg en Bamberg teruggezonden. Tot deze plaatsen geschiedde dit in Amerikaansche trucks en vandaar per trein.
Duitsche D.P.'s, waarvan het getal de 100.000 overtreft worden in kampen of in dorpen van Sudetenland ondergebracht. De Tsjechen moeten voor hun onderhoud zorgen.
Het aantal ondergebrachte D.P.'s bedraagt in totaal 175.000 en onderkomen werd voorbereid voor ongeveer 250.000 personen. Aan eetwaren werd rond 20.000 ton gevonden. In totaal werden ca. 15.000 km afgelegd.

Spijtig genoeg is hulp vanuit Nederland uitgebleven. De Franschen hebben hun officieren (liaison officers) en zelfs teams tot in de regimenten, met de hulp waarvan wij al deze mensen hebben kunnen helpen. De laatste dagen hebben we hier in Pilsen zelfs 7 officieren tezamen ontmoet. De vrouwelijke teams hebben in de verzamelplaatsen goed werk verricht. Als Nederlander stond Lt. Simons hier alleen voor een zeer zware taak. Hij ontmoette nooit een Nederlandsche verbindingsofficier en kon nooit in contact komen met vertegenwoordigers van de Nederlandsche regering. In het gehele Amerikaansche leger was geen enkele Nederlandsche verbindingsofficier, uitgezonderd Lt. Simons.
Ook wij hadden hier regelmatig steun moeten hebben van de Nederlandsche regering. Mijn bezoek aan de Nederlanders in de verschillende kampen sterkte hun gemoed en moraal. Toch moesten wij hen teleurstellen, daar wij hen geen officieele gegevens van de regering konden verstrekken.
Vele van onze politieke gevangenen zullen nooit hun vaderland terug zien. Wat zou b.v. een vrouwelijk korps van het Nederlandsche Roode Kruis veel goeds hebben kunnen doen.
Een eigen tehuis voor Nederlanders in verschillende plaatsen, in plaats van behuizing in overbevolkte kampen, zou ook veel ongeduld en ongerief hebben voorkomen. Het is heel mooi om onze politieke gevangenen met bloemen en gejuich te ontvangen, maar Nederlandsche hulp hier ter plaatse ware dringend nodig geweest.
Niemand van de Nederlandsche autoriteiten heeft Lt. Simons bezocht.
Niemand heeft hem ooit raad gegeven. Hulp in moeilijke uren was er niet. Wij hebben het gehele werk alleen moeten doen. Door het Amerikaansche leger echter is ons werk erkend, door de toekenning van de Bronzen medaille voor verdiensten.*

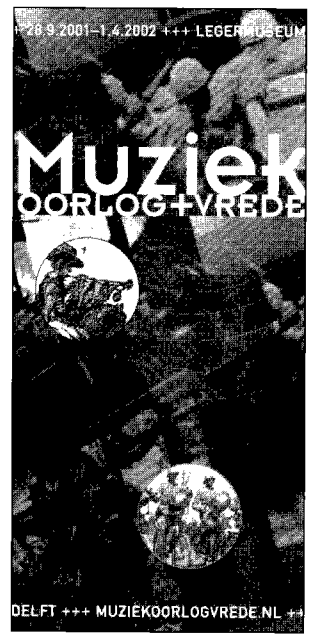
1 juli 1945
w.g. W.J.M. Simons
Lt. Neth. Interpreters Corps
H.Q. XXII Corps. G.-5
A.P.O. 250
U.S. Army

***Op 11 november 2000 heeft de heer Philip J. Schlegel een lezing gehouden getiteld "Decorated by a grateful Ally" n.a.v. zijn boek (zie artikel van Meijer, M&H nr. 2-2001). Op pagina 154 van zijn boek staat de volgende vermelding:**
Simons W.J.M. First Lieutenant of the Netherlands Interpreters Corps Reg.nr.102998 born 30-06-1916 served from 30-10-1944 till 01-12-1945.
Award: Bronze Star Medal – Meritorious Service
Date of service for Award: 5 April 1945 – 9 May 1945
General Orders: 16,17 January 1946, HQ USFET
Reason for Award: According to the award citation, Simons served with the G-5 Section HQ V Corps and is credited with directing the conversion of abandoned primitive military installations to more hospitable camps for Displaced Persons
Additional information: Simons' Bronze star Medal was also published in General Orders 76, 28 April 1945 HQ Third U.S.Army. It is clear that this not a second award as the dates of service for the award are nearly identical to those indicated in General Orders 16.

Theo Postma

"MUZIEK, OORLOG EN VREDE"

**Expositie in het Legermuseum, Delft,
tot en met 1 april 2002**



Op donderdag 27 september is in het Delftse theater "De Veste" op luisterrijke wijze de bovengenoemde tentoonstelling geopend met een optreden van Bram Vermeulen en een lezing van Han Reiziger.
In een waarlijk multimediale presentatie wordt getoond hoe, in de laatste vier eeuwen, oorlog en muziek onlosmakelijk met elkaar verbonden zijn. Naast krijgshaftige marsmuziek en het Te Deum of het Reqieum na afloop van de oorlogshandelingen, zijn er ook veel andere muzikale uitingen te vinden die een reactie vormen op oorlogsomstandigheden. Klaagzangen, strijdliederen, protestsongs en vredesliederen wisselen elkaar af.
Rond de tentoonstelling vinden onder meer een concertserie en een symposium plaats.
Bij uitgeverij Thoth verschijnt een gelijknamige publicatie met cd, waarop unieke stukken te beluisteren zijn (ƒ 38,50 / € 17,50) o.a. het lied "Ten aanval" dat Bram Vermeulen speciaal voor het Legermuseum heeft geschreven
Meer en actuele informatie bij het Legermuseum, Korte Geer 1, 2611 CA Delft, tel. 015 - 2150500 en op de speciale website: www.muziekoorlogvrede.nl.
De expositie is voor muziekliefhebbers een must en was voor een a-musicale militair-historisch geïnteresseerde, zoals ik, een unieke ervaring!

Theo Postma

ZEVENDE LUSTRUM MARS et HISTORIA

Op dinsdag 4 september j.l. vond voor de leden van Mars et Historia de voorbezichtiging plaats van onze lustrumtentoonstelling "Zorg dat je erbij komt!", die, naar aanleiding van het zevende lustrum van Mars, in en gerealiseerd door het Mariniersmuseum wordt gehouden.
Nadat in het bestuur van Mars het idee was geboren een lustrumtentoonstelling over wervingsposters te houden, en dit vanwge de omvang vervolgens "beperkt" werd tot de 20e eeuw, werd dit door bestuurslid Marjan Groen, tevens directeur Mariniersmuseum, enthousiast overgenomen en vertaald naar een opdracht voor haar conservator, Jan van Zijverden,

om een krijgsmachtbrede expositie over werving en selectie te maken. Deze moest interessant zijn voor zowel de vaste bezoekers van haar museum als een breed publiek en mocht geen saaie, platte affichetentoonstelling worden. Hij is daar, samen met ontwerper Theo Braams, wonderwel in geslaagd.



Met behulp van door veel Mars-leden aangeboden materiaal is een expositie samengesteld, waar de bezoek(st)er niet alleen posters kan bewonderen, maar ook in een filmzaaltje kan zitten waar een zwart-wit reclamefilmpje wordt gedraaid. Ook loopt men door een nostalgisch ingerichte woonkamer, ziet men allerlei "weggevertjes", zoals stickers, pennen, sleutelhangers en belandt men uiteindelijk in het testlokaal waar men wel of niet geschikt wordt bevonden voor - hoe kan het anders- marinier.

Op donderdag 6 september werd de tentoonstelling officiëel geopend door de Minister van Defensie mr. F.H.G. de Grave. De minister memoreerde dat er grote overeenkomsten zijn tussen de aanpak van werving in het verleden en de huidige werving o.a. door een financiële stimulans. Alleen zullen nu voor de premie van "veertien guldens" weinig matrozen meer dienst nemen! Maar ook is er wel het een en ander veranderd. Het is natuurlijk ondenkbaar, dat de huidige bevelheber der Zeestrijdkrachten nu per stad een eigen ronselaar zou hebben, zoals in de tijd van De Ruyter het geval was.

De voorzitter van Mars overhandigde de minister het eerste exemplaar van de jubileumuitgave. Mede omdat onze lustrumtentoonstelling nu zes maanden lang in een museum met 200.000 bezoekers per jaar loopt, in tegenstelling tot de vorige tentoonstellingen, die ongeveer zes weken liepen, is gekozen voor speciale aandacht voor de tentoonstelling. In elke gekochte brochure bij de tentoonstelling is onze nieuwe wervingsfolder bijgesloten. Door de aard van het onderwerp - veel reclamemateriaal en bijbehorende dossiers zijn niet bewaard gebleven - is die uitgave een kijkboek geworden. De in smaakvolle opmaak en in vele kleuren uitgevoerde brochure maakt de (Mars)lezer nieuwsgierig naar de tentoonstelling en vormt een tastbare herinnering voor onze leden, die de tentoonstelling bezocht hebben of tot en met 10 maart 2002 nog gaan bezoeken.

mr. C.J.M. Kramers

ZEEMILICIENS EN DE LANDMACHT

Tegen het eind van de jaren twintig moest de minister van Defensie beslissen welke bestemming moest worden gegeven aan de zeemiliciens. Dit om aan te geven voor wie er, in geval van mobilisatie, geen plaats meer zou zijn bij de Koninklijke Marine. De Marine zou dan nog voor slechts drie eigen lichtingen emplooi hebben; voor de twaalf andere lichtingen moesten andere taken worden gevonden. Het was onaanvaardbaar die lichtingen van oproep vrij te stellen terwijl van de Landmacht alle vijftien lichtingen wel moesten worden gemobiliseerd.

Tijdens de mobilisatie van 1914 tot 1918 lag de zaak anders. Toen had de zeemacht de vijf jongste lichtingen ingelijfd. De oudere lichtingen waren, ingevolge artikel 2 van de Landstormwet 1913, ingedeeld bij de Landstorm en effectief opgeroepen. Echter de Landstormwet verviel in 1928. Inmiddels was het contingent zeemiliciens verhoogd om beroepspersoneel vrij te maken voor dienst overzee. Er werden toen geen dienstplichtigen naar de koloniën gestuurd.
In 1927 benoemde de minister van Marine een commissie onder leiding van de heer ten Bosch. Deze moest rapporteren over een zinvolle inzet van overtollige dienstplichtige zeemiliciens bij de Landmacht. Door mij is dit rapport niet gevonden. Maar wel een concept brief van maart 1930 van de chef Generale Staf aan de Minister. Dit concept was voor commentaar toegezonden aan de commandant van het Veldleger en aan de wapeninspecteurs.
Volgens dit stuk zou tegen 1939 in geval van mobilisatie 9800 man marinepersoneel moeten opkomen terwijl er slechts 3500 man nodig waren. Voor 850 matrozen zou er plaats zijn als handlanger bij de Pontonniers en Torpedisten, veerdiensten en schipbruggen. Hiervoor hoefde de Marine geen officieren te leveren. Acht officieren en vijftig onderofficieren en matrozen waren ook een welkome reserve, maar deze had de Marine niet beschikbaar.
De Kustartillerie kon 450 matrozen gebruiken voor munitieaanvoer maar voor deze handlangers werden herhalingsoefeningen nodig geacht. De Kustwacht kon geen zeemiliciens gebruiken als er geen kader bij was. De Genie had plaats voor 300 oliemannen en het Vrijwillig Landstormkorps Vaartuigendienst. De bewakingsdienst te water en de vaartuigendienst konden 800 matrozen, 50 oliemannen en 150 stokers plaatsen. Chauffeurs konden terecht bij de Motordienst, vliegtuigmakers bij de Luchtvaartafdeling. De 70 à 80 overcomplete ziekenverplegers waren zonder nadere opleiding niet geschikt voor het Veldleger maar wellicht wel inzetbaar in evacuatiegebieden. Het was bekend dat in geval van mobilisatie het departement van Defensie 80 schrijvers van het leger nodig zou hebben. Het departement van Defensie zou deze dan van de Marine moeten betrekken. De resterende beschikbare schrijvers konden wel elders in de Landmacht worden geplaatst. Het overige personeel ook wel baantjesgasten genoemd, zoals hofmeesters, barbiers, bedienden, koks en hulpseiners moesten maar naar het Marinedepot. De bedoelde ontwerpbrief memoreerde ook dat de commissie ten Bosch vond dat het overtollige marinepersoneel niet als zodanig naar de Landmacht moest overgaan. De Generale Staf vond dat overigens wel nodig behalve voor diegenen die bestemd waren voor de vaartuigendepots: de overigen moesten in de Landmacht worden opgenomen en pas uniform gekleed gaan op het moment van mobilisatie.

De ontwerp-brief sprak ook van de oprichting van vier marine-bataljons uit het depot. Hiervoor zouden tachtig officieren van de Marine, tien voor de Marine Luchtvaartdienst en twee voor de Luchtvaartafdeling nodig zijn. Dit mochten ook reserveofficieren van de Landmacht zijn. Om aan het benodigde aantal te komen zou de Marine jaarlijks tien à twaalf officieren moeten opleiden. Omdat de officiersopleidingen te Breda vol waren moest dit in Kampen geschieden.
Uit de tekst bleek dat de commandant Veldleger noodgedwongen akkoord ging. Eigenlijk had hij ernstig bezwaar tegen de inzet van zeemiliciens bij de Landmacht. Pschychologisch gezien was het niet aan te bevelen; de marine-opleidingen waren geheel anders, ook na eventuele deelneming aan herhalingsoefeningen. De mannen waren alleen geschikt als handlangers. Hij voegde eraan toe dat de Marine altijd een te groot contingent dienstplichtigen had, in 1930 1100 man, dit ten nadele van de Landmacht.

Wat zei men er in de politiek van?
In de parlementaire stukken heeft de auteur over dit overtollige personeel maar één interventie gevonden. In juni 1927 zei een kamerlid met genoegen kennis te hebben genomen van het voornemen van de minister van Marine om nader te onderzoeken in hoeverre marinepersoneel taken van de Landmacht zou kunnen vervullen. Hij vroeg zich af of de kustverdediging niet in zijn geheel aan de Marine kon worden overgedragen. En of het korps Torpedisten van de Landmacht niet geschikt kon worden ondergebracht bij de Marine. Het kamerlid vroeg zich ook af of er voor meer marinepersoneel geen emplooi mogelijk was bij de telegrafie, de marinewerven, de zoeklichten en de vliegdienst? Dit kamerlid meende dat het met het overcompleet zijn van personeel dat moest worden weggewerkt nog wel zou meevallen.

In alle volgende vooroorlogse defensiebegrotingen is over deze problematiek niets vermeld. De herhalingsoefeningen van de zeemiliciens kunnen wellicht uit de normale begrotingen worden gefinancierd of het geld kwam uit het Defensiefonds. Dit werd niet in het parlement behandeld en werd door een parlementslid een "omfloersing van de werkelijke begroting" genoemd.

Het Marinebataljon
De meest constructieve bijdrage tot de oplossing van deze problemen was een geheim ministerieel besluit van 1933 dat oprichting van één of meer bataljons marinetroepen voor de landdienst inhield. Gedacht werd aan een viertal maar men kwam niet verder dan één zodanige marine-eenheid.
De leiding van deze marine-eenheid werd opgedragen aan de luitenant-kolonel der Mariniers b.d. baron van Hemert tot Dingshof. Tijdens en kort na de eerste wereldoorlog is hij commandant geweest van de wacht van onze legatie in Peking, welke daar na de Boxeropstand was gelegerd. In 1933 werd hij luitenant-kolonel bij de Koninklijke Marine Reserve en begon hij zich bezig te houden met de ontstane problematiek. Dit was erg lastig want hij ontving vrijwel geen medewerking van zijn eigen autoriteiten. Toen hij in 1937 weer in actieve dienst kwam en op het departement van Defensie werd geplaatst werd de situatie iets beter. In die positie heeft hij vaak op slinkse wijze het nodige georganiseerd.
Aanvankelijk was het de bedoeling dat het bataljon pas na aanvang van een mobilisatie gedurende drie maanden geoefend zou worden; maar van Hemert bereikte dat vanaf 1935 elk jaar één compagnie op de Veluwe kon oefenen. Dat was hard nodig voor de baantjesgasten die nog nooit een echte militaire opleiding hadden gehad. De 877 man moesten bij mobilisatie opkomen in de Westdijkkazerne in Vlissingen. De taak van

dit bataljon was de verdediging van deze haven, de kust van Walcheren en de vliegkampen Souburg, Veere en Haamstede. Officieren en manschappen droegen marinehoofddeksels en groene uniformen, lijkend op die van het KNIL. In 1939 werden groene overjassen uitgereikt met op de kraag marinedinstictieven.

Het kader

Voor de overtollige zeemiliciens en dus ook voor het Marinebataljon had de Marine helemaal geen kader beschikbaar. Er bestond geen reserve-kader van onderofficieren. Tijdens de herhalingsoefeningen van de afzonderlijke compagnieën op de Veluwe en vanaf 1939 zijn wel onderofficieren-instructeurs van de Mariniers beschikbaar geweest. Uit de troep zijn enkelen onderofficieren tot korporaal opgeklommen.
Er bestonden wel officieren van de Koninklijke Marine Reserve maar dat waren zeelieden die niet geschikt waren voor de landdienst. Bij de behandeling van de defensiebegroting in 1928 is vanuit de Kamer gevraagd of het Korps Mariniers geen plaats had voor officieren van de Landmacht. De minister antwoordde dat dit voorshands niet nodig was. Voordien was al tweemaal de gelegenheid geboden voor enkele infanterieofficieren met KMA opleiding om over te gaan naar de Mariniers. Toen de behoefte aan officieren voor het Marinebataljon zich aankondigde zijn enkele reserveofficieren van de Infanterie overgegaan naar de Koninklijke Marine Reserve. Deze hadden tot taak dienst in het bataljon.
Ook enkele sergeants-titulair van de School voor Reserveofficieren van de Infanterie zijn naar de Marine overgegaan en voltooiden hun opleiding in de marinierskazerne te Rotterdam. Er is overwogen om deze sergeants-titulair in Den Helder hun opleiding af te laten ronden maar er was onvoldoende huisvesting en men had deze lieden niet graag in een adelborsten-uniform zien rondlopen. In Rotterdam kregen zij het sergeantsuniform met op de kraag een driehoek van oranje koord; zoals zij die eerder op hun kraag van de landmacht-overjassen droegen. Zij konden niet rekenen op een carrière binnen het Korps Mariniers, hun bestemming was slechts het Marinebataljon.
In mei 1940 is het Marinebataljon met succes bij de luchtafweer ingezet geweest. Het bataljon verleende assistentie aan de te hulp gesnelde Franse troepen op Walcheren. Na 1945 bracht van Hemert het nog tot generaal-majoor.

De overigen

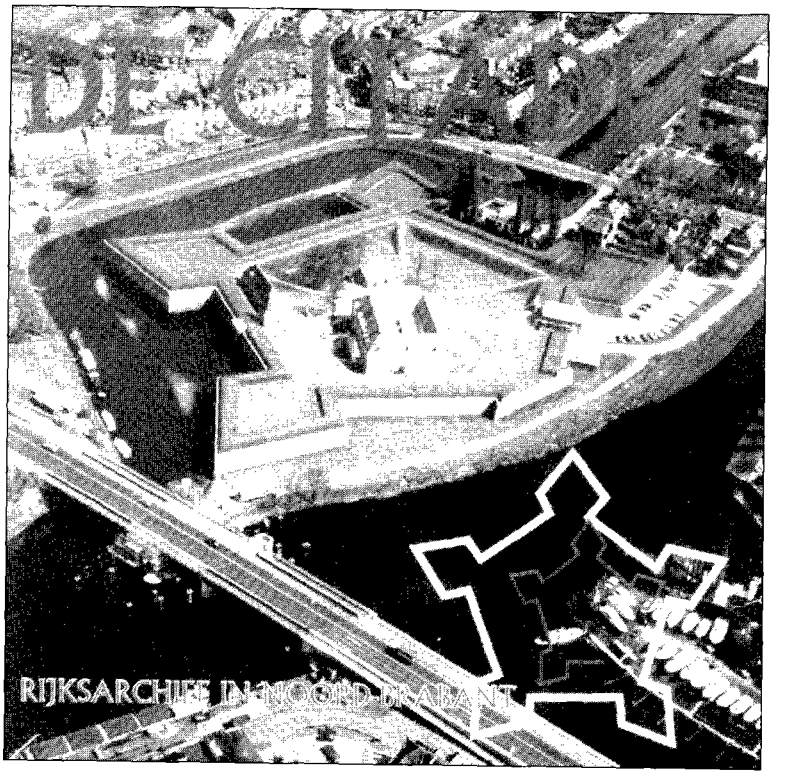
De niet in het Marinebataljon ondergebrachte manschappen hebben in de jaren dertig deelgenomen aan de herhalingsoefeningen van de onderdelen waarvoor zij bestemd waren. Aanvankelijk droegen zij marinekleding, welke geleidelijk naar behoefte door landmachtkleding zou kunnen worden vervangen. Tijdens de mobilisatie van 1939 werden niet nader ingedeelde opkomende zeemiliciens ondergebracht in twee depots. De lichtingen 1924 en 1925 gingen spoedig met groot-verlof. Anderen konden gemakkelijk zaken- en industrieverlof krijgen. In de mobilisatietijd zijn op verzoek van de commandant van Vesting Holland nog zeemiliciens gedetacheerd bij de Pontonniers en Torpedisten. Dit als aanvulling van de detachementen van de zinkschepenversperring op de grote rivieren. Hun kader bestond deels uit gepensioneerden, deels uit degenen die op grond van hun burgerbaan geschikt bevonden werden voor rangen van korporaal, sergeant en adjudant.

Bronnen:
Marineblad 1969 blz. 627
ARA 2.12.18 NRS. 233,234 en 235
KB's 13.1.1932 NRS. 6 en 7

Theo Postma

JEUGDHERINNERING AAN DEN BOSCH

Toen ik 23 oktober een bezoek bracht aan het Noordbrabants Museum te 's-Hertogenbosch, mijn geboorteplaats, heb ik een interessant boekje gekocht genaamd: *DE MOERASDRAAK, Achthonderd jaar Bossche vestingwerken.* Behalve de geschiedenis van de vestingwerken worden ook de restauratieplannen uit de doeken gedaan.
Een van de, reeds enige jaren geleden, uitgevoerde werken is de Citadel. Een citadel die niet zozeer gericht was op de verdediging maar om de Roomsen in de stad beter in de gaten te houden. Hij werd dan ook "Papenbril" genoemd. Bij mijn bezoek aan de Citadel, waar nu het Rijksarchief in Noord-Brabant is gevestigd, kwamen herinneringen naar boven die ik nu met u wil delen ter opvulling van deze bladzijde van Mars.
Als kleine jongen speelde ik, met mijn vriendjes, indiaantje onder aan de wallen van de Citadelkazerne. Via de oude afgebrokkelde wallen konden we naar boven klimmen om appeltjes en peertjes te plukken van de daar groeiende fruitbomen. Menige keren werden we daarbij betrapt en in de kraag gegrepen door de wacht. We werden dan in het poortgebouwtje opgesloten. Dat was voor ons meer een spannende ervaring dan een echte straf.
Na al die jaren en met wat meer kennis was het bijzonder aangenaam te zien hoe een vervallen kazerne uit mijn jeugd is omgetoverd tot een waardevol historisch object waar een moderne nuttige bestemming aan is gegeven. Ik ben van plan de restauratieontwikkelingen van de Vesting 's-Hertogenbosch beter te volgen. Het belooft wat te worden!



Wil Zaagman jr.

WIJZIGINGEN OP DE LEDENLIJST

De navolgende nieuwe leden zijn opgenomen in de ledenadministratie sinds 3 mei 2001:
Nieuwe leden (en hun interessegebieden):
drs. P.I.M. Evers, Kamperfoeliehof 6, 3852 GE Ermelo (1a, 11, 14, 21);
F.C. Hillen, Paviljoenweg 6, 1272 JL Huizen, tel. 035 – 537 04 81 (8, 11, 14, 19);
D. Kosters, Nicolaas Beetslaan 24, 2273 RC Voorburg, tel. 070 – 386 70 49 (algemeen);
J. Smit, Adri Piecklaan 33, 3739 LG Hollandsche Rading, tel. 035 – 577 19 56 (9 en 14) en
J. van Zijverden, Theresiastraat 12, 2316 VB Leiden, tel. 071 – 522 70 28 (algemeen).

Wijzigingen in naam- en/of adresgegevens:
M. Botma, Van Bothnialaan 19, 7742 WD Coevorden, tel. 0524 - 51 46 28;
B.H.M. van der Bruggen, Van Beverwijkstraat 30, 5481 RX Schijndel;
mr. Wm. Jeronimus, 115, Barrett Court, Kingston, Ontario K7L 5H6, Canada;
W.A.E. Lemstra, P.O. Box 8039, Dubai, United Arab Emirates;
F.W. van Rugge, Plantijnstraat 32, 2321 JD Leiden, tel. 071 – 528 93 35;
Stichting Historisch Onderzoek WO II, P.C. Hooftstraat 18, 3245 RJ Sommelsdijk.

Het lidmaatschap van de Stichting Vriendenkring Oud-KNIL Militairen is omgezet in een persoonlijk lidmaatschap van de heer P. van Meel, Halleyweg 16, 3318 CM Dordrecht.

Het bestuur heeft helaas moeten besluiten op basis van artikel 6 van de statuten de lidmaatschappen te beëindigen van de heren Andersen te Kopenhagen, Heijster te Geldrop, Sitters te Oudenbosch en Stuit te Utrecht.

DE DONDERBUS
Inkoop - Verkoop - Ruil

Antieke wapens, Orden, Militaria, Uniformen, Uitrustingsstukken, Documentatie
Eerste en Tweede Wereldoorlog, Aankopen van gehele verzamelingen.

Adres:
Oostzeedijk beneden 213 A, 3061 VW Rotterdam
Geopend vrijdag van 19-21 uur, zaterdag van 10-18 uur
Telefoon: 010-4140267, Telefoon privé: 0186-602338

LIJST AFDELINGSCORRESPONDENTSCHAPPEN

a1	Klassieke oudheid, Middeleeuwen	dr. R.P. de Graaf, Poortjesgoed 14, 3901 LC Veenendaal, 0318-527780
a2	80-Jarige Oorlog, de Republiek	drs. J.P.C.M. van Hoof, Abrikozenstraat 224, 2564 VZ 's Gravenhage, 070-3251955
a3	Napoleontica, Belgische Opstand	drs. M.v.d. Hoeven, Raaphorst 121, 2352 KJ Leiderdorp, 071-5412501
a4	Eerste Wereldoorlog	dr. F. Snapper, Burgemeester Patijnlaan 136, 2585 BM 's Gravenhage
a5	Tweede Wereldoorlog	E.H. Brongers, Rhodestraat 20, 6363 AZ Wijnandsrade, 045-5242962
a6	Krijgsverrichtingen in de overzeese gebiedsdelen	
a7	Vredesoperaties	
b1	Krijgsgeschiedenis te land	drs. J.P.C.M. van Hoof, Abrikozenstraat 224, 2564 VZ 's Gravenhage, 070-3251955
b2	Korpsgeschiedenis	drs. J.P.C.M. van Hoof, Abrikozenstraat 224, 2564 VZ 's Gravenhage, 070-3251955
b3	KNIL	C.A. Heshusius, van Alkemadelaan 350, flat 316, 2697 AS 's Gravenhage, 070-3248495 T. Broos, Zuid-Oostsingel23, 4611 BB Bergen op Zoom, 0164-242097
b4	Vestingwerken	drs. J.P.C.M. van Hoof, Abrikozenstraat 224, 2564 VZ 's Gravenhage, 070-3251955
b5	Schutterijen	A. Kok, Balistraat 86c, 2595 XW 's Gravenhage, 070-3466135
b6	Wiel- en rupsvoertuigen	M.C. v.d. Hoog, Surinamestraat 40, 2585 GK 's Gravenhage, 070-3634391 J. Bloemendaal, Scheldelaan 10, 2105 XG Heemstede, 023-5291324 W. den Dunnen, Jaagpad 61, 2288 CH Rijswijk, 015-2129900
b7	Zeegeschiedenis	dr. S.J. de Groot, Brederoodseweg 49, 2082 BS Santpoort-Zuid, 023-5370769
b8	Gouvernementsmarine	
b9	Mariniers	
b10	Schepen en vaartuigen	
b11	Luchtvaartgeschiedenis	dr. P.C. Boer, Hoogaars 15, 4617 GE Bergen op Zoom, 0164-230851
b12	Luchtvaartuigen	
c1	Uniformen	F.A.Th. Smits jr.,Wilgendreef 289, 2272 ET Voorburg, 070-3873961 M. Talens, Salomonszegel 115, 7322 ET Apeldoorn, 055-3661706
c2	Emblemen	B.C. Cats, Claudiagaarde 72, 1403 JR Bussum, 035-6913563 Ing. R.C. Kuenen, Middachtenstraat 29, 4834 PB Breda, 076-5655159
c3	Onderscheidingen	H.G. Meijer, Vollenbergstraat 6, 5801 RP Venray, 0478-582992 B.W. Wagenaar, Burgemeester Nieuwenhuisenstraat 43, 1906 CJ Limmen, 072-5053896
c4	Tinnen figuren	E.P.M. Heldens, Frans van Mierislaan 14, 1399 GD Muiderberg, 0294-261168
c5	Gedenktekens	drs. J.A. Bom, Storm van 's Gravesandeweg 23, 2242 JB Wassenaar, 070-5118624
c6	Traditie, ceremonieel	P.v.d. Burg, Park Sparrendaal 102, 3972 LC Driebergen, 043-517588
c7	Vlaggen, vaandels, standaarden	W.L. Plink, Midachten 53, 8162 CK Epe, 0578-612138
c8	Militaire muziek	mr. R.A. Schimmel, Jan Muschlaan 242, 2597 VE 's Gravenhage, 070-3246568
c9	Militaire genealogie	
c10	(Vuur)wapens, geschut	G.D. Klein Baltink, Vordense Binnenweg 49a, 7231 BB Warnsveld, 0575-529156

DE STICHTING SAMENWERKENDE MILITARIA VERZAMELAARS ORGANISEERT IN 2001 DE VOLGENDE MILITARIABEURZEN:

11 november

De vaste locatie voor de beurzen is:
"De nieuwe Sporthal", Graaf Wichman 177, Huizen N.H.

S.M.V. donateurs en hun dames hebben gratis toegang;
militairen in uniform en houders van een veteranenpas half geld;
overige bezoekers *f* 5,- p.p. kinderen onder 10 jaar onder geleide gratis.

INLICHTINGEN
Jacques Retel
Piet Heinstraat 125
2518 CG 's-Gravenhage
Tel. 070-3648276
na 18.00 uur 070-3540176